

Sundtoldens Afløsning.

af

Marcus Rubin.

Første Afsnit.

Før Konferencen.

I.

Da Øresundstolden blev afløst for ca. halvtreds Aar siden, var det paa høje Tid, thi der var ingen der vilde betale den mere. Dens Styrke beroede i væsentlig Grad paa dens Ærværdighed, men der bliver jo altid en Grænse for Respekten, naar denne er altfor byrdefuld. Betegnende er det imidlertid, at det egentlige Dødshug førtes eller dog foranledigedes, ikke af nogen Nation af den europæiske Statsgruppe, men af de ganske respekt- og traditionsfri Yankeer.

Naar Sundtolden fik Lov at bestaa til efter Midten af det nittende Aarhundrede, skyldes det som sagt i ikke ringe Grad, at man havde vænnet sig til den i saa utænkelig lange Tider, at ingen ret havde Mod til uden videre at fordre Afgiften ophævet, ihvorvel alle indsaa, at den længst havde overlevet sig. Hvornaar den var opstaaet, vidste ingen. Nogle førte den tilbage til den tidlige Mid-

---

Anm. Hvor jeg i denne Afhandling ikke har citeret trykte Kilder, skyldes Materialet i det væsentlige utrykte Aktstykker eller Aktstykker, trykte som Manuskript, der findes i Udenrigsministeriets Arkiv (nedenfor benævnet U. A.). For dettes Liberalitet imod mig udtaler jeg min bedste Tak.

delalder; var man venligsindet, satte man den da i Forbindelse dels med en vis Højhedsret over Sundet, der i og for sig gav den, der beherskede det, Ret til at hæve Vej- eller Bompengge, dels med Vederlag for Vedligeholdelsen af Fyr og andre Sikkerhedsforanstaltninger; var man fjendtligsindet, erklæredes Afgiften i sin Grund for ikke væsentlig bedre end en Art Sørøver-Løsepenge, der skulde fri de søfarende for videre Tiltale. Denne sidste Betragtning fik Udtryk endog i de mest officielle Aktstykker og Udtalelser, da Debatten om Toldens Ophør for Alvor rejstes. Andre byggede paa fastere historisk Grund og turde da ikke føre Tolden længere tilbage end til de senere Valdemarers Tid, men forvekslede den her med andre Afgifter (Udførselstolden fra det skaanske Marked, Overfartstold over Bæltet, Pundtold opkrævet i selve Hansestæderne til Sikkerhedsforanstaltninger ved Sundsejladsen o. a. m.).

Teorien om at Sundtolden senest skrev sig fra det trettende Aarhundrede var den, der hovedsagelig var den gældende i forrige Aarhundredes Sundtolddebatter, og herved bleve ogsaa de Afgiftsfriheder, der skulde være opnaaede under Valdemar Atterdag, et Led af Debatten; fra danske historiske Skrifter gik den over i tyske, svenske, hollandske m. v., den gengaves i Diplomaternes Memoirer, Parlamenternes Taler, og den var Forudsætningen i lige saa høj Grad fra Danmarks som fra Udlandets Side. Den var imidlertid forsaavidt ikke helt adskilt fra den førstnævnte Teori — at Afgiftens Oprindelse laa endnu længere tilbage, man kunde fristes til at sige var Sundet medfødt — som den vel angav, hvad man mente at vide, men just ikke paastod, at man vidste noget udtømmende, var ved den første Oprindelse. Det samlede Resultat blev,

at Sundtolden set fra det nittende Aarhundredes Standpunkt var mindst et halvt Aartusinde gammel: for Modstanderne et Argument imod den, thi selve dens Ælde vidnede om, at om den end havde været taalelig eller dog taalt i længst henfarne Tider, maatte den netop derfor være inkommensurabel med moderne Tider; for Danmark et Argument for den, thi hvad der var saa gammelt som snart sagt selve den europæiske Statsdannelse, beklippet, bestridt, bekriget, men atter udvidet, opretholdt, traktatbundet, det lod sig ikke vilkaarligt fjærne uden en fundamental Krænkelse af Europas Statsret og al Folkeret. Og saameget virkede altsaa denne Betragtning paa Modstanderne, at de indlod sig paa Overenskomst om at afløse en Ret, som mangfoldige iblandt dem mente, der hverken var nogen positiv eller naturlig Hjemmel for.

Vor Tids historiske Forskninger have præciseret den egentlige Sundtolds Oprindelse til Tiden omkring 1430, hvor Erik af Pommern for at ophjælpe sine Finanser for første Gang paalagde en Skibstold for de Skibe, der gik igennem Sundet. Først fra denne Tid blev Farten mellem Nordsøen og Østersøen beskattet af de danske Konger, under hurtig opstaaende, stadig genkommende, men mest forgæves Protester fra de søfarende Nationer¹).

¹) Kr. Erslev. Erik af Pommern, Kbhvn. 1901. S. 164 ff., 240, 249, 277, 461. Paa rette Spor var Danzigs Historieskriver Hirsch (1858), men først Fridericia klarlagde Spørgsmaalet (Hist. Tidsskr., 4. R. V, der maa suppleres med en Afh. af Schäfer i Hansische Geschichtsblätter V). Erslev sætter med W. Christensen Aaret til 1429. — Det er interessant at se, at en Afgift mindende om den i Teksten omtalte „Pundtold“ (Fridericia l. c.), en Afgift i Østersøbyerne paa de Skibe, der sejlede paa Øresund, har man i senere Tider (jfr. nedenfor) flere Gange villet indføre til Afløsning af Sundtolden. Der er

2.

I de første Oldenborgeres Regeringstid, fra Midten af det femtende til Midten af det sekstende Aarhundrede, den Tid, hvor Nederlandenes maritime Handelsvælde er i Anmarsj, hvor Englænderne følge i Kølvet, og hvor Hansetæderne gøre deres sidste Kraftanstrengelse, ogsaa paa det politiske Omraade, og trænges tilbage, fæstnes Øresundstolden; den hviler hovedsagelig paa Skibene og paa enkelte Varer (Vin og Kobber), og vel skikket som den viser sig til i trange Tider at skaffe Penge i Kassen, forøges den hvor ske kan, lempes nu og da overfor paa-trængende Klagere, men har ved Periodens Udløb alt det hævdvundnes Ret¹⁾. Ved Freden i Speyer 1544 opgav Carl V Pfalzgreve Frederiks Sag og anerkendte Christian III som Konge af Danmark, det vil bl. a. sige, at Habsburgernes Forsøg paa til Gunst for Nederlandene at fæstne deres Indflydelse ved Sundet og over Østersøen ophørte, iøvrigt ogsaa paavirket af den Skade, Ufredstilstanden voldte Nederlændernes Handel²⁾; samtidig erkendtes Retten for begge Parters Undersaatter til at besejle Rigernes Vandveje „auf Bezahlung der gewöhnlichen Zoll ohne alle Verhinderung, wie von alters hero“. Herunder gik ogsaa Retten til Sundsejlad, men altsaa imod Sundtoldens Erlæggelse. Saaledes var selve denne anerkendt, hvad der fik Interesse til begge Sider: Danmark havde her faaet en traktatmæssig Ret, der forsaavidt gjorde Spørgsmaalet om, med hvilken naturlig Ret Tolden opkrævedes, mindre

overhovedet i Sundtoldsspørgsmaalet en evig Gentagelse gennem Aarhundrederne baade af Argumenter for og imod og af ensartede Projekter og Foranstaltninger.

¹⁾ Se om Sundtolden i det 15. Aarh.: W. Christensen. Dansk Statsforvaltning i det 15. Aarhundrede. Kbhvn. 1903. S. 655 ff.

²⁾ Van der Hoeven. Bijdrage tot de Geschiedenis van den Sonttoll. Leyden. 1855. S. 45.

generende, thi den syntes nu fastslaaet, med Oprindelse endog „von alters hero“; Nederlænderne og hvem der iøvrigt paaberaabte sig Speyerfreden havde faaet en Ret til kun at betale de paa Traktatens Tid paalagte Afgifter, en Forhøjelse heraf betragtedes som Traktatbrud, og selv om senere særlige Traktater godkendte Forhøjelserne, maatte, naar disse Traktaters Gyldighedstid var omme, Speyertraktaten uvilkaarlig træde i Stedet med de oprindelig faa og lave Afgifter.

Speyertraktaten fulgtes i 1560 af Odenseforliget mellem Danmark og Hansestæderne. Ved denne Traktat deltes Stæderne i „de 6 vendiske Stæder“ og „die osterschen Hansestädte“, hvilke sidste fik noget mindre gunstige Vilkaar end de førstnævnte. Det væsentlige var imidlertid, at de daværende Afgiftsforhold lagdes til Grund; under Christian III var Skibstolden bleven forhøjet (og nogle flere Varer inddragne under Afgifterne), men den egentlige Varetold endnu ikke paalagt. Forliget fastsatte, at Stædernes egne Skibe, ladede med eget Gods, undtagen Vin og Kobber, vare toldfri. Den nævnte Undtagelse synes at vise, at den Fortolkning, man senere vilde gøre gældende i Danmark, at der ved „eget Gods“ skulde forstaas stedlige Produkter, ikke kan fastholdes, men at Toldfriheden kun ophørte for fremmed Gods ombord paa Hanseskibene.

Odensetraktatens Virkninger rakte helt op til selve Sundtoldafløsningens Dage, om end mere teoretisk end praktisk. Sammenbruddet af Hansaens politiske Magt gik Haand i Haand med en i det hele stærkt dalende Handelsvirksomhed i og udenfor Norden og af dens Indflydelse overfor Regeringerne. Om det end derfor ikke vilde være blevet af afgørende Betydning for Sundtoldbeløbets

Størrelse, at man fik tilsvarende Afgifter fra Hansestæderne som fra andre søfarende, fandt man sig paa den anden Side ikke foranlediget til at tage særlig mange Hensyn til dem — de havde i deres Magtperiode just ikke vist Vejen dertil. Hertil kommer, at Frederik II's og Christian IV's Regeringstid, altsaa netop de henved hundrede Aar, der fulgte efter Odenseforliget, vel mere end nogen anden Periode betegner ikke blot Omsorgen for Sundtoldindtægternes Forhøjelse, men tillige selve Sundtoldens Forherligelse, Hævdelsen af dens Betydning ogsaa som Symbol paa Kongens Højhedsret over Vejen til Østersøen. Det er Tiden for Paalæget af Lastetolden c. 1567, for Bygningen af Kronborg, for Christian IV's gentagne glubske Forhøjelser af Sundtolden og for Indledningen til de for Danmark skæbnesvangre politiske Kampe, i hvilke Sundtoldsspørgsmaalet gik ind som en Hovedfaktor. Samtidig havdes al mulig Despekt for Hansestæderne med deres borgerlige Regimente og svindende politiske Betydning. Da Lybæk ikke blev skaanet for Lastetolden og klagede til Kejser og Rige, blev Følgen kun endnu skrappere Forholdsregler imod Staden, som bønligt maatte søge om deres Tilbagekaldelse. Stædernes Andragender og Klager bleve som Regel frugtesløse, og hyppigt sympatiserede de tyske Fyrster med Danmarks Fremgangsmaade, Eluderingen af Odensebestemmelserne¹⁾.

For nogle af Stæderne fastholdtes dog Odensefrihederne en Tidlang; det Stettin i 1558 udtrykkeligt givne Tilsagn om, at den skulde være fri for Lastetold, opfyldtes endnu til 1630. Den de forpommerske Byer i det følgende Decennium paalagte Told reduceredes atter efter Freden i Brømsebro, og efter Freden i Roskilde og Kø-

¹⁾ Schäfer. Geschichte von Dänemark. V. Gotha. 1902. S. 233.

benhavn havde den Sverig tilfaldne Del af Pommern samme ubetingede Toldfrihed i Sundet som Sverig selv. Denne Frihed varede imidlertid kun til den store nordiske Krigs Fredsslutninger. Ved Forliget i Stralsund (1715) ophævedes Toldfriheden for Forpommern øst for Peenefloden (og indbefattet Stettin m. fl.), der overgik til Preussen, og der kun opnaaede fremtidig at skulle behandles som Kongens egne Undersaatter, hvad der i Virkeligheden vilde sige at blive fuld Sundtold underkastede, og da Sverig i 1720 mistede Toldfriheden, bortfaldt denne ogsaa for den resterende Del af Forpommern (Stralsund m. fl.).

Medens saaledes Forpommerns Toldfrihed var tabt med Aaret 1720, opretholdtes Begunstigelserne for nogle af Byerne i Bagpommern, da denne Landsdel ved den Westphalske Fred i 1648 gik over til Brandenburg. Nogle af de bagpommerske Smaabyer havde ganske vist allerede da i Løbet af Aarene mistet deres Toldfrihed, men Colberg og Cammin bibeholdt helt op til Nutiden de dem ved Odenseforliget tilsagte Rettigheder.

De egentlige preussiske Stæder (Danzig, Königsberg m. fl.) delte tidligt Skæbne med den øvrige Verden, og om nogen Særbegunstigelse for dem blev der ikke Tale.

Naar der saaledes tilsidst ikke kom andet ud af Odenseforliget 1560, end at to lidet betydende Byer beholdt de ved Forliget erhvervede Friheder, skete dette naturligvis ikke uden mange Protester fra de øvriges Side. Imidlertid var Sagen ret ligegyldig for de andre bagpommerske Byer, og for de preussiske Byer — for hvilke det gjaldt om at godtgøre, at de hørte med til Hansaen og dermed havde Del i de i 1560 erhvervede Rettigheder — ansaas Sagen ogsaa for ret haabløs, da Praksis til enhver Tid havde været imod. Men de forpommerske Byer og

fremfor alt de Preussen i 1715 (1720) tilfaldne paastod, at Stralsunderforliget ikke kunde ophæve Odenseforliget, dels fordi Preussen og Sverig ved den endelige Fred traf Aftaler, der gik imod de mellem Danmark og Preussen fastsatte Stipulationer i Stralsund, dels fordi disse ikke kunde ophæve de privatretlige Friheder, de enkelte Stæder havde erhvervet i 1560.

Klagerne fra disse Byer til den preussiske Stat vedvarede langt op i det nittende Aarhundrede, men om de end nu og da førtes videre til Danmark, var det dog ikke med særdeles Styrke.

Fra dansk Side var iøvrigt Svaret, at Odenseforliget ikke kunde gælde til evige Tider, og at endog i selve Forliget Frederik II havde forvaret sine Efterfølgere deres Rettigheder, der ogsaa saa hurtigt vare blevne benyttede til nye Toldpaalæg, at der havde dannet sig en Sædvaneret, som ganske sløjfede Forliget. Man føjede til, at dette ogsaa var rimeligt, thi da Hansaen havde ophørt at eksistere som saadan, mistede ogsaa Traktaterne med den sin Grund; dernæst havde til Overflod Forpommern øst for Peene (hvorom der især var Tale) faaet en ganske ny Basis for sin Toldpligt ved Stralsundforliget — et Forlig der naturligvis ikke kunde paavirkes af senere Aftaler mellem Preussen og en tredje Magt, og overfor hvilket det var meningsløst at tale om „private“ Rettigheder, ogsaa fordi disse saa i hvert Fald maatte være privatretlig forældede. Endelig fremholdt man, at alt dette ogsaa baade udtrykkelig og i Praksis var bleven anerkendt af Preussen i Tiden efter 1720.

Først da Sundtoldspørgsmaalet atter for Alvor rykkede i Forgrunden omkring 1840, gentoges fra preussisk Side hele Klagemaalet over Østersøstædernes Behandling,

men rigtignok ogsaa da ret forbeholdent. Man gjorde gældende — saa sent som i en Skrivelse af 1843 — at man ved fra dansk Side at have tilstaaet det preussiske Flag de i Øresundstolden privilegerede Staters Rettigheder (d. e. de almindelige Toldpaalæg) i Virkeligheden intet havde givet, thi selv om man lagde dansk Fortolkning af Stralsunderforliget til Grund, var det jo altsaa allerede fra 1715 bestemt, at Forpommern øst for Peene vel skulde betale Told, men ikke mere end danske Skibe, og samme Bestemmelse gjaldt den øvrige Del af Forpommern efter Freden i 1720 (og Afstaaelsen til Preussen 1815); og naar Preussen accepterede denne Fortolkning, d. v. s. lod de Krav hvile, som Stettin og Byerne i Forpommern øst for Peene samt flere af de bagpommerske Byer stadig havde hævdet paa Grundlag af Odense- og Brømsebrotraktaterne, var der med denne Resignation ydet mere end Vederlag for, at Danmark ogsaa havde givet de vest- og østpreussiske Byer Ligestillethed med privilegerede¹⁾.

3.

Ti Aar efter Odenseforliget sluttedes Freden i Stettin, der endte den nordiske Syvaarskrig — med dens Sundspærringer og højst urolige Passage- og Toldforhold — og som medførte Sverigs Frihed for Øresundstold, en Frihed det vist iøvrigt ogsaa hidtil havde haft, om vel ikke i umiddelbar Fortsættelse af Unionen. Paa direkte Maade fastsloges Toldfriheden 1613 i Knærødfreden. Man kunde nu mene, at naar Sverig havde Toldfrihed i Sundet, kunde Toldafgifterne og disses Forhøjelser ikke blot være

¹⁾ Preussisk Klageskrift fra den herværende preussiske Gesandt, Schultz v. Ascheraden til den danske Udenrigsminister af 9. December 1843 (U. A.). Se iøvrigt til ovenstaaende navnlig Scherer. Der Sundzoll. Berlin. 1845. S. 29 ff. og dansk Memoire i U. A.

det uvedkommende, men endogsaa til Fordel for det, fordi de besværede andre Landes Skibsfart og Handel, og ikke dets egen. Men Sverigs egen Handel og Skibsfart var ikke saa betydelig, at det ad den Vej kunde vinde meget, og Sundtolden fordyrede baade de fremmede Varer, der tilførtes Sverig, og de svenske Varer, der af fremmede vare købte i Sverig til Udførsel og derfor som ikke-svenske maatte betale Sundtold; begge Dele bleve naturligvis indirekte Sverig til Skade.

Hertil kom, at de Krav, der fra dansk Side stilledes om igennem Certifikater at faa godtgjort, at Varerne vare svenske, virkede generende og naturligvis des mere, jo strængere eller chikanøsere de danske Tolderes Ordre og Fremgangsmaade var. Atter her er et Moment, som kom frem endnu under det nittende Aarhundredes Forhandlinger, at naar ikke alle søfarende Nationer, i hvert Fald af Betydning, havde ens Vilkaar under Sundpassagen, vilde dette forøge Genen for alle Parter, da Undersøgelserne saa for alle maatte gøres saameget strængere, for at sikre sig at de bedst stillede ikke førte de andres Varer; dette forhindrede Specialtraktater til Toldens Afløsning overfor en enkelt Magt.

Yderligere havde Sverig vel Toldfrihed for sine Varer, men Christian IV hævdede sig Retten til at forbyde Gennemgang af Krigsredskaber, og da de Varer, som regnedes herunder, Kanoner, Musketter o. s. v., udgjorde en Del af Sverigs vigtige Metalindustri, generede Forbudet — eller, selv om Tilladelsen gaves, Vidtløftigheden ved at erhverve denne — saaledes Sverig baade statsligt og økonomisk. Endelig anerkendte Danmark ikke Sverigs Toldfrihed som gældende ogsaa for dets Besiddelser hinsides Østersøen.

Af samtlige disse Aarsager kunde Sverig have god Grund til at ønske klarere og skarpere Bestemmelser med Hensyn til sin Toldfrihed, hvis det da ikke, ved at gøre sig til Herre over den østlige Del af Sundet, paa effektiv Maade vilde sikre sig mod Vilkaarlighed.

Ved Freden i Brømsebro maatte Danmark bl. a. opgive de hidtil brugte Certifikater for svenske Skibe og Varer, dog kun naar hele Ladningen var svensk; Sverigs nye Provinser fik Toldfrihed, idet dog de tyske Provinsers Frihed kun førtes tilbage til Odenseforliget (jfr. ovenfor), og der blev truffet en Ordning med Hensyn til Passagen af Krigsmandskab m. v.

Ved Freden i Roskilde fik Sverig og alle dets Provinser Toldfrihed, og det saaledes, at Certifikatpligten kun kom til at gælde svenske Varer i fremmede Skibe, medens svenske Skibe ingen Certifikater behøvede, og deres Ladning ikke blot af svensk, men ogsaa af fremmed Gods blev toldfri¹⁾.

Denne Tilstand varede nogle Slægtled. Da ophævedes i 1720 ved Freden i Frederiksborg Sverigs ældgamle Toldfrihed i Sundet. Ved denne Fred indvilgede Sverig i, mod Danmarks Tilbagegivelse af de under Krigen gjorde Erobringelser fra Sverig „Hertugdømmet Pommern indtil Peenefloden, Byen og Fæstningen Stralsund med Fyrstendømmet og Øen Rügen, Byen og Fæstningen Marstrand (med nogle andre svenske Øer) og Byen Wismar“, at opgive for Sverig og alle dets Provinser Toldfriheden i Sundet og Bælterne, saaledes at de svenske Undersaatter i Fremtiden skulde betale for deres Skibe,

¹⁾ I. A. Fridericia. Danmarks ydre politiske Historie I. Kbhvn. 1876. S. 13. II. Kbhvn. 1881. S. 196 ff. Samme. Adelsvældens sidste Dage. Kbhvn. 1894. S. 316.

Effekter og Varer samme Afgifter „som Englænderne og Hollænderne eller enhver anden Nation, som nu eller i Fremtiden i saa Henseende behandles af Kongen af Danmark paa mest begunstiget Maade“¹⁾).

Det er jo noget af en Taleform, naar i en Traktat den ene Stats Tilbagegivelse af Land sættes i nøje Forbindelse med Pengeydelser fra den anden Stat, navnlig hvor der er Spørgsmaal om integrerende Landsdele af denne. Det kan være en Hovedbetingelse for Freden, at en okkuperet Provins tilbagegives, og selv om det da hedder i Traktaten, at der til Gengæld ydes et Pengebeløb, er den virkelige Mening næppe „lige for lige“. Hvor i den nyere Historie, da Statsdele betød mere og Penge mindre end tidligere, Penge og Land ere blevne sammenflettede i Traktater, har man været vel vidende om den reelle Forskel, trods en vis formel Ligestilling. Da omkring 1840 i de ny opdukkende Sundtoldstridigheder Danmark paaberaabte sig sine Rettigheder i Kraft af, at det i 1720 havde tilbagegivet Sverig Pommern, Marstrand o. s. v., vakte Betoningen heraf og Understregningen af den paagældende Vending i Frederiksborgtraktaten ogsaa Anstød i Sverig og besvaredes med en ikke ringe Bitterhed. Alligevel var Berettigelsen heraf fra dansk Side langt større, end om der havde været Tale om en Pengesum. At Sverig mistede sin Sundtoldfrihed i 1720 betød særdeles meget. Det mistede en Ret, der maaske var lige saa gammel som selve Sundtolden; det stilledes paa lige Fod med andre Nationer, d. v. s. maatte opgive sin privilegerede Stilling ved Sundet og forsaavidt anerkende den Højhedsret over Indgangen

---

¹⁾ Fredstraktat i Frederiksborg af 3. Juli 1720. Artiklerne 7—9.

til Østersøen, som havde udgjort et væsentligt Led i tidligere Aarhundreders forbitrede Kampe; det mistede, samtidig med Stormagtsstillingen i Europa, det Supremati i Norden, det havde tilvendt sig i det sidste Hundredraar. Endelig kom Traktaten faktisk til at betyde, at fra nu af var Sundtolden en fast Institution for alle søfarende; Striden var endt — trods senere Smaarivninger nu og da med denne eller hin Stat — indtil Spørgsmaalet over hundrede Aar senere atter dukkede frem i Horisonten.

Men det kan jo ikke nægtes, at naar Sagen fik dette Forløb, var Aarsagen ogsaa den, at var Sverigs Østersøherredømme blevet knækket, saa var Danmarks ikke traadt i Stedet; ophørte Sverig at være europæisk Stormagt eller at have Hegemoniet i Norden, fik Danmark ingenlunde den ledige Plads. Øresundstolden fik Lov til at bestaa, anerkendtes traktatmæssig og i Praxis fra alle Sider, til stor Gavn for den danske Stats Finanser, men dens symbolske Betydning var forbi; det var en Passage-Afgift, som i det attende og nittende Aarhundrede søfarende og handlende betalte, den var og blev en hævdvunden Indtægt for den danske Statskasse, men den blev uden statsretlig Betydning, kom i Klasse med andre Toldafgifter og Omsætningshindringer; Kronborg blev et Bomhus, de vejfarende maatte respektere, intet Indgangstaarn til Østersøen, hvorved Danmarks dominium over denne angaves og skulde eller kunde hævdes.

4.

Medens, som alt nævnt, Øresundstolden indtil den nordiske Syvaarskrig i det væsentligste havde været en Skibstold, en Afgift af en eller nogle Rosenobler (1 Rosen-

obel = 16 à 18 Kr. Nutidsmønt) pr. Skib og en Told paa enkelte Varer, omformedes den fra 1567 til hovedsagelig at blive en Varetold (Lastetold). Forskellen mellem disse to Arter af Afgifter, Skibstold og Varetold, angives ikke tilstrækkeligt ved, at Varetolden kom til at give et væsentligt større Udbytte. Selve Afgiftens Karakter gør en Varetold langt byrdefuldere end en Skibstold. Naar Skibstolden er nogenlunde moderat og er enkelt — uden allehaande Inddelinger — er den forholdsvis lidet generende. Den er let at forstaa, let og hurtig at opkræve, og den Uretfærdighed, dens kopskatagtige Karakter medfører, faar mindre Betydning, naar den hele Afgift ikke er særlig trykkende. Anderledes en Varetold. Den paalægges som Værditold (og selv ved en Vægttold har der altid oprindelig været taget Hensyn til Værdien pr. Vægtenhed), men Værdien er straks fra Begyndelsen af vanskelig at konstatere, og naar saa Satserne ikke revideres — hvad der vanskeligt vil ske under ny, endmindre under gammeldags Forhold — kommer Tolden til at staa i Misforhold til de stærkt vekslende Værdier. Ikke blot kan den da blive af væsentlig højere Procent end oprindelig paatænkt, men den kan navnlig ogsaa, fordi Vareværdierne ikke stige og falde ensartet for alle Varer, komme til at hvile med forskellig Tyngde og derved forskyde det naturlige økonomiske Forhold mellem Vareværdierne. Selvfølgelig bliver Varetolden nødvendig, naar man skal have meget betydelige Summer ind, thi disse kunne da ikke faas udelukkende som Skibstold, da en høj enkelt Bruttoskat har Karakter af noget voldsomt og tilmed indirekte fører lignende Forskydninger med sig som Varetolden; men har man haft en lav Skibstold, og da ved Siden af eller

i Stedet for faar en almindelig Varetold, er Forandringen som sagt ikke blot en kvantitativ, men betyder en Indgriben i den internationale Vareomsætning.

De her skitserede Virkninger bleve stedse føleligere i Tidernes Løb, Misforholdet mellem Satser og Priser stedse større, og man kan ikke undre sig over den stærke Uvilje hos Stæder og Lande over at skulle betale, ikke blot høje, efter deres Mening uretmæssige Afgifter, men ogsaa skadelige og tidsspildende. Udlandet stod ikke overfor Forholdsregler, der bleve trufne af et Land for at beskatte Borgernes Forbrug eller Fremmedes Handel eller for at beskytte egne Næringsveje, og hvilke det som Herre i eget Hus i hvert Fald havde Ret til at bringe i Anvendelse, men overfor Forholdsregler, der fra regnet Hensynet til Landets egen Fiskus, betød en meningsløs og forstyrrende Indgriben i andre Landes indbyrdes økonomiske Liv. Set saaledes kan den egentlige Øresundstold derfor først dateres fra den sidste Tredjedel af det sekstende Aarhundrede.

Den Stat, som Tolden maatte ramme haardest, var Nederlandene, Tidens førende Handelsmagt i vore Farvande. Vel vare de netop paa hin Tid stærkt optagne af Opstanden mod Spanien, men de havde dog Tid til Klager — ligesom selve Spanien og England —, og med stigende Misnøje saa de Danmarks Konger tage sig Ret til at gøre sig Vareførselen til og fra Østersøen tributpligtig, ja endog med dette for Øje at ville bestemme, hvilke Veje Skibsfarten maatte tage, og hvilke ikke.

Under Christian IV højnedes Toldsatserne, særlig paa Kalmarkrigens Tid, og naar Nederländerne henviste til Speyerfredens Bestemmelser — Skibstoldens nu for-

holdsvis gyldne Tider — fik de det Svar af Kongen, for hvis monarkiske Storhed den nederlandske Handelsstat var et anmasende Borgerskab, ligesom de gamle Hansabyers, at det var med Habsburgerne og ikke med disses frafaldne Undersaatter, at Freden var sluttet. Saa fik Nederlænderne da selv skaffe sig nye Vilkaar overfor den danske Konge, begge Sundbredders Behersker, hvis stedse haardere Udnyttelse af denne Stilling de nu Aar for Aar mere end andre skulde komme til at lide under. Som Sverigs Handel saaledes var ogsaa Danmarks for en væsentlig Del paa nederlandske Hænder, og i det hele var utvivlsomt af alle Nationer Staterne de mest interesserede i, hvad der fulgte af Toldpaalæg og Ændringer ved Gennemfarten til og fra Østersøen. Efter Christian IV's Deltagelse i Trediveaarskrigen voksede Toldforhøjelserne, stedse større blev Kongens Brug for Penge, og atter og atter maatte Sundtolden holde for; betydelige Forhøjelser i 1629 maatte Kongen for kort Tid gaa bort fra som Følge af hæftige Klager fra hollandsk og engelsk Side, men de genindførtes kort efter, formindskedes saa igen, men kom tilbage med fuld Styrke i Slutningen af Trediverne. Lastetolden forøgedes for mange af Varerne til det dobbelte og firedobbelte. Kongens Forholdsregler kulminerede i, at han overfor Salpeterladninger, under Paaberaabelse af at det var Krigsammunion, hvis Gennemfart han mente sig berettiget til helt at forbyde, tog tre Fjerdedele af Ladningen selv, for at lade den sidste Fjerdedel passere.

Der kom selyfølgelig Klager allesteds fra, og med Rette fremhævede man (bl. a. fra engelsk Side) den Forskel der var paa, om man tog Afgifter af den Handel, der naaede Landets Havne og foregik paa dets Terri-

torium, Afgifter der vel fornemmelig ramte de bosiddende Borgere, eller af den, der skete mellem fremmede, fordi de passerede et Hav eller et Stræde, der beskyllede Landets Kyster. De store folkeretlige Spørgsmaal om frit eller lukket Hav, der i denne Periode kom op i den politisk-videnskabelige Diskussion, fik aktuel Betydning for det foreliggende Tilfælde.

Af størst praktisk Betydning var Sagen dog for Nederlænderne, der ogsaa i Praksis tog den mest alvorlig. Christian IV mente at kunne behandle dem snart med Trods, snart med Haan. Da greb de til et Forbud mod Handel paa Danmark, saa at dette kom til at miste de Forsyninger, Nederlænderne hidtil havde bragt det, og samtidig overvejede man at skaffe sig nye Forbindelser mellem Østersøen og Sverig gennem svenske og nordtyske Kanaler. Handelsforbudet blev snart hævet, men Handelshindringerne i Sundet — om end i Forbindelse med andre Forhold i den europæiske Politik — drev Nederlænderne over i Sverigs Arme til et egentligt Forbund (1640) til Forsvar for Handelens Frihed i Østersøen og Nordsøen. Nye Forhandlinger med Danmark medførte da paany Nedsættelse af Tolden, men naturligvis fastholdt Kongen i Hovedsagen sit Standpunkt, ligesom Nederlænderne (og Englænderne) principielt vedbleve at hævde, at man kunde lægge Told paa Varer, der kom til Landet, men ikke paa Varer, der intet havde med Danmark at gøre, og at derfor Lastetolden maatte opheves. Da brød Krigen med Sverig ud, under hvilken Nederlandene indtog en uvelvillig Neutralitet, og som endog omfattede den Episode, at en af Krigsskibe konvojeret nederlandsk Handelsflaade passerede Sundet uden at betale Told. Egentlig Krig fik vi ikke med

Nederlænderne, men deres Uvenskab paavirkede baade Krigens og Forhandlingernes Gang overfor Sverig; Sundtolden blev saavel direkte som indirekte en væsentlig Faktor i Brømsebroafgørelserne. Med selve Nederlandene — der havde stillet Krav om Speyertraktatens Genindførelse, altsaa Lastetoldens Ophævelse, derefter om Fjernelse af alle Toldforhøjelser siden 1620erne o. a. m. — afsluttedes i 1645 ved samme Række af Forhandlinger, der, med Nederlandene (og Frankrig) som Mæglere, førte til Brømsebrofreden, og under samme Højtryk, Traktaten i Christianopol, hvis Bestemmelser derefter ogsaa kom Hansestæderne og Englands og Frankrigs Undersaatter tilgode. Herved nedsattes én Gang for alle de under Christian IV stærkt opskruede Toldsatser til et Niveau, der næppe var væsentligt højere end ved Lastetoldens Indførelse, men selve denne vedblev altsaa at gælde for alle Lande (undtagen Sverig), og herefter blev Christianopoltraktaten Toldens Grundlov eller dog Grundlag, saalænge Sundtolden bestod.

Naar man sammenligner Toldsatserne efter Christianopeltarifen af 13. August 1645 med Tarifen af 18. September 1643, finder man en gennemsnitlig Reduktion i Tolden af ca. $\frac{3}{8}$. Nedgangen var sjældent under 25 pCt., nu og da over 50 endog op til 80 pCt. Reduceredes en Varetd f. Eks. med 50 pCt., betød det altsaa, at et Paalæg, der havde fordoblet en Toldsats, atter fjærnedes ved den forhøjede Tolds Reduktion, og som Helhed vilde et gennemsnitligt Toldpaalæg paa alle Varer med 60 pCt. ved Reduktion med $\frac{3}{8}$ igen ophøre, og det tidligere Niveau blive naaet. Satsen var hyppigst 1 Dlr. (nominelt = 4 Kr. nutildags), saaledes at den enten var ansat til 1 Dlr. Told pr. Læst, pr. Skippund o. s. v., eller at Vare-

mængden var opgivet efter, hvormange Enheder der gik paa 1 Dlr. Told (6 Skp., 4 Skp., o. s. v. à 1 Dlr. Told), og da 1 Dlr. havde 4 Ort, var Reduktionen altsaa gennemsnitlig til $2\frac{1}{2}$ Ort. Endvidere udelodes af Christianopeltarifen den tidligere Ekstratold af 1 pCt. paa al Krigsammunition og paa Pelsvarer, hvorimod man bibeholdt den oprindelige $\frac{1}{30}$ ($3\frac{1}{3}$ pCt.) Told paa al Slags (ikke særlig undtagen og specificeret) Vin. Efter Vare-Opregningen følger i Christianopeltarifen denne saare vigtige Bestemmelse: „Og skulle alle Ladninger, som ikke ere specificerede i foranstaaende Liste regnes efter Købmands Brug, og som det fra gammel Tid stedse er iagttaget (nach Kaufmanns Gebrauch und als es von Alters her allezeit ist observirt worden)“. Atter altsaa en Henvisning til Sædvane af mærkværdig ubestemt Art — en „Gummiparagraf“ der skulde give Anledning til alle de Tvivlsspørgsmaal, den saa fortræffeligt egnede sig til, men som den næsten ogsaa syntes født til.

Freden i Brømsebro havde svækket Danmarks og styrket Sverigs Stilling saa meget i Norden, at Nederlændernes Interesse, der mest bestod i, at intet af Landene fik saa stor Overmagt, at det helt blev Herre over de omliggende Søveje og Have, førte dem til en Tilnærmelse til Danmark. I Sundtoldspørgsmaalet bevirkede dette, at man efter adskillige Forhandlinger naaede til den mærkelige Redemptionstraktat af 29. September 1649, hvorved nederlandske Skibe og de indehavende Varer — men ikke nederlandske Varer i fremmede Skibe — befriedes for Sundtolden, en Frihed som ikke maatte tilstaa nogen anden Nation, der ikke alt havde den, og som skulde vederlægges med en aarlig Ydelse fra Nederlændene til Danmark paa 350 0000 Gylden (140 000 Dlr.).

Tolden fra nederlandske Skibe har paa hin Tid vistnok mindst udgjort $\frac{1}{6}$ af Øresundstolden, men det nysnævnte Vederlag synes næsten at have svaret til den hele Øresundstold. Den erhvervede Toldfrihed var forsaavidt af større Betydning end den svenske, som den lod Skibet dække Ladningen, medens fremmede Varer i svenske Skibe maatte betale Told.

Nederlandene fik Penge til Afløsningen ved bl. a. selv at beskatte deres Skibsfart gennem Sundet, og denne blev derfor undergivet besværlige Regulativer, hvoriblandt ogsaa den Forpligtelse for Skibsførerne at skulle melde sig hos den nederlandske Resident i Helsingør for mod en Afgift at faa Passérseddel. Disse Besværligheder maa udtrykkelig fremhæves; Traktaten er jo nemlig ved selve Afløsningsprincippet som en Forløber til det nittende Aarhundredes Begivenheder, og dersom man tillige havde faaet en tilsvarende Ordning med England¹⁾, vilde vel — da Sverig havde Toldfrihed og denne delvis gjaldt eller kom til at gælde for de vigtigste nordtyske Havnebyer — den hele Sundtold hermed kunne været inddraget, en Ordning der paa hin Tid altsaa vilde have været let, fordi saa faa Lande vare effektivt interesserede, men paa den anden Side maatte strande paa Datidens Upaalidelighed i stipulerede Pengeydelse og paa den Opgivelse af Overhøjheden over Sundet, Afløsningen kunde synes at medføre og som Danmark ingenlunde i det syttende Aarhundrede var rede til. En Del af, hvad der skulde naas ved Afløsningen, den uhindrede Passage, blev jo imidlertid af Nederlænderne selv forskertset, naar Farten dog baade her og der forsinkedes

---

¹⁾ Jfr. v. d. Hoeven, l. c. S. 113, Note.

ved Anmeldelser, Kontrol og Gebyrerlæggelser. I hvert Fald var den Tidsspilde for Sejladsen, Øresundstolden forvoldte, en Hovedindvending imod den i senere Tider, og naar i det nittende Aarhundredes Afløsningsprojekter Tanken var oppe om, at de betalende Stater skulde skaffe sig Erstatning hos de toldfrie Skibe selv, da var det ved Paalæg i Ankomst- eller Afgangshavnen med saa lidet et Apparat for de søfarende som muligt. Redemptionstraktaten, som man i Nederlandene selv kun havde været meget delvis tilfreds med — ogsaa af de nysnævnte Grunde —, og som havde vakt Uvilje baade i Sverig og England, overfor hvilke Lande Danmarks Stilling altsaa var vanskeliggjort, bortfaldt da ogsaa allerede i 1653 ved Rescissionstraktaten, hvorefter Christianopeltraktaten atter traadte i Kraft¹⁾.

Ved Traktat i Westminster af 1654 fik Englænderne Ligestilling med Nederlænderne med Hensyn til Sundtolderlæggelsen, og denne Ligestilling bestyrkedes senere yderligere ved Handelstraktaten af 11. Juli 1670, der af Englænderne i Eftertiden regnedes som Grundlaget for Englands sundtoldretlige Stilling til Danmark. — Med Frankrig sluttedes i 1662 en Handelstraktat, der bestyrkede den Ligestillethed med Nederlænderne, det havde erhvervet i 1645.

5.

Med Christianopeltraktatens Fornyelse var Sundtoldspørgsmaalet indtraadt i forholdsvis rolige Faser, selvfølgelig bortset fra de ved Roskildefreden og senere atter ved Stralsundforliget og Frederiksborgfreden ovenfor om-

¹⁾ Jfr. til de ovenfor meddelte Fakta vedrørende Forholdet til Nederlandene: Fridericia's foranførte Værker.

talte Forandringer i Sverigs og dets Provinsers Forhold til Sundpassagen. For det øvrige Europa er der — med Forbigaaelse af de Forhandlinger og Smaaændringer nu og da, som Sundtoldspørgsmaalet altid gav Anledning til — særlig at fremhæve Traktaten af 1701. Under de Begivenheder, Udbuddet af den spanske Arvefølgekrig medførte, sluttede Danmark bl. a. en Traktat med Nederlandene af 15. Juni 1701. Ved denne bekræftedes Christianopolbestemmelserne, men i følgende Redaktion: „Og hvad angaar de Varer og Gods, som i den førnævnte Toldrulle af Aar 1645 ikke ere specificerede, skulle de erlægge Øresundstold efter deres Værdi, saaledes at denne Værdi skal regnes efter den Plads, hvorfra de komme, og en af Hundrede af Værdien betaales“. Denne Bestemmelse kunde vel være svær at praktisere — som enhver Værditold — men den skulde synes paa uomtvistelig Maade at erstatte Christianopoltraktatens ubestemte „efter Købmandsbrug“ og „fra gammel Tid“; men fra dansk Side tillagde man i Aarenes Løb kun Paragraphen den Betydning, at naar man herefter fastsatte en Toldsats, skulde denne være 1 Procent af Varens Værdi paa Ansættelsestiden, medens de i 1701 bestaaende Toldsatser kunde blive uforandrede, ogsaa for de ikke specificerede Varer, naar disses Ansættelse var „fra gammel Tid“. Hvordan man forsvarede denne Fortolkning er der næppe nogensinde kommet Klarhed over, men der skulde blive rigelig Lejlighed til at forhandle derom i det følgende Aarhundrede.

Traktaten var afsluttet paa tyve Aar, og under ny opstaaet Uenighed i det derefter følgende Decennium behandlede Holland endog som uprivilegeret Nation — Situationen minder en noget om Hansaens halvandet Hun-

drede Aar tidligere —, først fra 1732 gled man tilbage i de gamle Folder uden direkte Fornyelse af Traktaten, men med denne som faktisk Forudsætning.

I det attende Aarhundredes forskellige Handelstraktater gik man da ogsaa for Sundtoldens Vedkommende ud fra 1701-Traktaten, dog snarere med udtrykkelig Nævnelse af Christianopoltraktaten. I Traktat med Frankrig af 23. August 1742 hedder det, at Skibe og Varer ikke skulle betale mere Told, end den der er angivet i Christianopoltraktaten af 1645 for de Varer, der ere specificerede i denne Tarif, og for dem, der ikke ere specificerede i denne, skulle de betale „efter Skik og Brug som de andre Nationer“. Som man ser, atter en Tilbagefalden til „Skik og Brug“ — en Form, Danmark virkelig med stor Virtuositet vedblev at faa praktiseret ind i Traktaterne.

Med Rusland — der iøvrigt under Mageskifteforhandlingerne paa en ret nærgaaende Maade havde sat det hele Sundtoldspørgsmaal under Debat, uden at der dog kom andet ud deraf end nogle Begunstigelser for forskellige russiske Varer¹⁾ — afsluttedes en Handelstraktat af 8/10 Oktober 1782, i hvilken det hedder, at russiske Skibe og Varer skulle behandles som de mest begunstigede Nationers og saaledes kun betale „en pCt. for alle Varer, som ikke ere nævnte i Tarifen“. I dette Tilfælde har man saaledes ikke nævnt Christianopeltarifen, men „Tarifen“, altsaa den i 1782 gældende — hvis samtlige Enkeltheder den Gang kun de danske Sundtoldembedsmænd kendte —, og 1645- og 1701-Principerne vare altsaa her saaledes sammenblandede, at Hundrededels-

¹⁾ V. d. Hoeven. Bijdrage etc. S. 141—42.

tolden vel var fastholdt og ligeledes at denne gjaldt for de uspecificerede Varer, men at det var overladt de danske Autoriteter at angive, hvad der var specificeret, og hvilke Satsler dermed ikke behøvede at fastsættes til 1 pCt.

Som alt sagt, nu og da var der — ogsaa bortset fra de preussiske spredte Reklamationer angaaende Østersøstædernes Toldfrihed — Forhandling om enkelte Ændringer i Toldrullen, med eller uden det ønskede Resultat, men som Helhed løb det attende Aarhundrede fredeligt ud, og Sundtolden gik ind i det nittende som en urgammel Institution, alle søfarende maatte respektere.

Den enkelte vidste egentlig ikke hvorfor, men han spurgte ikke, i hvert Fald ikke saa højt, at det i hin Tid naaede frem. Det var først, da man igen i det nittende Aarhundrede begyndte at spørge og klage — og da med den Højlydthed, Presse og Landdage m. m. i dette Aarhundrede muliggjorde, og med det Ekko fra Nation til Nation, der i det nittende Aarhundrede mangedoblede enhver offentlig Opinionsytring — at Spørgsmaalet paany kom i Bevægelse.

6.

Medens Europa under Napoleonskrigene havde andet at tænke paa end Sundtoldspørgsmaalet, og Skibsfarten i Sundet i det hele laa nede — Antallet af Skibe, der passerede Sundet, sank fra ca. 10,000 aarlig i Aarhundredets Begyndelse til ca. 1,500 aarlig i Krigsaarene — havde man fra interesserede Hold som Østersøstæderne haabet at faa Spørgsmaalet bragt paa Dagsordenen paa Wienerkongressen, hvor saa meget andet Opgør fandt Sted. Men om end Sagen har været paa Omtale under Forhandlingerne om fri Flodfart, var det uden Følger.

For Størsteparten af Kongresdeltagerne var den af ganske uvæsentlig Betydning, og de tyske Forfattere, der senere mente, at de europæiske Suveræner ansaa deres danske Kollega for ramt saa føleligt paa afgørende Punkter, at de ikke vilde genere ham paa et underordnet, have vel ikke haft saa ganske Uret. Med Preussen førtes imidlertid da og senere en Del Handelstraktatforhandlinger, hvori ogsaa Sundtoldspørgsmaalet gik ind, men nogen principiel Ændring foretoges ikke ved den under 17. Juni 1818 afsluttede Traktat. Derimod kom Danmark i 1820erne under stærk Pression for at nedsætte Tolden paa forskellige vigtige Varer, hvad der ogsaa enkeltvis skete, og man kan sige, at fra det nævnte Decennium begyndte der i Danmark at opstaa en Følelse af, at Europa paany havde faaet Kig paa Sundtoldspørgsmaalet, og at Staten her havde et sart Punkt, som det gjaldt om at skærme mod enhver Ublidhed; helst saa man, at der hverken inden- eller udenlands blev talt om denne Told, man vidste aldrig, hvor det kunde føre hen.

Følgen heraf var, at man i hvert Fald lod de Klager, der kom fra indenlandsk Side, saa længe som muligt upaaagtede. Man havde gjerne for at lette Københavns Transithandel med Sukker, der spillede en ikke ubetydelig Rolle for den forarmede By, ophævet Sundtolden for denne Handel, men turde det ikke af Frygt for, at Udlandet saa skulde stille tilsvarende Krav; her hjalp man sig imidlertid indtil videre ved at tilstaa Udførselspræmier for ostindiske Sukkere, der transiterede København. Men de alvorlige Ulemper, Øresundstolden medførte for Københavns Handel som Helhed, kunde jo ikke afhjælpes ved en saadan enkelt Forholdsregel. Selve Toldbyrden havde været i Tilvækst, fordi Afgiften, der var bleven

erlagt i Sedler, reelt steg med Sedlernes Kursbedring, hertil kom at de faste Toldsatser overfor de nedadgaaende Varepriser forhøjede Tolden procentuelt paa adskillige Varer, og endelig maatte København, samtidig med denne Kostbargørelse af Sundtrafiken, se de konkurrerende Transportveje, d. e. dem der førte f. Eks. fra en Nordsøby som Hamborg landværts til de tyske Østersøbyer og land^a eller søværts endog til de danske Byer, forbedres ved nyanlagte Chausséer, begyndende Dampskibslinjer og senere hen Jærnbaner. Københavns Transithandel ødelagdes ganske, og det endte endog med, at det blev billigere for selve København at forsynes med oversøiske Varer fra Hamborg, hvorfra de bragtes til Kiel og førtes til Hovedstaden, end at faa dem direkte tilførte. Man forsøgte paa mange Maader at raade Bod herpaa. Der var saaledes Spørgsmaal om at lægge en Særafgift, svarende til Sundtolden, paa Vin og Kolonialvarer etc., som ikke havde betalt denne, hvorved man jo opnaaede, at Varer ikke kunde komme f. Eks. til Jylland sydfra uden at blive ligesaa stærkt belastede, som hvis de havde passeret Sundet, og hvorved altsaa Sundtoldens Føringelse af København som Handelsplads — en ejendommelig Modsætning til Hovedstadens tidligere mange Monopoler — delvis vilde modvirkes. Dette Forslag faldt, som naturligt og rimeligt var, til Jorden ved det øvrige Lands Modstand. Et mindre kunstigt Forslag, nemlig at yde Udførselsgodtgørelse til forskellige oversøiske Varer, naar de fra København førtes tilbage gennem Sundet — svarende til den ovennævnte Godtgørelse for Udførselen af Sukker — turde Regeringen ikke gaa ind paa af Hensyn til de mulige Krav, Udlandet saa vilde stille ved Tilbageførsel af Varer gennem Sundet. Tilsidst

lykkedes det i 1840erne at faa en Ordning i Stand, hvorved der, naar Skibe, mindst halvt ladede med indenlandske Varer til oversøiske Steder, derfra hjemførte Kolonialvarer m. m., gaves Nedsættelse i den almindelige danske Indførselstold, saaledes at naar Sundtolden ikke var erlagt, Nedsættelsen blev formindsket med denne Tolds Beløb. Man kombinerede altsaa en almindelig Opmuntring til direkte Indførsel til og Udførsel fra oversøiske Steder med en Udjævning af Afgifterne gennem en større eller mindre Begunstigelse, eftersom Sundtolden var erlagt eller ikke. (Provisorisk Plakat af 14. April 1842 og Pl. af 27. Marts 1844.)¹⁾

Men medens man saaledes tilsidst kom den københavnske Handelsstand imøde — efter cirka 20 Aars uafbrudte Klager fra denne — gennem en Begunstigelse under ret indviklede og kunstige Betingelser, var det dog af større Betydning baade for København og Handelen i Almindelighed, at man i 1842 havde nedsat Øresundstolden som Helhed. Denne Forholdsregel skyldtes imidlertid ikke danske Bestræbelser — thi overfor disse havde man tværtimod holdt igen, tysset ned, gaaet uden om, for blot at lade selve Tolden intact — men saa stærke Krav fra Udlandet, at man maatte give efter, hvis man ikke vilde udsætte sig for, hvad der var værre.

7.

Den Toldsats, man udtrykkelig eller stiltiende var gaaet ind paa skulde hvile paa Varerne for deres Passage gennem Sundet, var jo 1 Procent af Varens Værdi, men dels var denne Sats i sig selv ikke altid bleven overholdt,

---

¹⁾ Rubin. Frederik VI's Tid. Kbhvn. 1895. S. 426 ff.

dels var den ved Varernes Prisfald for adskillige Varers Vedkommende naaet op til 6—8 Procent eller mere; paa den anden Side var Tolden for nogle Varer, for hvilke der havde været Prisstigning, under 1 Procent. I Slutningen af 1820erne paaviste Stettins Købmandskab, at der var ikke mindre end 106 Artikler af de i Christia-nopeltraktaten ikke specificerede Varer, der vare beskattede med over 1 Procent.

Østersøbyernes vedblivende Reklamationer, snart om Fritagelse for Told, snart om Nedsættelse, snart endelig i Anledning af Skibenes Forsinkelse og Erlæggelsen af Sportler bragte i 1830erne den preussiske Regering til at henvende sig til Danmark for at faa Forholdene reformerede. Allerede den Gang rejstes Spørgsmaalet om en Afløsning af Tolden, og, kunde dette ikke gennemføres, om en Tilbageførelse af Varetolden (Lastetolden) til en Skibstold, for at undgaa den uudholdelige Forvanskning af Varepriserne, som Tolden medførte. Trods Stædernes og Proviinsiallanddagens vedholdende Forlangender, førte man fra preussisk Side dog ikke Sagen frem med en saadan Energi, at man fra dansk Side endnu mente at maatte give efter, og da Preussen endelig ved Udløbet af Traktaten af 1818, i 1838, truede med ikke at forny den og saaledes etablere en Art handelsfjendtlig Tilstand mellem Landene, dersom der ikke dels skete de tidligere forlangte Nedsættelser i Almindelighed, dels gaves Frihed for de gamle Hansabyer, sendte Frederik VI et egenhændigt Brev til Friederich Wilhelm, hvori han, med Paabe-raabelse af sin Alder og de mange Vanskeligheder, han havde haft at kæmpe med i sin Regering, bad ham om ikke at gaa for skarpt frem i en Sag, der var af langt

ringere Betydning for Preussen end for Danmark. Følgen heraf blev, at Sagen en kort Tid stilledes i Bero.

Men imedens havde man taget fat fra anden Side. I over hundrede Aar havde man i Sverig fundet sig i at betale Told ligesom andre Nationer, ihvorvel man selv sad inde med den ene Del af Sundet, og en stor Del af den svenske Skibsfart og Handel følte sig forulempet af Tolden uden endda som den danske at have Følelsen af, at det var til Fordel for Landets egen Kasse. Men man var paa denne Tid — i 1830erne — ikke Danmark ugunstigt stemt i Sverig; ikke blot de urgamle Stridigheder men ogsaa de nylig skete Begivenheder i Aarhundredets første Decennier vare glemte eller dog skudt tilbage i Erindringen. I 1826 var der mellem Danmark og Sverig afsluttet en Handelstraktat med vidtgaaende gensidige Indrømmelser, og selv om Handelen mellem København og Skaane gav Anledning til en Del Kævl, ikke mindst paa Grund af Smuglerier og de Forholdsregler og Modforholdsregler, disse gav Anledning til, var Grundtonen i 1830erne ingenlunde uvenskabelig Landene og deres Regeringer imellem. Dog overfor de uafbrudte og højrøstede Besværinger i Presse og Rigsdag over Sundtoldens Urimelighed og skadelige Virkninger maatte Regeringen tilsidst gribe ind. Den lod da affatte og i Juli 1839 overgive til den danske Regering en Memoire, der næst efter en historisk Oversigt over Sundtoldens Oprindelse og Udvikling opregnede ikke mindre end 17 Klagepunkter med Hensyn til de bestaaende Traktaters Fortolkning, Toldens Optrækningsformer o. a. m.

Af den danske Regerings Svar, afgivet i Februar 1840, vedrørte det mest principielle Punkt Besværingen over, at selve Sundtolden opkrævedes med Satser, der stred mod

Traktaten af 1701, d. v. s. tog over 1 pCt. af Varenes Værdi, ogsaa for Varer, der ikke vare nævnte i Christianopeltraktaten. Man gjorde herimod gældende, at Sverig ikke havde mere Ret til at klage over sligt end enhver anden Nation; Sverigs Sundtoldfrihed var ophørt til Gengæld for, at Danmark i 1720 havde tilbagegivet sine Erobringer (jfr. ovenfor), og der maatte altsaa gælde de samme Toldsatser for Sverig som for andre, uden at det kunde paaberaabe sig Traktaten af 1701, der var afsluttet med Holland, og som egentlig senere var ophævet, saaledes at Sundtolden maatte erlægges af Sverig efter den Norm, der var Skik og Brug paa den Tid, de forskellige Traktater med de forskellige Nationer vare afsluttede, blot ikke paa ugunstigere Vilkaar end for nogen anden privilegeret Nation. Dette betød ikke, at man fornægtede 1-Procent Principet, man bestred kun Fortolkningen efter 1701-Traktaten og gjorde derimod gældende, at Sundtolden skulde erlægges efter følgende tre Satser: 1) Satserne ifølge de i Christianopeltraktaten opregnede Varer og Afgifter, 2) Satserne ifølge de iøvrigt i Sundtoldrullen opregnede Varer (saaledes som disse Satser nominatim havde eksisteret paa de forskellige Traktaters Tid, altsaa efter Skik og Brug), 3) 1-Procent Told af ubenævnte Varer, under hvilken Gruppe indgik en Mængde forskellige Artikler, der af den ene eller den anden Grund ikke vare blevne specificerede i det syttende og attende Aarhundredes Toldruller, saasom The, Porcellæn, Fajancer, Spejle, Krystaller, Maskiner, Blikkenslagerarbejde o. m. a. For denne sidste Gruppe maatte der altsaa kun tages 1 pCt. af Varens Værdi paa Udførselsstedet, for de øvrige Varer antoges det, at 1-Procenten vel hovedsagelig havde været til Grund liggende,

men at der ingen havde Lov til at besvære sig over at Procenten nu var højere, hvortil jo ogsaa svarede, at den hyppigt var under 1 Procent.

Det andet Hovedpunkt, man besvarede, var Klagen over, at Danmarks egne Indbyggere, imod Traktaterne, behandlede bedre end fremmede. Dette bestred man imidlertid med den Begrundelse, at danske Skibe, der gik fra en fremmed Havn til en anden eller mellem en dansk og en fremmed Havn, betalte Sundtold som andre, kun undtagen for Ladninger, der bevislig vare danske Varer. Men for danske Varer betalte heller ikke fremmede Skibe Sundtold. Ja, selv i indenrigsk Fart betalte danske Skibe Sundtold, naar de førte fremmede Varer, der ikke alt én Gang havde betalt Tolden, eller der ikke havde betalt dansk Indførselstold, men ogsaa denne Regel gjaldt for fremmede Skibe, der havde traktatmæssig Ret til indenrigsk Fart, idet disse for fremmede Varer, som havde betalt Indførselstold og som førtes fra Sted til Sted i Riget, vare fri for at betale Sundtold.

Udenfor disse Punkter gav den danske Regering et mere eller mindre udførligt Svar paa alle de øvrige Klager, der enten angik Detajl- og Specialspørgsmaal eller Enkeltheder vedrørende den praktiske Toldopkrævning. Med større Held kunde man gendrive disse underordnede Klager, der i nogle Henseender beroede paa Overdrivelser, i andre vedrørte Forhold, der vare uløseligt forbundne med selve Sundtoldens Eksistens, end de ovennævnte to Hovedpunkter, hvor Svaret for det sidstnævnte Punkts Vedkommende jo var ret sofistisk, for det førstnævntes, bevidst eller ubevidst, halvt uforstaaeligt.

Den svenske Replik, der afgaves i Maj 1840, frem-

sendtes med en Skrivelse, i hvilken den herværende Gesandt (Lagerheim) udtalte, at man fra svensk Side ønskede fjærnet „enhver Hindring for Fortsættelsen af en stedsevarende og intim Forbindelse imellem de skandinaviske Kongeriger, ligesaa meget svarende til deres sande Interesser som levende paakaldt af Kongen min Suveræns Ønsker“. Men selve Repliken var mindre blid. Det hed i denne, at Udtalelsen i den danske Svar-Memoire om, at Sverig ifølge Traktaten af 1720 ikke kunde forlange at blive anderledes stillet end andre privilegerede Nationer dog vel maatte forstaas saaledes, at der ikke med disse blev truffet Aftaler, der vare skadebringende for Sverig. Det var uden Lige, at et Land — som her Sverig — betalte Afgifter for Farten langs dets egne Kyster, og det maatte dog i det mindste være med til at fortolke Traktaterne derom og kunde ikke finde sig i, at der med tredje Magt bestemtes hvadsomhelst i denne Retning, som det saa roligt skulde acceptere. „I Sandhed, et saadant Sprog burde være banlyst fra officielle Kommunikationer mellem Nationer, som respektere deres Uafhængighed, og vi tilbagevise det med en saaret Nationalfølelses hele Glød“. Og overfor den danske Bemærkning om, at Danmarks Tilbagegivelse i 1720 af Erobringer fra Sverig imod Ophøret af Sundtoldfriheden ligesom paalagde Sverig visse moralske Forpligtelser i denne Sag, udtaltes det i Repliken, at Bemærkningen syntes hensigtsløs, da den vel næppe kunde være fremkommen, fordi „Memoirens Forfatter har villet vække vor Anger over paa et nyligere Tidspunkt, hvor Krigschancerne havde været til Gunst for os, at have forsømt at regulere denne Affære saaledes, at yderligere Stridigheder vare blevne overflødige“. Man fastholdt endelig, at Traktaten

af 1701 var den, man havde at rette sig efter, dens Bestemmelse om 1-Procenten for alle Varer, der ikke vare opregnede i Christianopoltraktaten, var og havde stedse været forudsat som Normen for Sundtoldtarifen, og det kunde saameget mindre nytte at henvise til nogen anden og senere Tarif, der skulde angive „Skik og Brug“, som der end ikke forelaa nogen officielt anerkendt Sundtoldtarif siden den af 1645. „Det er otte Maaneder siden, at Danmark for første Gang har sendt Sverig en Kopi af den Tarif, der skal være i Kraft, hvilken Kopi ogsaa skal være tilstillet flere andre Magter, men det følger ikke heraf, at den er anerkendt af dem; i Virkeligheden har den ikke været knyttet til nogen Traktat som Christianopoltraktaten og har aldrig været paakaldt som denne, hvad der alene havde kunnet give den en officiel Karakter ¹⁾“.

— Da man var naaet saa vidt med Sverig, greb endelig en tredje og afgørende Magt ind i Forhandlingerne, nemlig England.

Naar man betragter de Lande, der i Aarhundredernes Løb have taget Del i Sundtoldstridighederne, har England ikke været i første Række. Dette er forstaaeligt nok, thi om det end som stor søfarende Magt selvfølgelig var interesseret i, at Vejen mellem Nord- og Østersøen ikke besværliggjordes af trykkende Afgifter, og om det end derfor tog sin Part i Noteudvekslingerne m. m. og nu og da gennemførte Ændringer for egen Regning, saa var det ikke den førende Handelsmagt i Norden i det Aarhundrede, der var Sundtoldens mest krigerske og kritiske — det var jo Nederlænderne, der

---

¹⁾ Aktstykker i U. A.

under de tre danske Konger, Frederik II, Christian IV og Frederik III, havde Handelshegemoniet i de nordiske Farvande, — og det var ingen Østersøstat. Tværtimod, i nogle Henseender kunde Sundtolden blive England til Gavn ved at forøge Handelen udenom Østersøhavnene; dernæst var England i det nittende Aarhundrede en saa dominerende Faktor paa Handels- og Industrimarkedet, at det let blev prisbestemmende, d. e. væltede Skatterne over paa Kunderne; endelig havde det endog for enkelte Varers Vedkommende en direkte Fordel af Toldens Prisforskydning, saaledes overfor en Hovedartikel som Bomuld, hvor Sundtolden udgjorde 3—6 pCt. af Varens Værdi, medens Tolden paa Bomuldsgarn (yderligere nedsat fra 1842) var langt lavere, hvorved Garnet, Englands største Udførselsartikel paa hin Tid, naaede let frem til Schlesien og andre Lande, til Fordel for de engelske Spinderier, til Ødelæggelse for andre, hvis Raamateriale, Bomulden, var vilkaarligt fordyret.

Følgen af alle disse Forhold var, at England hidtil kun køligt havde deltaget i de fra forskellige Sider fremkomne Forsøg paa at reducere, ophæve eller afløse Sundtolden. Naar det imidlertid nu, i Tiden omkring 1840, greb ind, ogsaa efter Paavirkning fra Sverig, maa Forholdet vistnok opfattes saaledes, at Regeringen ikke mente at kunne forblive helt passiv overfor de Angreb paa Tolden, der i England selv fremkom fra de Skibsfartskredse, hvis Interesser særlig vare knyttede til Farten paa Østersøen, og for hvem navnlig Tidsspilden og Usikkerheden ved Sundtoldopkrævningen var i høj Grad generende, og paa den anden Side ikke vilde gaa med til og ikke havde Tro paa Gennemførelsen af de vidt-

gaaende Forholdsregler, der ventileredes om Toldens Af-
løsning (jfr. nedenfor).

Det var især Handelsstanden i Hull, der tog Initia-
tivet til Angreb paa Tolden. Gennem Klager over den
Forsinkelse, Skibene led ved Ekspeditionen, havde Eng-
land i 1838 opnaaet en Forøgelse af Arbejdskraften i
Øresunds Toldkammer — saaledes at man endog fra
dansk Side med en vis Indignation i sin Svarskrivelse til
Sverig kunde gøre opmærksom paa, at Klagerne over
unødigt Ophold nu vare forældede, — men man vilde
Institutionen langt kraftigere tillivs. Byen Hulls Skibs-
fart paa Østersøen var gaaet tilbage, som det antoges
paa Grund af Øresundstolden; dens Handelsstand ved-
blev med Klager og Adresser, der fremlagdes og kom
under Debat i Parlamentet, og dens Talsmand i Under-
huset Mr. Hutt udgav en Sundtoldpjece, hvori Tolden
angrebes (delvis paa Grundlag af den første svenske
Memoire, der var omsendt trykt som Manuskript) i
stærke eller endog voldsomme Udtryk¹⁾. Den engelske
Regering henvendte sig da til den danske for at faa de
værste Misgreb afhjulpne, og denne, som var under
baade svensk og preussisk Pression og begyndte at
frygte for den hele Sundtolds Eksistens, besluttede ret
hurtigt, efter at et Forslag om en almindelig „Kommission“
var faldet til Jorden, gennem en Modifikation af visse
Toldsatser at faa England — som man vidste ikke i og
for sig var saa fjendtlig sindet overfor selve Sundtolden
— beroliget og derefter til Støtte. Engelske og danske
Embedsmænd samarbejdede paa Reformen, der med Hen-
syn til Toldsatsernes Reduktion i det væsentlige paa-

¹⁾ Sound Dues, considered by William Hutt, M. P. London. 1841.

virkedes af, hvad der var i engelsk-merkantil Interesse, Sportlerne reduceredes, Ekspeditionstiden ved Øresunds Toldkammer forlængedes o. s. f. Overenskomsten sluttedes i August 1841, og en ny officiel dansk Sundtoldtarif af 1. Januar 1842 emaneredes.

Til den engelsk-danske Overenskomst (13. August 1841) sluttede en svensk-dansk (23. August 1841) sig, idet man ved Reformen ogsaa i Sverig havde faaet en væsentlig Del af sine Krav afhjulpen, deriblandt de mest trykkelige Toldsatser nedsatte; derimod forestod der endnu en lang Række af Forhandlinger med Preussen.

8.

Endnu kort før Frederik VI's Død havde man fra dansk Side henvendt sig til Preussen med Forslag om en Afløsning af Sundtolden. En saadan Tanke var jo, som vi have set, ingenlunde ny i Sundtoldens Historie, og nu, da man kun havde den økonomiske Interesse ved Tolden at varetage, laa det endnu nærmere at søge at blive den hele Afgift med alle de Klager, indenlands og udenlands fra, den stadig gav Anledning til, kvit ved at faa de interesserede Magter til under en eller anden Form at betale Danmark Sundtolden, blot uden dennes Opkrævning i Sundet (og Bælterne). For Opkrævningen andetsteds vidste man ogsaa Raad; den kunde af de interesserede vederlæggende Magter ske i de østersøiske Havne ved Skibenes Ankomst og Afgang, hvorved i hvert Fald den største praktiske Ulempe ved Øresundstolden, Tidsspilden, i det væsentlige vilde undgaas, og Gennemførelsen af denne Tanke — der jo iøvrigt ogsaa var en gammel Sundtold-Bekendt — vilde give enhver Magt det i Hænde at paalægge de Afgifter, den maatte

finde raadeligt og rigtigt, uden Afhængighed af andre Magters, særlig det enkelte Land Danmarks Beslutninger.

Forslaget fra Danmark til Preussen om Toldens Afløsning forelagdes i 1839, men kom først til alvorlig Forhandling i 1840; efter Indtægterne i 1830erne gik man ud fra, at det Beløb, der skulde vederlægges, udgjorde mellem 1,9 og 2,0 Million Rbdl. aarlig, og Beløbet skulde fordeles saaledes:

	Pro mille	∞: efter 2 Mill. Rbdl. aarlig
Rusland	ca. 685	ca. 1 370 000
Preussen	- 173	- 346 000
Sverig	- 73	- 146 000
Danmark	- 47	- 94 000
Mecklenborg . . .	- 17	- 34 000
Lybæk	- 5	- 10 000
	1000	ca. 2 000 000

Naar man kun regnede med Østersøstaterne, laa det i, at man den Gang ikke gjorde sig det fjærneste Haab om at faa Alverdens Stater til at gaa ind paa en saadan Afløsning. Man gjorde dernæst gældende, at i det hele og store var det vel ogsaa i Virkeligheden Østersøstaterne, der bar Tolden og havde mest Interesse af at faa den hævet eller rettere omlagt, thi Forslaget gik videre ud paa, at det Beløb, der ifølge ovenstaaende Liste faldt paa hver Stat, skulde opkræves i hver Stats Havne ved Ind- og Udførsler til og fra disse. Beløbet kunde betales Danmark enten aarlig kontant eller gennem en Kapitalisation eller ved simpelthen at overtage en saa stor Del af den danske Statsgæld, som de ovenstaaende Kvotaer forrentede og androg. Helst vilde man have Ordningen truffet under et med alle de ovenstaaende Nationer, men var iøvrigt beredt til at afgøre Sagen med hver enkelt Magt.

Hele dette Forslag faldt i ganske god Jordbund i Preussen — og i Sverig — men stødte paa afgjort Modstand i Rusland. Ganske vist var den preussiske Finans-administration jo fra gammel Tid nøjeregnende, og netop denne tog da ogsaa ret trægt paa Sagen — man regnede i Preussen for henved 70 Aar siden $\frac{3}{4}$ Mill. Mk. (Nutidsmønt) aarlig for grumme mange Penge. Man kunde imidlertid alt paa Forhaand indvinde noget deraf, fordi man ydede Stettin, hvis Sundtoldpligt jo stadig havde været mest omstridt, en Godtgørelse i dens Indførselstold paa $2\frac{1}{2}$ Procent, hvad der selvfølgelig vilde falde bort, naar Sundtolden ophørte; fra Midten af 1840erne ydedes en tilsvarende Rabat til alle preussiske Østersøstæder, og den kostede tilsidst Staten 3 à 400 000 Mk. aarlig (altsaa Halvdelen af det Beløb, her var Tale om). Men dernæst havde Sagen ogsaa den almindelige politiske Side, at man fik Ende paa et Spørgsmaal af fortrædigende Art baade for Regering og Folk, særlig selvfølgelig Reder- og Købmandsstand, og dog ikke af den Art, at man kunde slaa det op til en Affære med Storaktion: dertil var det hele Folk ikke tilstrækkelig interesseret deri, og det var, i hvert Fald ikke endnu, ikke heller foreneligt med Stemningen i det øvrige Europa. Til syvende og sidst manglede man jo ogsaa maritime Magtmidler.

Sagen strandede imidlertid paa Ruslands Modstand. Trods Danmarks og Preussens forenede Anstrængelser for at faa Rusland til at acceptere Forslaget, gjorde det en passiv Modstand og vilde intet have dermed at gøre. Sagen var vistnok den, at det russiske Diplomati havde overmaade ringe Interesse af Sundtoldafgifterne. Om de russiske Skibe bleve opholdte en Dag i Sundet, var ingen Sag af stor Vigtighed for deres Regering, og Varer til

eller fra Rusland vare iforvejen underkastede saa store Havne- og Toldafgifter m. m., at Sundtoldbeløbet ikke kunde spille nogen særdeles Rolle, tilmed hørte de specielle russiske Varer ikke til de stærkt belastede, idet flere af de væsentligere betalte under 1 pCt. Hertil kom, at Rusland i og for sig ikke var tilbøjelig til at gaa Danmark paa Klingen, men snarest politisk støttede det, og medens det maaske nok havde givet det foreliggende Forslag sin Tilslutning, hvis Situationen havde været som den blev en halv Menneskealder senere — at Sundtoldens Ombringelse var givet, det gjaldt kun om at finde den for Danmark lempeligste Maade — saa var det klart, at Sagen ikke laa saaledes for nu, Faren var ikke akut, Preussen fandt nok et Udkomme med Danmark ad anden Vej, og det bedste var derfor at lade dette Land beholde sin Sundtold, til hvis Afløsning Rusland ikke fandt sig beføjet til at paatage sig en aarlig Byrde af over $1\frac{1}{3}$ Mill. Rbdl.

Det var under denne Situation og da det blev klart, at Afløsningen ikke blev til noget, at England pludselig satte en Trumf paa sine Krav, og Danmark gik ind derpaa, saa at det derefter langt roligere kunde forhandle videre med Preussen. Fra preussisk Side, hvor man ikke til sin Tid havde slaaet til for at faa en særlig Konvention om Afløsning i Stand, virkede hele denne Akt tilsyneladende overraskende; ganske vist foregik den med Preussens Vidende, og det havde endog stillet sig venkabeligt afventende for at se Forhandlingernes Resultat, men det gjorde gældende, at Resultatet ikke bragte Preussen, hvad det havde ventet, ingen forøgede Friheder for Østersøstæderne, ingen saa fuld Gennemførelse af 1-Procent-Tarifen, som der kunde kræves, Nedsættelser

mere i britisk end i Østersøstædernes Interesse o. s. fr. Man bebrejdede Danmark, at det helt havde opgivet Afløsningsprojektet, som dog Preussen, trods Ruslands Modstand, havde stillet sig gunstigt overfor, og som Danmark havde haft til Pligt at fremsætte paany; 'da dette ikke var sket, maatte man paany fordre 1701-Traktaten (1-Procent Principet) helt og fuldt gennemført og i det hele saadanne Indrømmelser, at den preussiske Stats Handelsstand kunde tilfredsstilles. Opnaaedes dette ikke, maatte Preussen mistvivle om Danmarks Oprigtighed, da det stillede det tidligere Afløsningsforslag, og „Danmark maa føle sig overbevist om, at en tilfredsstillende Ordning af Sundtoldspørgsmaalet for Preussen er af den Vigtighed, at heraf Fortsættelsen af begge Staters venskabelige Forhold (hvorpaa Preussen lægger den største Vægt) er i væsentlig Grad betinget“.

Man var imidlertid fra dansk Side ingenlunde oplagt til paany at fremsætte separate Afløsningsforslag overfor Preussen. Den i 1839 ansatte dygtige Direktør for Øresunds Toldkammer, Konferensraad Holten, udtalte (i en Skrivelse til Udenrigsdepartementet af 18. November 1843), at han ikke tidligere havde vidst noget om Afløsnings-tilbud fra dansk Side, og at han ansaa det for yderst uheldigt, at man overhovedet var fremkommet med et saadant. Han var derfor meget fornøjet med, at Preussen ikke for sin egen Part havde accepteret et saadant Tilbud, og han maatte absolut fraraade, at man nu gik ind paa Planens Genoptagelse, d. e. en Afløsning, hvor Preussen i sine Havne skulde opkræve de Beløb, med hvilke Danmark skulde vederlægges. Øresundstolden var nemlig en Afgift knyttet til Øresund, og vilde man flytte en Del af den over i preussiske Havne, blev den hele Told

meningsløs og sat i Fare. Holten udtalte endvidere, at den ny Tarif af 1842 vel var affattet efter Overenskomst med England og Sverig, men at Preussen virksomt havde staaet bag hine Landes Forhandlinger og ligeledes havde opnaaet væsentlige Fordele ved Nedsættelserne; der var heller ikke mere nogen Grund til Klager over Skibenes Ekspedition, da Ekspeditionstiden var stærkt udvidet, og man maatte i det hele ikke regne med Preussen som venligsindet i denne Sag, hvad der bl. a. fremgik af, at de preussiske Autoriteters Udfærdigelser af Skibsførernes Papirer klarligt viste, at man vilde lægge Oppebørselen af Sundtoldafgifterne saa store Hindringer i Vejen som muligt.

Forhandlingerne mellem Preussen og Danmark førtes imidlertid videre, specielt mellem den fra Preussen udsendte særlige Kommissær Grev Bülow og den danske Etatsraad Garlieb, første Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommerce-Kollegiet, men noget Resultat opnaaedes ikke. Garlieb gjorde, i Overensstemmelse med sine Instruktioner, gældende, at Danmark vel stadig var villig til en Afløsning overfor Preussen alene, men paa Betingelse af, at Ind- og Udførselen til og fra Preussen i de to sidste Aar lagdes til Grund, da Preussens Omsætning var steget meget betydeligt siden den ny Tarifs Ikrafttræden, hvad der ikke var Tilfældet f. Eks. for Ruslands og Sverigs Vedkommende, endvidere maatte de øvrige Østersømagter give deres Sanktion til Ordningen, og man maatte fra preussisk Side ikke give sine Havne ekstraordinære Lettelser, thi førtes Trafiken i særlig Grad til Preussen, vilde dette jo gaa ud over de andre Landes Handel og derved ogsaa blive til Skade for Danmarks Sundtoldindtægter. Paa dette sidste Punkt svarede Bülow,

at Preussen ikke ved ekstraordinære Lettelser for Trafiken i preussiske Havne kunde dirigere Varerne til disse, hvis de egentlig skulde andetsteds hen, da Omladningsudgifterne vilde blive for store, men at man i hvert Fald ikke kunde acceptere Betingelser, der indskrænkede Preussens Ret til at fastsætte Afgifternes Størrelse i dets egne Havne, at man heller ingen Aarsag havde til at lægge andre Afløsningsbeløb til Grund end tidligere forudsat, o. s. fr.¹⁾

Det var klart nok, at nogen Special-Afløsning kunde der ikke blive Tale om. Danmarks Stilling overfor det hele Spørgsmaal var jo nu væsentlig gunstigere end i Slutningen af 1830erne, men desuden maa det helt objektivt set indrømmes, at en Afløsning med en enkelt Stat vilde medføre stadigt Kvalm ved Sær-Kontrol med dennes Skibe, stadig Udsigt til Defraudationer, nye Farer for kunstig Omlægning af Handelen og — som Holten med Rette bemærkede — en Risiko for den hele Told; var Øresundstolden først slaaet i Stykker, vilde den efterhaanden smuldre bort ved de andre Staters Fremstød imod den, og en delvis Opkrævning af den andetsteds end i Sundet og Bælterne var at berøve den hele sit historiske Grundlag, at umuliggøre den.

Men fra preussisk Side var man jo ikke meget opbygget over Tingenes Gang. Fra visse Regeringskredse synes man at have været tilbøjelig til skrappere Forhandlingsformer og Retortionsforholdsregler, og det slesvig-holstenske Spørgsmaal med den stigende almindelige Uvilje overfor Danmark bidrog nu ogsaa sit til at styrke den sundtold-fjendtlige Opinion saaledes, at der Side om

---

¹⁾ Protokol af Maj 1844. U. A.

Side med Klager over Afgifternes Størrelse m. m. kom den gamle Fortrydelse over det Herredømme over Indgangen til Østersøen, den „lille nordlige Sømagt“ vedblev overmodigt at tiltrodse sig. Paa den anden Side vilde den preussiske Regering ikke gærne indtage et Særstandpunkt i Kollision med de andre Magter, og navnlig overfor Rusland viste der sig let at kunne opstaa Misforstaaelser. Da blev Knuden hugget over ved Kong Friederich Wilhelms personlige Indgriben, dels efter et Besøg i København (Juni 1845), hvor Sagen paany var bleven bragt paa Bane, dels efter et Besøg i Stettin (September 1845), hvor Købmandsskabet kraftigt fremsatte sine Klager overfor Kongen selv. Det var Kongens Ønske — som sagt ogsaa af storpolitiske Grunde — at faa en Ordning i Stand, og dette lykkedes nu paa de Vilkaar, at Tolden paa enkelte Artikler yderligere nedsattes, samtidig med at forskellige andre Mellemværender reguleredes. Danmark erklærede sig vedblivende beredt til Afløsning, men i Virkeligheden blev Tarifen af 1842 anerkendt, og ved den trufne Overenskomst (af 26. Maj 1846), hvorved Handelstraktaten af 1818 mellem Danmark og Preussen fornyedes, havde sidstnævnte Stat nu sluttet sig til de andre europæiske Magter. Opinionen i Preussen var ingenlunde tilfredsstillet, men Danmark kunde dog regne paa at have sin Sundtold i Fred — indtil videre¹⁾.

9.

Den officielle Sundtoldtarif — den første egentlig officielle siden Christianopeltarifen — der var den gæl-

---

¹⁾ Zimmermann. Geschichte der preussisch-deutschen Handelspolitik, aktenmässig dargestellt. Oldenburg og Leipzig 1892, navnlig S. 286 ff. — Aktstykker i U. A.

dende i 1840erne og 1850erne, indtil Sundtoldens Ophør, var altsaa Tarifen af 1. Januar 1842. Overfor den indtil da faktisk gældende nedsatte Tarifen af 1842, som alt nævnt, adskillige Satser. Nedsættelsen bestod som Hovedregel i, at man beregnede Tolden paa de paagældende Varer til 1 pCt. af Værdien, den gjaldt fornemmelig Varer som Kryderier, Kaffe, Sukker, Kakao, Farvetræ, Garn, Bomuldsvarer, Spirituosa, Tømmer og Træ, Vin, Brændevin m. fl., og Nedsættelsen var hyppigt til en Fjerdedel af den tidligere Told eller derunder. Den for Forbruget og den internationale Vareomsætning meget betydningsfulde Artikel Kaffe nedsattes fra 24 Stüver pr. 100 Pd. til 6 Stüver, d. e. 1 pCt. af de 12½ Dlr. Sp., til hvilke de 100 Pds. Værdi ansattes¹⁾. Kakao regnedes til samme Pris med samme tidligere og nedsatte Told som Kaffe. Raasukker nedsattes fra 9 til 5 St. (og efter Traktaten med Preussen til 4), idet 100 Pd. ansattes til en Værdi af 10 Dlr. Sp., Helbomuldsstrømper, af hvilke 50 Par ansattes til en Værdi af 12½ Sp. (altsaa 1 Kr. Nutidsmønt pr. Par), nedsattes fra 30 til 6 St., Halvbomulds- og Barnestrømper pr. 100 Par (à ½ Kr. Parret) ligeledes fra 30 til 6 St., Garnerne nedsattes hyppigst til halv Told, Okkerfarve pr. 200 Pd. fra 9 til 1 St. o. s. fr.

Det maa her stadig erindres, at der ikke er Tale om en Indførselstold for en Vare til Forblivelse i det paagældende Land, men om en Transittold, en egentlig

---

¹⁾ Den gamle, alt i Christianopoltraktaten brugte Beregningsenhed anvendtes stadig, nemlig 1 Dlr. Sp. à 48 Stüver (altsaa, i Nutidsmønt, 4 Kr. = 48 St. eller 3 St. = 25 Øre). 100 Pd. Kaffes en gros Værdi ansattes altsaa til 50 Kr., hvoraf 1% Told 6 St. = 50 Øre.

Transportfordyrelse, der altsaa før Tarifen af 1842 for Passagen gennem Sundet af 2 500 Sække Kaffe udgjorde 5 000 Kr., af 700 Gros Strømpepar ligeledes 5 000 Kr. o. s. fr. De anførte Nedsættelser vare derfor af megen Betydning og fik ogsaa en ikke ringe Indflydelse paa Sundtrafikens Fremme.

Ved Tarifen af 1. Januar 1842 nedsattes Tolden for henved en Fjerdedel af de toldpligtige Artikler. Det maa dog ikke lades ude af Betragtning, at idet ogsaa de nedsatte Satser paany fikseredes, stod man atter overfor en mulig procentuel Forhøjelse ved Varens Prisnedgang og vise versa, et Forhold, der kun kunde undgaas overfor de endnu ikke i Tarifen opregnede Varer, idet Overenskomsten med udtrykkelig Paaberaabelse af Traktaten af 1701 fastsatte for saadanne ubenævnte Varer en Told af 1 pCt. af Varens Værdi paa Indladningsstedet. Der var saaledes Plads endnu for Misfornøjelse og Forviklinger, selv Berettigelsen af Tolden som Helhed forudsat.

Med Erlæggelsen af Varetolden var imidlertid Skipperen ingenlunde færdig. Til denne kom for det første Skibsafgiften, der opkrævedes under Navn af Fyrpenge. Ifølge Tarifen af 1842 udrededes den, naar Skibet var 40 Register-Tons eller derover, med $2\frac{1}{4}$ Dlr. Sp. for Skibe i Ballast og med $4\frac{1}{2}$ Dlr. Sp. (omtrent = den gamle Rosenobel), naar Skibet var lastet; for Skibe paa under 40 Register-Tons var Afgiften mindre, og Smaafartøjer betalte intet.

Dernæst kom Gebyrer og Sportler. Disse udgjorde for Skibe paa 40 Register-Tons og derover 3 Dlr. Sp. til Toldkammerets Embedsmænd, for mindre Skibe var Afgiften ringere. Endvidere Gebyrer til Toldinspektør og Translatør, naar Skibspapirerne ikke vare i Orden,

eller til Kopiaier m. v., og 1 Dlr. Sp. i „Fattigpenge“ for Ekspeditionen paa Søn- og Helligdage eller udover sædvanlig Ekspeditionstid, der imidlertid nu var ansat fra tidlig Morgen til sen Aften.

Tarifens almindelige Bestemmelser gjaldt for Skibe for privilegerede Nationer, med hvilke der havdes Traktater — Belgien, Brasilien, Bremen, Frankrig, Hamborg, Hannover, Holland, Lybæk, Mexiko, Nordamerikas forenede Stater, Norge, Oldenburg, Preussen, Rusland, Spanien, England, Sverig, Venezuela, Østrig —; vare Varer indladede i Skibe fra Stater, med hvilke der ikke havdes Traktater, blev 1-Procent-Tolden for ubenævnte Varer forhøjet til $1\frac{1}{4}$ pCt., og da erlagdes Gebyrerne ogsaa i forskellige Tilfælde, hvor privilegerede Skibe vare fri derfor.

Var nu alt dette paa Skibets Udgiftsside, havde det dog én Indtægt, der imidlertid ikke kom Reder eller Købmand tilgode, idet enhver Skipper, som gjorde ordentlig Rede og Rigtighed for Ladningen, fik 4 pCt. af Toldbeløbet godtgjort. Øjemedet med denne hævdvunde Præmie („Føring“) var jo det nærliggende, at hæmme Defraudation ved at gøre Skipperen medinteressert i, at alle pligtige Toldbeløb rigtig indgik.

Paa den anden Side var der Udgifter, som ikke ere nævnte her — fraregnet Lodspenge, Baadleje for Skipperen til at komme i Land o. a. m. — nemlig Kommissionærgebyr, idet „Kommissionæren“ var Mellemand mellem Reder og Toldkammer, beregnede Afgifterne, lagde Penge ud, opgjorde Beløbene for Varemodtagerne, bistod Skipper og Mandskab etc., og for alt dette fik han 2 pCt. af den hele Toldkammerregning. Sidst og ikke mindst maa nævnes den indirekte Udgift, der be-

stod i Skibets Forsinkelse. I 1850ernes Agitation mod Sundtolden beregnedes Forsinkelsen for Skibet til gennemsnitlig 1 Dag eller mindst 30 Specier, og medens Generne i visse Henseender vilde formindskes ved Sejlskibenes Afløsning af Dampskibe, blev et Ophold af disse, hvis kostbare Farttid beregnedes langt højere end Sejlskibenes, paa den anden Side langt dyrere. Med sidstnævnte Beregning af 1 Dags gennemsnitligt Ophold som Grundlag naaede man endog til, at et mindst lige saa stort Beløb som det, der gik ind i den danske Statskasse i Vare- og Fyrafgift, gik med til Gebyrer, Sportler, Kommissionsprocenter og fremfor alt ved Skibenes Forsinkelse¹⁾.

Det maa endnu tilføjes, at af samme Dato som den ny Tarif, den 1. Januar 1842, var Bekendtgørelse om indenlandske Skibes og Varers Behandling i Øresundet og Bælterne. Af denne skal fremhæves, at indenlandske Varer vare fri for Toldafgifter i Sundet og Bælterne. Samme Fritagelse havde fremmede Varer, der ved København eller andre indenlandske Toldsteder sønden for Sund- og Strømtoldlinierne vare fortoldede og frigjorte, hvorimod der af de efter Toldsedlerne toldfrit indførte Varer beregnedes Told. Fremmede Varer fra indenlandske nordsøiske Steder betalte derimod Told, naar de passerede Sundet og Bælterne, selv om de havde betalt Indførselstold. Dansk-vestindiske Produkter, der vare opførte i de dansk-vestindiske Toldsedler og fra dansk Vestindien hjembragtes i indenlandske Skibe, vare fri for Told i Sundet og Bælterne. Hertil kom senere

¹⁾ Kruse. Die Verhandlungen über den Sundzoll in den preussischen Kammern 1854—55. Berlin 1855. Jfr. hermed nedenfor den engelske Parlaments-Enquête.

den ovenfor omtalte Afkortning i Indførselstolden med Sundtoldens Beløb, der, ved den videre Lovgivning i 40erne, under visse Tilfælde ydedes ved Indførsel til Danmark fra oversøiske Lande (se ovfr. S. 198, jfr. yderligere Lov af 8. Februar 1854 angaaende den direkte Indførsel fra andre Verdensdele).

Varetolden og Fyrpengene indbragte, som foran angivet, i Slutningen af 1830erne ca. 2 Million Rbdlr. aarlig. De passerende Skibes Antal tiltog meget betydeligt i 40erne, nemlig fra 15 600 gennemsnitlig aarlig i Treaaret 1839—41 til 16 200 i 1842—44 og 21 200 i 1845—47, og trods Afgiftsformindskelsen — ja delvis begrundet i den — naaede Indtægterne langt ud over 2 Million Rbdlr., idet de i Treaaret 1842—44 udgjorde 2 139 000 Rbdlr. og i Treaaret 1845—47 2 248 000 Rbdlr. gennemsnitlig aarlig. I Fyrrernes sidste Fredsaar, 1847, var Beløbet følgende:

Vareafgifter i Sundet	Rbdlr. 2 159 363
— - Bælterne (Strømtolden)	— 27 478
Fyrpenge - Sundet	— 157 876
— - Bælterne.....	— 13 147
<u>Tilsammen... Rbdlr. 2 357 864</u>	

Hertil kom altsaa Afgifterne til Embedsmændene, andre Gebyrer og mangen indirekte Fordel. Saaledes var Sundtolden for den danske Stat og dens Indbyggere en rig Kilde til Indtægt, men en Kilde der var fødet af Udlandet og kunde stoppes af dette.

10.

Efter de urolige Sundtoldaar omkring 1840 var der en Art Vaabenstilstand, men ingen Tryghed. Spørgsmaalet var blot, hvem der vilde lægge ud paany. Da skete

der et Brud paa den foreløbige Fred og et Brud paa Ordsproget „ingen har Ro længere end ens Nabo vil“. Thi det var fra det langt bort liggende Amerika Bruddet skete, og det paa en saadan Maade, at det fremtvang Sundtoldens sidste Akt.

Medens Sundtoldsspørgsmaalet i tidligere Aarhundreder, fremfor alt det syttende, foruden at være af vigtig økonomisk Art tillige havde været af politisk, idet det havde knyttet sig til Kravet paa Højhedsret over Sundet og videre over alle Indgange til Østersøen, et Krav man fra modsat Side stod saameget uvilligere til, som det i det hele stred imod Teorien om Havets Frihed for alle handlende Nationer, var den politiske Del af Spørgsmaalet traadt ganske i Baggrunden i det attende og nittende Aarhundrede. Men nu rejstes Sagen paany politisk af de forenede Stater i Nordamerika.

Disse tog forholdsvis liden Del i den hele Skibsfart mellem Nordsøen og Østersøen, og deres Interesse i Varehandelen paa Østersøstaterne var ogsaa kun indirekte; de positive Klager indskrænkedes i Regelen til den høje Sundtold paa Bomuld, og den senere Opgørelse viste, at Unionen baade skibsmæssig og varemæssig kun var belastet med en ringe Kvota af Sundtoldbeløbet. Men at amerikanske Skibe maatte stoppe op for Kronborg og erlægge Afgifter var jo ikke destomindre et Faktum, og de (ikke mange) Købmænd og Redere i Boston, New York og New Orleans, hvem dette generede, fik Sagen rejst. At der var stor Utilfredshed i Europa med Sundtolden var ikke Amerikanerne ubekendt, og dette gav naturligvis mere Humør til at føre Sagen frem — ligesom man paa den anden Side, navnlig i Tyskland, var meget tilfreds med de opdukkende oversøiske Klager;

men nogen Samvirken var der ikke Tale om. Det amerikanske Standpunkt var nemlig det principielle: Spørgsmaalet er ikke om, hvorvidt Toldafgifterne ere for høje, eller Erlæggelsen af dem medfører en væsentlig Gene, men hvorvidt der overhovedet findes nogen Ret til Opkrævningen.

Allerede i 1843 havde den fungerende nordamerikanske Statssekretær Upshur ikke blot udtalt sig overmaade energisk imod Sundtolden, men der var endog gjort Mine til, at en amerikansk Koffardiflaade skulde konvojeres af Krigsskibe for at fremtvinge toldfri Passage. Ved Mr. Upshurs bratte Død standsede imidlertid Sagen, og om der end i 1844 blev gjort Forestillinger her i København af den amerikanske Afsending, hvilede dog Forhandlingerne i flere Aar, indtil der i 1848 skete det ret betydningsfulde Skridt, at man fra amerikansk Side tilbød Danmark — under Forhandlinger mellem den amerikanske Gesandt Flenniken og Udenrigsminister Moltke-Bregentved — et Beløb paa 250 000 Pjastre ($1\frac{1}{4}$ Mill. francs), for at befri amerikanske Skibe fra Standsning i Sundet og Toldens Erlæggelse. Den amerikanske Opfattelse gav sig til Kende i Udtryk som disse, at selv om Sundet var smalt nok til, at Indehaveren af begge Bredder kunde beherske det, havde man dog ingen Ret til at hindre den fri Passage mellem to fri Have, men at tilmed Danmark jo nu i to Aarhundreder kun havde været Herre over den ene Sundbred, og at selv om Oprindelsen til Sundtolden laa saa langt tilbage, at Rettigheden herved kunde have faaet en vis Hævd, saa betød Toldens høje Alder, at den havde Rod i „en meget fjærn og barbarisk Periode, før Amerikas Opdagelse“, og de Grunde, der kunde anføres til Fordel for den, havde i hvert Fald

ingen Anvendelse overfor de forenede Stater. Det Tilbud om Løskøbelse, som blev gjort, maatte derfor heller ikke opfattes som en Betaling „for at afkøbe Danmark en Rettighed, men som et billigt Vederlag for en Indtægtskilde, det saaledes maatte opgives“.

Fra dansk Side var man paa en vis Maade ret tilfreds med Pengetilbudet, der — hvordan Motiveringen end var — formede sig som en faktisk Indrømmelse af, at man dog ikke uden videre kunde fratage Danmark Sundtolden, ligesom ogsaa selve det tilbudte Beløb var forholdsvis anseligt (jfr. nedenfor), men iøvrigt var man naturligvis alt andet end glad ved, at Sagen rejstes paany — kort efter at man havde faaet foreløbig Fred overfor de europæiske Regeringer —, og at den rejstes paa det farlige principielle Grundlag, det fundamentalt retslige; og selv en Løskøbelse fra Amerikas Side var farlig, da i Virkeligheden Muligheden for Sundtoldens Bevarelse hvilede paa, at den var en ensartet Afgift for alle, medens Fritagelse for en enkelt Magt inden meget kort Tid vilde medføre saadanne Komplikationer, at de vel kunde kaldes livsfarlige for Tolden. Man fremhævede da overfor Amerika de særdeles vanskelige Forhold, Danmark netop den Gang (i 1848) var stedt i, og at der i hvert Fald maatte gives Tid, indtil der var Fred i og om Landet, og det lykkedes da endnu denne Gang at besværges Stormen.

Men gemt var ikke glemt. I Amerika fortsattes Agitationen imod Tolden, og Spørgsmaalet blev fra nu af en staaende Rubrik i den amerikanske Presse. I 1853 krævede den amerikanske Regering paany de amerikanske Skibes fri Passage, og denne Gang lod man udtrykkelig vide, at man ingen Erstatning vilde yde. Derimod gav

man nu en vis Respit til Sagens Afvikling; ganske vist havde man i 1853 udtalt, at Sagen nu skulde „be pressed to a conclusion“, men denne Afslutning vilde man foretage efter Kunstens Regler. Man gik ud fra, at medens Sundtolden ikke hvilede paa noget folkeretligt Grundlag, havde den positiv Støtte i de Handelstraktater, Danmark havde afsluttet, og i hvilke den var omhandlet. En saadan Traktat havde Danmark med de forenede Stater, nemlig Handels- og Skibsfartstraktaten af 26. April 1826, i hvis femte Artikel der ligesom i næsten alle de Handelstraktater, Danmark havde afsluttet, fandtes et Tilsagn om privilegeret Behandling i Sundet og Bælterne. Men Traktaten kunde efter 1836 opsiges med et Aars Varsel. I Henhold hertil begærede den nordamerikanske Præsident i 1854 Kongressens Bemyndigelse til Traktatens Opsigelse. Fra dansk Side fremsattes der diplomatiske Modforestillinger og udsendtes Forsvarsartikler i Pressen — hvad man i det hele var særdeles rørig med under den hele Sundtoldkrise; diplomatisk set gjorde man paany opmærksom paa Sundtoldens Erlæggelse fra umindelige Tider og dens derved hævdvundne Ret, og overfor det amerikanske Publikum fremhævede man, at det kun var enkelte højrrøstede Særinteresser, der trængte sig frem, og at disse ikke burde drive Staterne ind i en Affære, paa hvilken det franske Ordsprog „travailler pour le Roi de Prusse“ havde fortrinlig Anvendelse. Dog alt dette hjalp ikke. Den 14. April 1855 blev Traktaten opsagt til Udløb den 14. April 1856; efter den Dag vilde intet Skib under de forenede Staters Flag betale Sundtold.¹⁾

---

¹⁾ Feddersen, Danmark og Nordamerika om Øresund. Kbhvn. 1856. — Letters on the Sound-Dues-Question I--VII. New York 1855. — Endvidere trykte og utrykte Uddrag i U. A.

Denne Traktatopsigelse var en Realitet, man fra dansk Side ikke kunde komme udenom. Det hjalp ikke at stikke Hovedet i Busken, men man maatte spørge sig selv: Hvad vilde der ske, naar April 1856 indtraf, og man ikke var naaet til en Ordning? Normalt kunde der jo ikke ske andet, end at nordamerikanske Skibe gik gennem Sundet uden at standse og uden at betale Told. For at forhindre dette, maatte man skyde paa dem, d. v. s. komme i Krig med Unionen. Ved det første danske Skud — hvis vi fik Lejlighed til at affyre dette, hvad vi rimeligvis ikke fik, dersom Koffardiskibene konvojeredes af Krigsskibe, som paatænkt ti Aar før — vilde de dansk-vestindiske Øer blive besatte (Frygten for disse Øers Skæbne var den hele Tid fremme hos den danske Regering); og hvad der videre vilde ske var jo ikke godt at overse, men en Situation, hvor Danmark — hvad enten andre Magter holdt sig nevtrale, eller de forstærkede Trykket paa os, eller de endelig intervenerede for ikke at give Amerika for stort et Spillerum i Europa — slap fri for at betale Omkostningerne, var højst usandsynlig. Den anden Mulighed var jo imidlertid den at finde sig i det uundgaaelige og lade det uvorne Amerika slippe fri for Sundtolden, hvad der pekuniært var en Sag af ringe Betydning. Men hvad Amerika blev fri for, kunde andre Stater maaske ogsaa fordre Frihed for, det kom an paa Udlægningen af Traktaternes Mestbegunstigelsesbestemmelser, og da atter om vi frivilligt eller tvungent havde givet Amerika fri Passage; og selv om dette Krav ikke opstilledes, kunde de andre Stater jo ikke roligt se paa, at de amerikanske Skibe tog Løvens Part af Østersøsejladsen, fordi de kunde slippe gratis gennem Sundet. Men heller ikke for Danmark blev dette nogen

behagelig Udsigt, thi dersom amerikanske Skibe ikke hovedsagelig indehavde Varer fra og til Amerika, men Varer fra og til alle andre Nationer, og ikke blot Skibene, men ogsaa disses Varer bleve toldfri, fordi Skibene ikke turde standses — d. v. s. at Flaget dækkede Ladningen — saa vilde der i første Række lides et betydeligt finansielt Tab, og i det videre Forløb vilde det naturligvis blive umuligt at opretholde en Skibstold paa alle andre Flag end det amerikanske og en Varetold paa alle andre Varer end dem, der ind- og omladedes i amerikanske Skibe.

Imidlertid maa det ikke skjules, at hele denne Misère dog havde den gode Side, at dens farlige Følger vare iøjnefaldende for alle søfarende Nationer. En Krig mellem Danmark og Amerika toges vel ikke for Alvor under Overvejelse som rimelig, men en for de europæiske Magter ret fornærmelig Indblanding i europæiske Forhold — paa et Omraade hvor amerikanske Interesser i Virkeligheden kun vare lidet engagerede — syntes man dog ikke om. Og skulde Amerika faa sin Vilje sat igennem overfor Danmark, vilde det øvrige Europa have Valget mellem enten at følge en Politik, hvis Voldsomhed faldt for Brystet, og som man i hvert Fald hverken fra Vestmagternes eller de nordiske Magters Side var oplagt til at bringe i Udførelse overfor Danmark, særligt ikke hvor det drejede sig om en Indtægt for den danske Statskasse, der havde eksisteret siden Middelalderens Dage, eller at se en Del af sin Skibsfart og Varehandel glide over paa amerikanske Hænder. Det fremgaar af vore Gesandters Indberetninger og af de udenlandske Parlamentsforhandlinger, at var man paa én Maade glad for, at Amerika havde bragt Sagen i en Fart, der nu ikke mere var til at standse, saa havde vi paa den anden Side en vis Nytte af, at

det netop var Amerika, der havde taget Affære: der maatte gøres noget fra dansk Side, men saa maatte der jo ogsaa vises en vis Imødekommen fra de andre Magters Side. Kun de tyske Stater synes en Tid at have tænkt sig Muligheden af, at Amerikas Optræden kunde tvinge Danmark til uden videre at lade den hele Sundtold fare.¹⁾

Men i hvert Fald, den amerikanske Opsigelse faldt i meget modtagelig Jordbund hos Sundtoldens Modstandere. I de preussiske Kamre havde man allerede i Sessionen 1854—55 i endog ret voldsomme Udtryk beklaget sig over Sundbeskatningen og ikke mindst over den Tids-spilde og de Ekstraudgifter den forvoldte. Det var Østersøbyernes Repræsentanter, der førte an. De talte, som naturligt var, paa deres Vælgeres, de nærmest interesseredes Vegne, men samtidig ogsaa paa Handelsstandens som Helhed. Debatten blev forsaavidt af storpolitisk Art, som den til Baggrund havde dels den fjendtlige Stemning overfor Danmark, dels og i Forbindelse hermed det liberalistiske Krav til den preussiske Regering, at den

¹⁾ Indberetning fra Scheel-Plessen i Stockholm af 8/5 1855, fra Moltke i Paris af 18/6 1855 (Den franske Udenrigsminister, Grev Walewski, havde udtalt, at han fandt det nødvendigt, at de europæiske Stater en Gang for alle gjorde sig til Regel „ikke at tillade de amerikanske Stater at blande sig i nogetsomhelst vedrørende Europas Affærer, og hver Gang de gjorde Mine til at ville hævde sig nogen Autoritet i saa Henseende, maatte Europa som Helhed være paa sin Post for at modsætte sig en saadan Indflydelse, Genstanden for de nordamerikanske Fristaters stadig voksende Begærighed“). Endvidere fra Oxholm i London af 25/7 1855 m. fl., navnlig om Preussens Forhold, og 2/3 1856 om de vestindiske Øer. Dernæst den engelske Parlements-komité's Enquête (Bilag til Report from the Select committee on Sound Dues with the proceedings of the committee. 22. July 1856). Endelig Udenrigsministeriets Forestilling af 11. Septbr. 1855.

skulde optræde med Kraft overfor danske Overgreb, idet en Forsømmelse heraf i det foreliggende Tilfælde vilde være et Udslag af den vanlige mindre Paaagtning af Handelsstandens Interesser. Dette betød dog ikke at nogen fra modsat Side forsvarede Sundtolden eller Danmark; der var kun Spørgsmaal om en større eller mindre Beherskethed i de Udtryk, hvormed man opfordrede Regeringen til at skride ind, og enstemmigt vedtoges tilsidst et Mæglingsforslag i det preussiske andet Kammer, der under 28. Februar 1855 udtalte, at „Kammeret erkender Sundtoldens skadelige Indvirkning paa Preussens Handel og Rederi; det venter, at den kongelige Statsregering ikke vil lade nogen til Afskaffelse af Sundtolden egnet Lejlighed ubenyttet“. En lignende, om end lidt mere afdæmpet Erklæring vedtoges i Herrehuset.¹⁾

Om nu end den preussiske Regering overfor sit Parlament optraadte noget forbeholdent i dette internationale Spørgsmaal, kunde den danske Regering ikke være i Tvivl om, at Preussen hverken kunde eller vilde lade Sundtoldforholdene forblive uønsede, eller at Konflikten med Amerika ikke skulde være Vand paa dens Mølle. Selv om der dernæst i det af det preussiske andet Kammer nedsatte Udvalg var bleven taget nogen Afstand fra de mest ensidige Fremstillinger af Forholdene, var det dog ikke bleven positivt afkræftet, at Sundtolden nu maatte anslaaes til gennemsnitlig at udgøre ca. 2½ pCt. af Varernes Værdi — et Procenttal, som derefter gik Europa rundt —, ikke heller, at der var adskillige Varer (Bomuld, Kryderier, Ris, Raajærn, Rosiner, Salpeter, Vin m. fl.), der betalte 3—9 pCt. af Værdien, og endelig ikke at, som alt ovenfor

---

¹⁾ Kruse. Die Verhandlungen etc. S. 4 ff.

fremhævet, knapt Halvdelen af de Udgifter, Sundtolden forvoldte Redere og handlende, kom den danske Statskasse tilgode, medens over Halvdelen gik bort i Sportler m. m. og direkte og indirekte Udgifter ved Skibenes Standsning.

Hvad Satserne angaar maa det erindres, at ved Revisionen af 1841 var Tolden paa de i Christianopeltarifen af 1645 benævnte Varer i alt væsentlig bleven staaende, og selve de nye Satser vare jo nu 14 Aar gamle, et Tidsrum, hvor mange Værdiforskydninger vare indtraadte. Og med Hensyn til den opgivne Forskel mellem hvad Sundtolden indbragte den danske Statskasse og hvad den kostede Udlandet, gik de Klager, der i saa Henseende forebragtes den senere nedsatte engelske Parlamentskomité, endnu langt videre end de tyske, og selve Komitébetænkningen anslog Udgifterne for de engelske Redere og Købmænd til tre à fire Gange saa store som Afgiften til Danmark (2 à 300 000 £ mod 70 000 £ aarlig). Dette lagdes ingenlunde direkte den danske Regering til Last, Ulykken var kun, at medens man „i fint Vejr“ kunde nøjes med nogle Timers Ophold, maatte der, som før nævnt, i Gennemsnit regnes med 1 Dags Ophold, og naar der paa denne Dag kom Mandskab i Land, kom det tilbage halvdrukkent og berøvet sine Penge, medens samtidig Skipperne, der ikke forstod Landets Sprog, uden videre havde betalt de Beløb, de helsingørske Kommissionærer havde foreskrevet dem, og af hvilke adskilligt gik i Kommissionærernes egne Lommer. Sandt og usandt var her ikke let at skille fra hinanden — overdrevent var det i hvert Fald, at der i Helsingør fandtes et halvt Hundrede Kommissionærer, der aarlig „gjorde“ en Nettoavance af 1 000—2 000 £ —; men Klagerne var der, og selve disse maa have i Erindring til

Forstaaelse af alle tidligere og datidige Forslag om at betale Sundtolden i hvilkensomhelst Havn, der alligevel skulde anløbes, naar man blot maatte gaa fri af den Stad Helsingør med dens Inspektører, Kontrolører, Translatorer, Lodser, Baadførere og dens Kommissionærer, handlende, Værtshusholdere o. m. m.¹⁾

Baade den engelske og den svenske Gesandt i København havde gjort Regeringen Forestillinger om, at Forholdene maatte ændres, og ligeledes vore Gesandter i London og Stockholm havde givet Indberetninger om den stigende Utilfredshed. Fra alle Sider, ogsaa fra Frankrig og Holland, trængtes der paa. Alligevel havde man sikkert ikke netop nu, midt under en stor europæisk Krig — 1855 var Krimkrigens Hovedaar — taget Spørgsmaalet op til definitiv Løsning ved et Forsøg paa Samarbejde mellem alle Stater, hvoriblandt netop Rusland og England som de mest interesserede, naar den amerikanske Opsigelse ikke havde sat os Kniven paa Struben. Der var Fare ved at tage fat, men der var endnu større *periculum in mora*.

---

¹⁾ Af Kommissionærerne eller Skibsklarerne synes iøvrigt, i hvert Fald i tidligere Tid, flere at have været fhv. engelske Søkaptejner og engelske eller andre udenlandske Købmænd. Se „Den Helsingørske Færgemand Lars Bache“. Kbhvn. 1905 S. 19 (jfr. Lassen. Helsingørsk Skoleprogram 1877). Bogens Skildring S. 26 ff. af de fremmede Søfolks Liv, naar de kom i Land i Helsingør, passer ikke ilde til, hvad ovenfor er anført.

Andet Afsnit.

Konferencen.

1.

I Aaret 1855 var i P. G. Bangs Ministerium Scheele Udenrigsminister (fra 15. Januar 1855), Andræ Finansminister (fra 12. December 1854), medens Sponneck var Generaltolddirektør og Bluhme Direktør for Øresunds Toldkammer, de sidstnævnte efter at være afgaaede henholdsvis som Finans- og som Udenrigsminister i December 1854. Vort konstitutionelle Liv kender næppe mere myndige og mere selvbevidste offentlige Mænd end disse fire, Scheele, Andræ, Sponneck og Bluhme. Men heller ikke vil det være let at træffe en større faglig Dygtighed overfor det foreliggende Spørgsmaal end her var samlet. Baade Sponneck og Bluhme havde forud for deres Deltagelse i det politiske Liv haft deres Hovedvirksomhed i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet. Sponneck var en fremragende Forfatter paa Toldvæsenets Omraade, Bluhme gik fra Direktørposten i nysnævnte Kollegium over i Martsministeriet som Handelsminister. Størstedelen af Tiden fra 1848—55 var Bluhme Udenrigsminister, Sponneck Finansminister, og begge havde i den Tid haft rig Lejlighed til at komme Sundtoldspørgsmaalet paa nært Hold — og havde ikke forsømt Tiden. I 1855 laa det væsentligste af det Materiale, der skulde bruges til Forhandlingerne, alt rede, tilvejebragt efter Sponnecks Initiativ i 1853, mens han var Finansminister.

Heller ikke vil nogen bestride Andræs og Scheeles Kapacitet. Endog Andræs Evner som Regnemester kom ham, som Akterne udvise, tilgode under Sagen, hvor det gjaldt om at prøve de forskellige Afløsningsmaader. Og hvad Scheele angaar, maa hans tvivlsomme Eftermæle

overfor Hofkablerne og i Tidens Storpolitik indadtil og udadtil — et Eftermæle, der har været lidet skaansomt mod hans Person, men samtidig maattet indrømme ham ikke ringe Evner, Indsigt og Beslutningsdygtighed — ikke fordunkle, at han i Sundtoldspørgsmaalet handlede klogt, maalbevidst og behersket og fortjente den Succes han fik ved Sagens Gennemførelse før hans Afgang som Minister.

De fires Samarbejde var næppe helt uden Rivninger. Efter den administrative Ordning maatte jo Sagens Gang være den, at den gik fra Udenrigsministeriet (under hvem Spørgsmaalet som internationalt sorterede) til Finansministeriet (under hvem Toldvæsenet sorterede), herfra til Generaltolddirektøren og fra ham til Direktøren for Øresunds Toldkammer. Der spores nogen Misstemning hos Sponneck over dette Forhold, og Andræ har næppe haft samme Raskhed i Beslutningen som Scheele. Men i hvert Fald fik sligt ingen virkelig Betydning, da alle vare enige i Hovedsagen, og da Bluhme var den paa hvem det egentlige Arbejde hvilede, Scheele den der havde det endelige og formelle Ansvar, og disse to i Reglen saa ens paa, hvordan man skulde stille sig overfor de opstaaende Vanskeligheder.

Man kunde til at begynde med være i Tvivl om, hvorvidt en radikal Operation eller en mere tøvende Fremgangsmaade var mest formaalstjenlig, men da man først havde bestemt sig, maatte det gælde om, selv med noget større Ofre end forudsat, at føre Sagen igennem.

Sponneck og Bluhme havde indgaaende mundtlige Forhandlinger, og de foreliggende Aktstykker give derfor kun delvis Udtryk for hver enkelts Mening. Saameget kan imidlertid ses, at Bluhme i Begyndelsen snarest holdt paa en lempelig Fremgangsmaade — en omfattende Re-

vision —; da Beslutningen om Afløsning imidlertid var tagen, vaklede han intet Øjeblik. Efter at han var bleven Regeringens delegerede paa den Konference, der sammenkaldtes, fremhævede han utrætteligt, at det gjaldt om at holde Konferencen sammen, at gøre alle fornødne Indrømmelser, ikke at klippe Traaden over, da den ikke kunde knyttes sammen igen, og vi rimeligvis ved ikke at give efter vilde miste alt. Bluhmes Personlighed, diplomatiske Indsigt og Øvelse har vistnok gjort ham fortrinlig skikket til den Post, han beklædte, og der lød høj Ros over hans Virksomhed fra Konferencens Medlemmer — med hvem han selvfølgelig ikke blot samarbejdede paa Møderne, men nok saameget underhaanden —; hans Navn er med Rette fast knyttet til Konferencens heldige Resultat. Men det bør tilføjes, at han stedse fandt den fornødne Støtte hos Scheele, der nok saa stærkt som han var paa det rene med, at vi havde alt at tabe, hvis vi ikke nu tog imod, hvad vi kunde faa.

Sundtoldens Afløsning var jo ingen verdenshistorisk Begivenhed, og den var i Midten af det nittende Aarhundrede ikke heller nogen Begivenhed af saa vital Interesse for Danmark, som den vilde have været til andre Tider af Danmarks Historie eller som andre samtidige Begivenheder i Danmarks Forhold til Udlandet; men den var dog af den Art, at ikke blot Gennemførelsen blev en forholdsvis gunstig Udgang af en pinlig og vanskelig Situation, men at navnlig Sagens Stranding kunde have haft alvorlige Tab og Ydmygelser i Følge. Det var et Held, at Datidens ledende Mænd havde Blikket aabent herfor, at danske Statsmænd ved denne Lejlighed vare klare over deres Maal, og da de vilde Maalet gik Vejen dertil.

2.

Faa Dage før Opsigelsen af den dansk-amerikanske Traktat formaliter skete, medens Beslutningen herom selvfølgelig var kendt, sendte Udenrigsministeren en Skrivelse, dateret 10. April 1855, til Finansministeren med Anmodning om at tage Spørgsmaalet om en Sundtoldreform under Overvejelse. Overfor Amerika havde man ikke nægtet Betimeligheden af en saadan. I selve den Opsigelse, som den 14. April afgaves af den herværende amerikanske Gesandt Bedinger, henviste han paa Præsidentens Vegne til Nødvendigheden af dette Skridt paa Grund af „den meget bestemte og positive Maade“ paa hvilken Udenrigsministeren havde udtalt „at Danmark aldrig vilde give sit Samtykke til uden noget Vederlag at give Afkald paa Sundtoldafgifterne“. Man var altsaa beredt paa Sundtoldens Ophævelse, men mod Vederlag. Paa den anden Side var det jo ikke udelukket, at man kunde tilfredsstille Udlandet ved en gennemgribende Revision, og Spørgsmaalet var da, om man skulde slaa ind paa sidstnævnte Vej eller straks foreslaa Ophævelse, og da under hvilke Former.

Det var herom der i Sommeren 1855 førtes en omfattende Udveksling af Skrivelser mellem de danske Autoriteter. I sine Indlæg udtalte Bluhme, at man maaske til at begynde med skulde byde „en tidssvarende Nedsættelse i Tarifen“. Denne maatte da sigte til en Nedsættelse af alle Satser paa over 1 pCt. af Varernes Værdi uden tilsvarende Forhøjelse af Satserne under 1 pCt. Arbejderne til Brug for en Revision havde været førte, siden Finansministeriet i Skrivelse af 15. Oktober 1853 havde beordret det, men Beregningerne havde ikke kunnet gøres som af Finansministeriet ønsket, med den

Mulighed for Øje at indrette Tarifsatserne saaledes, at Transporten gennem Sundet blev billigere end Transporten paa de tyske Jærnbaner og Floder, der forbandt Nord- og Østersøen; dertil havde Materialet været for uensartet. Man havde derfor nøjedes med at projekttere en 1-Procents Tarif foruden de øvrige foretagne Beregninger om Skibs- og Varefordelingen mellem Landene.

Vilde man imidlertid gøre Skridtet radikalt og straks foreslaa en Afløsning, da stemmede Bluhme overens med Generaltolddirektøren (efter dennes mundtlige og skriftlige Ytringer) i, at Østersøstaterne alene skulde „bære Erstatningen for de Varer, som importeres til dem, og som alle ere Nødvendighedsartikler for dem“, medens de skulde yde Halvdelen af Erstatningen for de eksporterede Varer, der vel vare af stor Vigtighed for andre Lande, men dog kunde faas andetsteds fra, om det end var prisbilligst at faa dem fra Østersølandene. — De øvrige Ydelser (Fyrpenge) burde derimod beregnes efter Flaget.

Senere udtalte Bluhme, at om der end maaske burde begyndes med Revisionsforslag, skulde det egentlige Formaal være Afløsning, hvad saavel han som hans Kolleger fra det han traadte ind i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet havde anset for den bedste Udvej til at komme ud af Sundtoldkonflikterne. Han var derfor ogsaa imod den andetstedsfra fremsatte Tanke, at man skulde søge Sundtolden bevaret et vist Antal Aar og derefter lade den ophøre, thi Danmark vilde dog tabe sin Sundtold derved, og det nuværende Slægtled „i sin ustandselige Jagen efter lukrativ Reform“ vilde ikke nøjes dermed.

I sidstnævnte Betragtning samstemmede Sponneck, der heller ikke mente, at Sundtoldens foreløbige Be-

varelse vilde tilfredsstille „Nutidens Utaalmodighed efter øjeblikkelig at høste, hvor den ikke har saaet, og Utilbøjelighed til at sørge for Eftertiden“. Derimod kunde han tænke sig Afløsningen foregaa i Løbet af en Aarrække, men saaledes at Tolden i Virkeligheden blev hævet, hvorimod Danmark fik Beløbet af den aarlig udbetalt, idet saa en vis Del af dette Beløb henlagdes til med Rente og Rentes Rente at danne den Kapital, man oprindeligt havde tænkt sig som Afløsningskapital, hvorefter den aarlige Udbetaling ophørte.

Resultatet af de foreløbige Overvejelser indsendte Sponneck til Finansministeriet. Han nægtede sig ikke her den Udtalelse, at Kongens Regering forlængst havde haft Spørgsmaalet under Overvejelse, og at Sagen ved hans Initiativ som Finansminister var langt videre i sine Forberedelser, end den vilde have været, hvis den først var sat i Bevægelse ved Udenrigsministeriets Skrivelse af 10. April. Dernæst meddelte han, paa hvilket Grundlag Forarbejderne vare gjorte, og han fremhævede — i Overensstemmelse med Skrivelser til og Forhandlinger med Bluhme — at man ikke kunde benytte Flaget (Skibene) som Grundlag for Afløsningen, men maatte tage Varerne, med Forskel (som ovenfor nævnt) imellem Vareimporten til og -Eksporten fra Østersøen. Afløsningen burde ske for alle Stater paa én Gang, da man ved at opretholde Tolden for en enkelt Stat vilde have en ubyre Ulejlighed med lidet Udbytte, medens man ved at ophæve (afløse) den for en enkelt Stat vilde give Anledning til alskens Defraudationer og Misligheder baade af fiskal og merkantil Art og baade for Danmark og de øvrige Stater. Afløsningsbeløbet kunde ydes enten kontant eller ved rentebærende Statsobligationer eller ved aarlige Udbeta-

linger eller ved Overtagetse af en Del af vor Statsgæld eller endelig ved Overdragelse til os af Besiddelser, enclaverede i Holsten og Lauenborg. Sponneck ønskede, om muligt, Forhandlingerne udsatte til efter Krimkrigens Ophør, og man burde derfor søge at faa de nordamerikanske Fristater til at lade Traktaten gælde til et Aar efter Fredslutningen.

Sponneck udtalte endvidere, i Overensstemmelse med Bluhme, at selv om man maaske burde begynde med et Revisionsforslag, vilde han foretrække en Afløsning: af finansielle, af politiske og af kommercielle Grunde. Af finansielle Grunde, fordi det var prekært paa et saa lille Budget som det danske at have en usikker Indtægt paa 2 Million Rbdlr., Indtægten vilde hvert Øjeblik være udsat for Angreb, thi en Revision vilde — næst efter at den frembød den Risiko, at vi først nedsatte Indtægten, og naar vi senere dog maatte kapitalisere stod slettere end nu — ingenlunde kunne betrygge os, idet det viste sig, at saa snart en Magt rørte sig faldt de andre over os; der kunde ogsaa komme nye Transitveje gennem Tyskland, og Passagen gennem Sundet kunde paa anden Maade blive forringet, saa vi maatte endog hellere tage imod en Kapitalisation med en mindre Multiplikator end 25 end beholde Tolden. Af politiske Grunde, fordi Spørgsmaalet om Sundtolden paa uheldig Maade kunde paavirke de øvrige svævende storpolitiske Spørgsmaal, hvor Monarkiets Integritet var under Debat. Af kommercielle, fordi Danmark, der baade var Nord- og Østersøland, selv led uforholdsmæssig stærkt under de Anomalier Tolden medførte, hvad der kunde ses af de stadige Klager fra København og Flensborg, Klager man

ved de forskellige Palliativer kun delvis havde kunnet afhjælpe.

De her omhandlede Skrivelser og Betænkninger indsendtes til Udenrigsministeren af Finansministeren. Denne var enig i, at Flaget kun kunde benyttes som Afløsningsgrundlag for Fyrpengene, men at iøvrigt Varemengden maatte lægges til Grund, dog saaledes at han ikke ønskede hele Importen baaret af Østersøstaterne, men kun $\frac{2}{3}$ af disse, $\frac{1}{3}$ af de andre Stater, hvorimod Eksporten skulde bæres halvt af hver. Iøvrigt sluttede Finansministeren sig til Bluhme og Sponneck, og han ønskede Tolden afløst, thi ved Sundtoldens Bevarelse „deterioreres Monarkiets politiske Stilling“.

Et Resumé af den førte Korrespondance, hvoriblandt ogsaa forskellige udenrigsministerielle Skrivelser, fremlagdes af Udenrigsministeren i dennes Forestilling til Kongen af 11. September 1855. Det fremhævedes i denne, at omtrent samtidig med at den nuværende Udenrigsminister havde betraadt sin Stilling, blev Sundtolden Genstand for Forhandling i den nordamerikanske Kongres, og trods alle Anstrængelser herfra lykkedes det ikke at forhindre den dansk-amerikanske Traktats Opsigelse til Ophør den 14. April 1856. Under Hensyn hertil og til de fra næsten alle andre Stater skete Reklamationer, der havde faaet yderligere Styrke efter at Amerika havde gjort Alvor af Opsigelsen, ansaa Udenrigsministeren det for saa godt som umuligt at beholde Tolden; det var hans Indtryk af Rapporter fra vore Gesandter i Udlandet og af hans Samtaler med herværende fremmede Gesandter, at Nationerne ikke mere vilde finde sig i Sundtolderlæggelsen. Det gjaldt da om at faa Sundtolden afløst, og Udenrigsministeren holdt

ligesom Generaltolddirektøren og Finansministeren paa, at man maatte have Tolden kapitaliseret, medens han paa den anden Side ansaa det for muligt, at man af Hensyn til Rusland — der sikkert nødtigt vilde ud med et stort Kapitalbeløb — dog maatte føle sig for, om en Revision med Nytte kunde foreslaas. Men det Resultat, man naaede til, maatte forelægges straks og lige ud, fordi Regeringens Forhold til Sundtolden „af flere fremmede Regeringer er bleven iagttaget med en til Ængsteligthed grænsende Opmærksomhed, som vanskelig forklares uden som fremgaaende af Mistro“. Forhandlingerne maatte derfor ogsaa føres med Aabenhed og Ligeformhed, og saaledes at det ikke gjorde Indtryk af, at man blot vilde vinde Tid. Med Hensyn til Grundlaget for Afløsningen havde Udenrigsministeren opgivet at lægge Flaget til Grund (undtagen for Fyrpengene) og vilde følge Indstillingerne om, at den egentlige Varetd tog som Maalestok for Fordelingen. Den Multiplikator, der skulde anvendes, maatte senere overvejes. Forestillingen sluttede med at udtale, at de Forhandlinger, der nu skulde føres med de øvrige Magter, burde ske i København, og da der forelaa en bestemt Foranstaltning til Drøftelse, burde efter Kutume, ikke Udenrigsministeren selv, men en delegeret repræsentere Danmark. Hertil egnede sig fremfor alle Gehejmeraad Bluhme i Kraft af hele hans Fortid, særlig ogsaa som tidligere Udenrigsminister, og hans nuværende Stilling som Direktør for Øresunds Toldkammer.

Det var i Henhold til den kongelige Resolution paa denne Forestilling, at Magterne indbødes til en Konference om Sundtoldspørgsmaalets Afvikling, med Bluhme som den danske Repræsentant. Det Forslag, der fore-

lagdes Konferencen, var Sundtoldens Afløsning. Det er fremgaaet af det foregaaende, at man indenfor den danske Regering formelig fra Instans til Instans overbød hinanden i den Styrke, hvormed en Afløsning tilraadedes — den ene efter den anden erklærede, at man egentlig kun havde ventet paa det rette Øjeblik til at blive af med Sundtolden, og Tanken endog om en radikal Revision traadte mere og mere i Baggrunden og naaede da heller ikke frem for Konferencen. Det videre Spørgsmaal var imidlertid Sundtoldens Fordeling paa de forskellige Nationer — der i det foregaaende kun flygtigt er berørt — og den Sum, den skulde kapitaliseres til.

3.

Sund- og Strømtolden indbragte i Aarene 1842—53 følgende Beløb:

gsntl.	Vare- afgifter i Sundet Rbdl.	Vare- afgifter i Bælterne Rbdl.	Fyrpenge i Sundet Rbdl.	Fyrpenge i Bælterne Rbdl.	Ialt Rbdl.
1842—44:	1 993 244	18 309	116 938	10 293	2 138 784
1845—47:	2 071 243	23 121	140 655	13 422	2 248 441
1848—50:	2 213 486	22 361	140 459	15 862	2 392 168
1851—53:	2 156 663	33 102	151 284	17 462	2 358 511

Gennemsnit

af Aarene

1842—47 og

1851—53: 2 073 717 24 844 136 292 13 726 2 248 579

Ved Beregningen af Afløsningsbeløbet gik den danske Stat ud fra Gennemsnittet af de 9 Aar 1842—47 og 1851—53, thi med 1. Januar 1842 var jo en ny Tarif traadt i Kraft, saa at det var rimeligt at begynde med 1842, og da Aarene 1848—50 vare Krigsaar, saa man

bort fra disse, ikke fordi dette Treaar havde givet et mindre Beløb end Fredsaarene — tværtimod var det, som man vil se, det givtigste, — men fordi Varefordelingen mellem Staterne var mindre normal i disse Aar. Man standsede med 1853, fordi ogsaa 1854 var et Krigsjaar; dette havde kun givet en Indtægt af $1\frac{2}{3}$ Million Rbdl., hvad der dog havde faaet liden Betydning for Gennemsnittet, hvis samtlige 13 Aar, 1842—54, vare tagne under et, idet Gennemsnitstallet da var bleven 2 237 000 Rbdl. Det var altsaa fuldkomment forsvarligt og fuldt ud loyalt at gaa ud fra en Gennemsnitsindtægt af ca. $2\frac{1}{4}$ Million Rbdl. Naar man multiplicerede de 2 248 579 Rbdl. med 25, skulde man faa et Afløsningsbeløb af 56 214 475 Rbdl.

Af Oversigten ses det endvidere, at Strømtolden, d. e. Afgifterne i Bælterne spillede en ringe Rolle, thi om end ikke faa Skibe gik igennem Bælterne (9,15 pCt. af Fyrpengene), medførte de kun en ubetydelig afgiftspligtig Varemængde (1,18 pCt. af Vareafgiften); ialt udgjorde Strømpengene 1,72 pCt. af Sund- og Strømtolden. Endelig se vi, at af Afgifternes samlede Beløb udgjorde Vareafgiften 2 098 561 Rbdl. eller 93,33 pCt., Fyrpengene 150 018 Rbdl. eller 6,67 pCt.

Men medens det altsaa var let at komme til Klarhed over, hvilket aarligt Beløb man skulde have Erstatning for, og at denne Erstatning, kapitaliseret efter 4 pCt. aarlig Rente, blev 56,2 Million Rbdl., var det ulige vanskeligere at afgøre, hvorledes Erstatningen skulde fordeles paa de forskellige Nationer. Først og fremmest maatte man vide, hvorledes Skibe og Varer fordelte sig paa Nationerne. Lettest lod Opgørelsen sig foretage for Fyrpengenes Vedkommende, hvorved man altsaa fik Kundskab om den Andel i Skibsfarten, hver enkelt Nation havde. Opgørelsen

foretoges dog kun for Sejladsen gennem Sundet (altsaa med Udeladelse af Bælterne) paa Grundlag af Aarene 1842—47 og 1851—53. Derimod nødvendiggjorde Fordelingen af Vareafgiften — hvorefter man altsaa efter Skibs- og Varedokumenter skulde opgøre, fra hvilke Lande Varerne vare afsendte og til hvilke Lande de vare bestemte — saa omfattende en Undersøgelse, at uagtet der i aarevis var arbejdet derpaa, kunde man dog kun naa til en Fordeling paa Grundlag af Sundtoldafgifterne (ikke Bæltafgifterne) og kun for Aarene 1851—53; udeladt var dernæst Artikler, der ialt havde givet under 250 Rbdl. i Told. Den gennemsnitlige Sundtoldafgift for 1851—53 reduceredes derved fra 2 156 663 til 2 103 200 Rbdl.— De Resultater, man naaede til, fremgaa af omstaaende Tabel¹⁾.

Af Tabellens 12 Kolonner vil det være rettest først at se paa Kolonne 8, der angiver Nationernes Andel i Skibsfarten gennem Sundet for saa vidt den kan maales gennem Fyrpengene. I første Række staar England med 26 pCt., dernæst Preussen med 17½, Norge med 12, Sverig med 8⅔, Holland med 8¼, Danmark med 7, Meklenborg med 6, Rusland med 5⅓ pCt. o. s. v. Det var jo først Udenrigsministeriets Mening, at Afløsningen skulde ske efter Flagene (Fyrpengene); det vilde være hurtigt opgjort, man var dernæst sikker i sin Sag, thi

¹⁾ Fremstillet paa Grundlag af det udførlige Tabelmateriale, der forelagdes Konferencen, og der findes aftrykt bl. a. i Hist. Tidsskrift, 3. R., I, Kbhvn. 1858—59 som Bilag til de sammesteds meddelte Gengivelser af Konferencens Protokoller og af forskellige Uddrag af Gesandtindberetninger m. m. Disse Aktstykker havde været trykte som Manuskript for Medlemmerne af Rigsraadet 1857 og offentliggjordes i H. T. med Udenrigsministeriets Tilladelse.

Løbe-Nr.	Landene	Afgifter af Varer gennem Sundet 18			
		indførte til Østersøhavne	udførte fra Østersøhavne	udførte til Østersøhavne	indført fra Østseehavn
		i nedenstaaende Lande		fra eller til Ikke-Østersøhavne i nedenstaaende Lande	
		Rbdlr.	Rbdlr.	Rbdlr.	Rbdlr.
		1	2	3	4
1	Danmark med Kolonier	115 000	3 900	2 524	2 25
2	Sverig	80 000	78 000	14 150	6 70
3	Rusland	697 700	537 900	2 206	58
4	Preussen	240 000	278 700	378	11
5	Meklenborg	10 000	20 500	"	
6	Lybæk	10 000	1 500	"	
7	Østersøen i Almindelighed	30 000	"	"	
8	Norge	"	"	31 500	19 05
9	Hamborg	"	"	11 850	1 15
10	Bremen	"	"	19 150	8 15
11	Oldenburg	"	"	24	19
12	Hannover	"	"	40	1 87
13	Storbritannien og Irland med Kolon.	"	"	584 940	641 17
14	Nederlandene med Kolonier	"	"	77 826	78 54
15	Belgien	"	"	14 350	24 30
16	Frankrig med Algier	"	"	86 800	64 90
17	Spanien med Kolonier	"	"	127 554	3 77
18	Portugal med Madeira	"	"	24 602	10 53
19	Sardinien	"	"	2 612	42
20	Toscana	"	"	1 188	2 20
21	Begge Sicilier	"	"	28 226	33
22	Østrig	"	"	2 764	1 22
23	Grækenland	"	"	178	
24	Tyrkiet	"	"	4 606	6
25	De forenede Stater af Amerika	"	"	64 650	25 65
26	Mexiko	"	"	962	
27	St. Domingo	"	"	1 482	
28	Venezuela	"	"	736	
29	Ny Granada	"	"	482	
30	Uruguay	"	"	"	17
31	Plata-Staterne	"	"	"	26
32	Brasilien	"	"	63 420	1 64
33	Peru	"	"	"	5
34	Buenos Ayres	"	"	"	
35	Chili	"	"	"	4
36	China	"	"	474	
37	Andre og ubestemte ikke ved Østersøen beliggende Lande	"	"	13 026	25 10
	Tilsammen	1 182 700	920 500	1 182 700	920 50

Flaget var uomdisputabelt, medens en Opgørelse efter Varernes Afgangs- og Ankomststed dels maatte udelade af Klassifikationen Varer, bestemte „til Østersøen“ eller „til Nordsøen“ o. s. v., dels indeholdt den Mislighed, at man maaske ikke havde faaet alle Varer, der vare ombord i Skibene, opgivet, og at Varerne maaske ikke kom hen, hvor Papirerne angav. Fra modsat Side gjorde man imidlertid gældende, at Varer med ubestemt Adresse kun udgjorde en saa ringe Del, at de fik liden finansiell Betydning, at dernæst de Varer, som ikke vare opgivne, heller ikke havde betalt Told, og saaledes naturligt ogsaa maatte udelades af Beregningen, og at endelig Muligheden for, at Varerne ikke bleve afgivne de Steder, hvor Papirerne angav, jo var ens for alle Parter og saaledes uvæsentlig for Fordelingen. Men fremfor alt lod det sig ikke gøre at lægge Fyrpengene til Grund, fordi man vilde naa til aldeles absurde Resultater: Ruslands Del (maalt efter Afgifterne) i Varetrafikken udgjorde 29,44 pCt., i Skibstrafikken 5,33 pCt., Norges henholdsvis 1,20 og 11,79 pCt.; skulde saa Rusland slippe med at betale en Nittededel af Afløsningssummen, og skulde Norge betale over dobbelt saa meget som Rusland? Den Art Anomalier vilde, selv om mindre udpræget, fremkomme over hele Linien og gjorde det udenfor al Tvivl — hvad der jo ogsaa vedtoges —, at Fyrpengene vel skulde tages med i Beregningen, men at Varetolden maatte danne Hovedgrundlaget, ligesom den jo ogsaa var Hovedbestanddelen af den hele Afgift.

Men efter hvilket Synspunkt skulde atter Vareafgiften lægges til Grund? Det vil ses af Tabellen, at af de fem første Kolonner, der angive Afgifterne af Varetrafikken gennem Sundet i 1851—53 gennemsnitlig (og med Ude-

ladelse af Smaaposter, jfr. ovenfor), vedkomme de to første Kolonnens Data kun Østersøhavnenes Trafik, d. e. Fordelingen af Afgifterne paa de Østersøhavne, til hvilke Varerne vare komne (1), eller fra hvilke de vare gaaede (2). Det er klart, at Summatallene for disse to Kolonner, 1 182 700 + 920 500, maa give det hele Afgiftstal for Varepassagen gennem Sundet, 2 103 200, og man kunde derfor fra dansk Side have nøjedes med at henvende sig til Østersølandene for at faa dette Beløb vederlagt, og opnaaedes dette, var Sagen hermed klaret. Men et Forsøg paa noget saadant var jo i sin Tid faldet til Jorden ved Ruslands Modstand, og det var utvivlsomt, at det ikke vilde gaa bedre denne Gang.

Man havde dernæst Tanke om at lægge Importen til Østersøhavnene udelukkende paa Østersøstaternes Skuldre og fordele Eksporten dels paa Østersøstaterne, dels paa de Lande, til hvilke Varerne vare førte. Tanken her var en Modifikation af den forrige: det var Østersøen der maatte betale Afgiften, thi uden Afgift ingen Passage, og medens den øvrige Verden kunde leve uden Østersølandene, var det omvendte ingeniunde Tilfældet, i hvert Fald langt fra i samme Grad; kunde man derfor ikke faa Østersøstaterne til at løskøbe hele Afgiften, maatte de i hvert Fald tage den hele Importafgift paa sig, fordi det var langt vigtigere for Østersøen at faa den øvrige Verdens Varer (deriblandt særlig de oversøiske) end vice versa. Til Støtte herfor fremsendte Generaltolddirektøren under de forberedende Forhandlinger følgende Oversigt over de Varer, paa hvilke Afgifterne faldt:

	Import til Østersøen.		Eksport fra Østersøen.	
	Rbdl.	pCt.	Rbdl.	pCt.
Bomuld	254 200	21,89	Hør, Hamp,	
Sukker	179 400	15,10	Blaar	247 500 27,03
Vin	87 900	7,40	Kornvarer . .	245 500 26,82
Salt	83 200	7,00	Tømmer og	
Jærn og andre			Træ	133 200 14,55
Metaller . . .	82 100	6,91	Metaller	91 800 10,03
Kaffe	78 400	6,60	Frøsorter . . .	57 700 6,30
Garn	60 500	5,09	Sæbe, Talg,	
Farvetræ og			Talglys . . .	54 700 5,98
Farvestoffer	50 000	4,21	Hampegarn .	14 100 1,54
Sild, saltet . .	42 200	3,55	Huder og	
Ris	32 600	2,74	Skind	9 700 1,06
Frugter, friske			Tjære og Beg	9 300 1,02
og tørrede .	28 500	2,40	Potaske	5 800 0,63
Olie	23 100	1,94	løvrigt	46 200 5,04
Tobak	15 900	1,34		
Droguerier . .	9 600	0,81		
Svovl	9 100	0,76		
Specerier . . .	7 600	0,64		
Iøvrigt	144 000	12,12		
	<u>1 188 300</u>	<u>100,00</u>		<u>915 500 100,00</u>

Denne Liste (hvor Indførselsbeløbet er lidt større, Udførselsbeløbet lidt mindre end i Listen over Landsfordelingen, en betydningløs Uoverensstemmelse, som vanskelig kunde undgaas ved saa vidtløftige Beregninger) viser ganske vist, hvad den skulde bevise, thi medens man kunde faa Hør, Hamp, Tjære, Tømmer, Korn, Huder o. s. v. mange Steder fra i Verden, kunde man naturligvis ikke faa Bomuld, Rørsukker, Kaffe, Ris, Tobak o. s. v. andre Steder fra end oversøiske. Derfor tænkte Bluhme og Sponneck sig, at Østersøstaterne skulde betale hele Afgiften paa Importen, Andræ vilde nøjes med to Tredjedele, medens de vare enige om at

de kun skulde betale Halvdelen af Eksportafgifterne. Hele denne Plan var imidlertid overmaade kunstig, og det var heldigt, at den blev opgivet i det endelige Forslag, der forelagdes Konferencen. Det irrationelle viser sig bedst i, at man vaklede mellem at lægge enten hele Import- og Eksportafgiften paa Østersøstaterne, eller halv Eksport- og hel Importafgift eller endelig halv Eksport- og to Tredjedele Importafgift. Man var ude i det vilkaarlige, simpelthen fordi ingen kunde afgøre, hvem der i Virkeligheden bar Afgiften enten ved Indførsel eller Udførsel, og fordi det var yderst ørkesløst at overveje, om Køberen helst vilde købe eller Sælgeren helst sælge, fremfor alt naar Resultatet skulde fremstilles talmæssigt ved Bestemmelse af, hvormeget hver af Parterne skulde betale af de med Handelen forbundne Afgifter.

Den Ordning man naaede til fik Udtryk i, at Østersøstaterne skulde betale Halvdelen af Eksport- og Halvdelen af Importafgiften, de øvrige Stater den anden Halvdel, og derefter opstilledes Tabellen for Konferencen. Men i Virkeligheden er dette det samme som det ganske simple og rimelige, at hver Stat kom til at betale for sin Indførsel plus Udførsel gennem Sundet i Forhold til disses Andel i alle Landes Indførsel plus Udførsel gennem Sundet, thi det er jo klart, at Østersøhavnene netop maatte indføre og udføre ligesaa meget fra og til Ikke-Østersøhavnene som disse udførte til og indførte fra hine, — af den samlede Omsætning faldt altsaa Halvdelen paa hver, og i Overensstemmelse hermed fordeltes Afgifternes Afløsning. I Henhold hertil er omstaaende Tabel fremstillet. Kolonne 1 og 2 omfatte, som nævnt, Indførselen til og Udførselen fra Østersøstaterne, eller rettere disses Østersøhavne, fra og til

alle Ikke-Østersøatater, eller rettere Ikke-Østersøhavne. Kolonne 3 og 4 omfatte de sidstnævnte Havnes Udførsel til eller Indførsel fra Østersøhavnene og maa derfor give samme Slutresultater som henholdsvis Kolonne 1 og 2. Kolonne 5 angiver den samlede Omsætning, d. e. Købet og dettes Fordeling paa Sælgerne samt Salget og dettes Fordeling paa Køberne, og selvfølgelig bliver da Slutresultatet det dobbelte af, hvad der er betalt i Afgift ved Passage gennem Sundet. Kolonne 6 endelig angiver hvert Lands Andel baade som Køber og som Sælger fra eller til Østersøhavnene af den samlede Omsætning. Det vil ses, at de fleste Østersølande ogsaa have Ikke-Østersøhavne, og disses Omsætning med Østersøhavnene, naar den skete gennem Sundet, forøger naturligvis deres Andel i den samlede Omsætning. For Danmarks Vedkommende er til dets Ikke-Østersøhavne medregnet dets Kolonier; til Forstaaelse af de danske Tal skal man iøvrigt minde om de ovenfor angivne Sundtoldfriheder for danske Varer ifølge Bekendtgørelse af 1. Januar 1842.

Det fremgaar af Kolonne 6, at England og Rusland tog lige Del i Vareafgiften — hver med godt 29 pCt. — derefter fulgte Preussen med $12\frac{1}{2}$ pCt. og Sverig med $4\frac{1}{4}$ pCt.; tilsammen faldt de tre Fjerdedele af Afgiften paa disse Stater, medens den sidste Fjerdedel var fordelt paa Danmark selv, „Østersøen“ eller „Nordsøen“ og samtlige andre søfarende Nationer. Øverst blandt disse stod Nederlandene med 3,72 pCt. af Afgiften; uden videre at sammenligne denne Procent med den alt overvejende Del af Sundtoldbeløbet, de hollandske Skibe svarede to Hundrede Aar tidligere, er ikke tilladeligt, thi medens der her er Tale om Varer afsendte fra Holland til Østersøen og vice versa, var der jo den Gang Tale om

alle Nationers Varer ombord paa hollandske Skibe, og Sammenligningen burde for saa vidt snarere ske med Fyrpengene, fordi disse angive Nederlandenes Del i Sejladsen, og fordi det jo baade i det syttende og det nittende Aarhundrede var Skibsførerne, der erlagde Tolden baade af Skib og Varer, hvordan den end saa senere fordeltes. Men selv af Fyrpengene erlagde Nederlandene kun 8,27 pCt., og af den samlede Afløsningssum faldt der 4,02 pCt. paa dem. Tiderne vare forandrede fra Redemptionstraktatens Dage!

Procenterne i Kolonne 6 ere i Kolonne 7 anlagte paa den gennemsnitlige Indtægt af Vareafgiften i Aarene 1842—47 og 1851—53, og herved er hver Stats beregnede Part i denne Indtægt ansat. Kolonne 8 angiver, som anført, Procentfordelingen af Sund-Fyrpengene i 1851—53, hvilken derefter i Kolonne 9 er anlagt paa den hele gennemsnitlige Fyrpenge-Indtægt i Aarene 1842—47 og 1851—53, hvorved hver Stats beregnede Part i Fyrpengene er opgjort. Tallene i Kolonne 10 ere fremkomne ved: først en Sammenlægning af Tallene for Kolonne 7 og 9, altsaa for Vareafgiften og Fyrpengene, og dernæst en Multiplikation af Summen med 25; derved har man for ethvert Land faaet det Beløb, som det skulde betale i Afløsningssum, hvis denne blev 25 Gange Aarsindtægten af Vareafgift og Fyrpenge. Men da man kun betragtede denne Multiplikation som foreløbig og nedsatte den hele Afløsningssum til 35 Million, udviser Kolonne 11 hvor meget hvert af Tallene i Kolonne 10 reduceres, naar Kolonnens Totalsum nedsættes til 35 Million. Tallene i Kolonne 11 angive saaledes de Beløb, som definitivt krævedes af enhver Stat, og som ogsaa bleve de virkelige Afløsningsbeløb. Endelig

angiver Kolonne 12, hvormeget hver Stats Afløsningsbeløb procentvis udgør af Helheden.

Man var imidlertid, om det saa tør siges, kun naaet til Kolonne 10 før Konferencen; man havde Beløbet 56,2 Mill. Rbdl., og man vidste, hvorledes man vilde foreslaa Fordelingsreglerne. Men medens man forelagde disse sidste paa Konferencens første Møde, anførte man ikke de 56,2 Mill. Rbdl.; man var klar over, at dette Beløb vilde man ikke fordre og kunde man aldrig faa, men man var endnu ikke paa det rene med, hvor langt man vilde gaa ned. Dette Spørgsmaal afgjordes i Tiden imellem det første og det andet Konferencemøde i Henhold til følgende Betragtninger.

Der lod sig selvfølgelig sige en Del til Fordel for en Kapitalisation med 25 eller endog en større Faktor. Det viste sig jo nemlig, at fra Begyndelsen af 40erne til Begyndelsen af 50erne var den aarlige Indtægt stegen med over 200 000 Rbdl., og man kunde anse det for rimeligt, at Stigningen vilde fortsættes; ja selv om en Revision blev nødvendig, vilde det maaske gaa som efter Revisionen i 1842, at Indtægterne desuagtet forøgedes. En Kapitalisation med 25 paa Grundlag af Indtægterne i 30erne vilde have givet knapt 50 Million Rbdl., paa Grundlag af Indtægterne i 50erne vilde den give henved 60 Mill. Rbdl. Det syntes saaledes ikke formeget — naar man ikke alene saa bort fra den eventuelle Tilvækst, men endog fra den øjeblikkelige Indtægt — da i det mindste at kapitalisere Gennemsnittet for 40erne og 50erne fuldt ud og forlange de 56,2 Mill. Rbdl. Men overfor disse Betragtninger lod der sig rejse den Indvending, at Øresundstolden var en Indtægt, „der hverken kunde kaldes fast eller stedsevarende“. Ikke fast, thi den veks-

lede i Størrelse med Vareomsætningens og Skibsfartens Størrelse — og Konjunkturernes Indflydelse her kunde ses af Nedgangen i 1854, for ikke at tale om de skæbnesvangre Aar 1807—14 —, og Omsætningen vilde jo for Sundtoldens Vedkommende desuden afhænge af, om Handelen mellem Nord- og Østersøen ikke skaffede sig andre Veje end de af Danmark beskattede (f. Eks. ved Kanalanelæg gennem Sverig); og ikke stedsevarende, thi man var jo netop paa saa usikker Grund, at dette havde givet Anledning til hele Afløsningsspørgsmaalets Fremkomst, og det kunde da ikke nytte at betragte Afgiften som en saadan, man enten kunde afløse eller i modsat Fald være sikker paa for stedse at beholde som den var. Idet Bluhme i sin Skrivelse til Udenrigsministeriet (af 19. Januar 1856) gjorde Betragtninger af sidstnævnte Art gældende, betonedede han stærkt, dels at man maatte være ængstelig for, at Konferencemagterne skulde forlange en længere Aarrække lagt til Grund for Beregningen end fra 1842, hvad der jo kunde bringe Grundlaget væsentlig ned, og hvad der vidnede om, hvor lidet „fast“ de ansaa Indtægten for at være, dels at Magterne ingenlunde ansaa Indtægten for stedsevarende, men tværtimod mente, at dens faktiske Usikkerhed — saadan som Forholdene nu en Gang havde udviklet sig — maatte tages væsentlig i Betragtning ved Ansættelsen af Afløsningsbeløbet. Men han føjede endvidere til, at Staten ikke med Rette kunde forlange en aarlig Afgift afløst saaledes, at Kapitalens Renter skulde være lig Afgiften, thi i Statens Haand var en Kapital adskillig mere værd end en Aarsindtægt svarende til Renten deraf, idet Kapitalen stillede Staten langt friere overfor finansielle Foretagender

og forøgede dens finansielle Modstandskraft langt mere, end en Rente var i Stand til.

Hvorfor Bluhme imidlertid foreslog de 56,2 Mill. Rbdl. netop nedsat til 35 Mill., er ikke godt at sige, men han holdt stærkt paa dette Tal og vilde ikke derover.¹⁾ Da Udenrigsministeren forelagde hans Forslag i Ministerkonferencen, var der i denne stærk Stemning for i det mindste at forlange 40 Mill., man havde da noget at slaa af paa; Scheele holdt imidlertid med Bluhme, og man enedes om, at Sagen endnu en Gang skulde forelægges ham, og hans Ord derefter være afgørende. I ny Skrivelse (af 25. Januar) fastholdt Bluhme da med Styrke, at man skulde forlange det mindste, man paa nogen Maade mente at kunne nøjes med, og at man fremfor alt skulde undgaa al Købslaaen om Beløbet. Han vidste vel, at der i Dagspressen og endog fra Udlandets Side var nævnt 40 Mill.²⁾ Men Situationen var saa vanskelig, at man maatte vogte sig for at spænde Buen for højt. Saa forelagde Scheele Forslaget om de 35 Mill. for Kongen (i Forestilling af 26. Januar 1856), idet han ganske slut-

¹⁾ Som en Grund kan maaske anføres, at 35 Mill. Rbdl. i Midten af 1850erne kunde sættes rundt = 4 Mill. £. Sterlingkursen var nemlig, til Forskel fra senere Tider og vore Dage, ikke over men under 9 Rbdl. pr. £, hyppigst bevægende sig mellem $8\frac{2}{8}$ og $8\frac{7}{8}$ Rbdl., og det vilde ikke være urimeligt at sætte $8\frac{3}{4}$ som Norm. Det vil nedenfor ses, at Kursmomentet kom til at spille en vis Rolle i Forhandlingerne, idet de største af vore Debitorer forlangte og tvang igennem kun at betale 1 £ for hver 9 Rbdl. (Hvis vi havde forlangt 36 Mill. Rbdl. og tabt $\frac{1}{4}$ Rd. paa hver 9, vilde vi netop have faaet 35 Mill. Da imidlertid en væsentlig Part af Beløbet ikke betaltes i Sterling og Kursdifferencen formindskedes, blev Tabet langt ringere.)

²⁾ I en Pjece af den svensk-norske Generalkonsul Ewerløff „*Considérations sur le projet du rachat des droits du Sund*“. Trykt som Manuskript i November 1855.

tede sig til Bluhme og bl. a. udtalte, at der var „meget foruroligende Indicier for, at flere europæiske Magter ikke ugærne vilde se den Kongelige Regerings Kapitalisationsforslag strande“. De 35 Mill. Rbdl. blev approberede, og hermed vare Afløsningsbetingelserne fra den danske Stats Side bragte endelig i Orden.

4.

I Oktober 1855 overleveredes der de fremmede Kabinetter en Memoire fra den danske Regering, der indeholdt en Fremstilling af Sundtoldkonfliktens Anledning og et Forslag til dens Løsning. Memoiren begynder med at omtale de mange voldsomme Angreb, Sundtolden i den senere Tid havde været Genstand for, Angreb den erklærer for uretfærdige, uden dog videre at fordybe sig i. Memoiren udtaler endvidere, at efter Revisionen af 1842 havde man vedblivende været sysselsat med Planer om en yderligere Nedsættelse af Afgifterne, men at Krigsaarene havde lagt Arbejdet Hindringer i Vejen, og at det ogsaa nu var et uheldigt Tidspunkt til radikale Reforme. „Hvis det kom an paa den danske Regering vilde den sandelig ikke til at genoptage Sundtoldspørgsmaalet vælge et Tidspunkt som det nuværende, hvor de to Magter, som ere mest interesserede i dette Spørgsmaal, staa fjendtligt ligeoverfor hinanden. Men den Stilling, som er bleven Danmark beredt, levner det ingen anden Udvej“. Det var Kravene fra de forenede amerikanske Stater — den eneste Stat, „som nogensinde har bestridt Danmarks Adkomst til at oppebære Sundtolden“ — som havde tvunget Danmark til at tage Sagen op netop nu, og disse Krav vare tillige af en saadan Art, at en Revision, om den end stedse forbeholdtes, næppe mere kunde anses tilstræk-

kelig, men at Toldens Ophør, mod Vederlæggelse til Danmark, maatte anses foreskrevet. „Men en saadan Ordning kan kun iværksættes ved en samtidig Samvirken fra alle de respektive Magters Side“. Som en videre Betingelse nævnes, „at det foreliggende Spørgsmaal bliver behandlet, ikke som et Handels- eller Pengespørgsmaal, men som et politisk Spørgsmaal; dette stemmer med Sundtoldens Historie og med den Rolle, som Tolden har spillet i Nordeuropas Politik. Man vil herved bedst undgaa en Hængen sig i underordnede Spørgsmaal, hvad der kunde være paa sin Plads i kommercielle og fiskale Forhandlinger, men derimod ikke i et Arrangement, der skal tjene som Supplement til Fredstraktater og Transaktioner, hvorved den politiske Ligevægts System er blevet ordnet“. Memoiren angiver endelig det Kapitalisationsgrundlag, man havde tænkt sig at foreslaa og vedføjer de fornødne Bilag til Forklaring deraf, og den indbyder Magterne til at lade sig repræsentere i København ved en Konference til den videre Forhandling om Sagens Løsning.

Alle Magter af Betydning indvilgede, kun ikke de forenede Stater. Den amerikanske Regerings Svar — i Skrivelse af 5. November 1855 til den herværende amerikanske Gesandt — var et Aktstykke, der slog paa Stortromme i en Grad, som kun kan forklares ved Uskadeligheden af denne Idræt under en Konflikt af saa lidet krigssandsynlig Natur som den foreliggende. Man vilde ikke gaa med til Konferencen, fordi dennes Opgave ikke var at afgøre, med hvilken Ret Danmark opkrævede Sundtolden, men med hvilket Beløb denne skulde afløses; men Unionen paastod jo netop, at der manglede ethvert Retsgrundlag, og den vilde derfor ikke deltage i en Kon-

ference, hvor man saa bort fra Sagens retslige Side, og det saameget mindre, som den, hvis den fandt sig i her at fravige det principielle Standpunkt, udsatte sig for lignende Overgreb ved Stræderne ved Gibraltar og Messina, ved Dardanellerne, paa forskellige af de store sejlbare Floder o. s. v. Hertil kom imidlertid yderligere, at Danmark havde paaberaabt sig Sagens Ordning i den europæiske Ligevægts Interesse, men med denne vilde Unionen intet have at gøre. „Unionens Regering vil aldrig tillade, at den ny Verden benyttes til at tilvejebringe den gamles politiske Ligevægt“. „Man agter ikke at udtrykke nogen Mening om Nyttens eller Klogskabens af den politiske Ligevægtsteori i dens Anvendelse paa de europæiske Nationers Familie; men de Resultater, som denne Teori har frembragt, have været tilstrækkelige til at lade Unionens Regering tage den faste Beslutning at unddrage sig dens Virksomhed“. Af disse forskellige Grunde afsloges Indbydelsen til Konferencen, men idet Unionen anerkendte de store finansielle Krav, der stilledes til Sundets tilstrækkelige Belysning og Sikring, vilde den ikke unddrage sig sit Bidrag hertil; vilde Danmark fremkomme med Forslag paa dette Grundlag, var man villig til Forhandling, men det nærværende Forslag maatte man afvise.

De samme Betragtninger fremkom i Præsidentens Budskab til Kongressen den 31. December 1855, her endnu med den Tilføjelse, at ligesaa lidt som man havde fundet sig i at betale Tribut til Sørøverstaterne for Sejladsen i Middelhavet, men, om det skulde have været, vilde have foretrukket Krig, vilde man indlade sig paa overfor Danmark at løskøbe sig for en Standsning af Skibene og for et Paalæg, som der manglede enhver Ret til. — Alt dette

var ikke meget høfligt overfor Europa i Almindelighed eller Danmark i Særdeleshed, men det viste unægtelig tilstrækkelig tydeligt, at vi paa den ene eller anden Maade maatte af med Sundtolden.¹⁾

Saa traadte Konferencen sammen, bestaaende af delegerede fra Sverig og Norge, Frankrig, England, Østrig, Preussen, Belgien, Spanien, Nederlandene, Rusland og senere de øvrige tyske interesserede Stater. I Mødet den 4. Januar 1856 forelagde Bluhme Regeringens Forslag: Sundtoldens Afløsning og Normen for Afløsningsbeløbets Fordeling, idet han tilføjede, at han snarest skulde meddele selve det Beløb, den danske Regering ansaa som et billigt Vederlag for Toldens Ophør. Dette Beløb blev, som vi have set, inden Maanedens Udgang ansat til 35 Mill. Rbdl., og Konferencens Medlemmer, der underrettedes om Beløbets Størrelse i et Møde den 2. Februar, havde hermed paa Haanden det fornødne Materiale til Sagens reale Drøftelse. Allerede i samme Møde, den 2. Februar, havde den russiske delegerede paa sin Regerings Vegne tiltraadt saavel Afløsningens Princip som den foreslaaede Fordelingsmaade, og i det følgende Møde, den 9. Maj, fastsloges Tiltrædelsen med Tilføjelse af, at Rusland ogsaa accepterede den Kvotapart, Beregningen udviste; den eneste Betingelse, man satte, var, at de øvrige Magter indvilgede i de samme Vilkaar for Sundtoldens Afløsning. I dette Møde erklærede Sverigs og Norges delegerede, at ligeledes disse Lande gik ind paa Danmarks Forslag. Den svensk-norske og den russiske delegerede føjede kun til, at selve Betalingsformen — én Gang for alle eller i Terminer — var et Spørgsmaal, Danmark maatte afgøre

---

¹⁾ Aktstykker i U. A., jfr. ogsaa Feddersen l. c. S. 21.

ved Separattraktater med hver enkelt af de kontraherende Magter.

Men medens det saaledes var saare godt, at Rusland og Sverig-Norge (samt Oldenburg) fulgte Danmark, var det alt andet end godt, at samtlige øvrige Magter holdt sig tilbage. Naar Konferencen intet Møde havde holdt fra 2. Februar til 9. Maj, laa dette simpelthen i, at man overalt tog Afstand fra Danmarks Forslag. Sluttet sig til os havde jo straks og ubetinget Rusland. Ganske vist havde det ikke kunnet øve nogen Pression mod Amerika — med Rette fremhævede dets Udenrigsminister Grev Nesselrode i Maj 1855 for vor Gesandt (Plessen) i St. Petersborg, at Rusland dog ikke midt under Krigen kunde støde Amerika for Hovedet, da det var den eneste af de større Sømagter, der havde stillet sig nogenlunde venskabeligt overfor Rusland ¹⁾, — men paa den anden Side viste det sig direkte saa imødekommende overfor os som muligt. Rusland havde, som det vil erindres, i sin Tid afslaaet at gaa ind paa en Afløsning, vel at mærke, hvor det skulde overtage 69 pCt. af Byrden (mod nu 28 pCt.), og desuden betragtedes dets Afslag den Gang, næppe helt med Urette, som nok saameget dikteret af Venskab for Danmark, hvis Sundtold det vilde lade i Fred, som det modsatte. Nu da der var Alvor i Sagen, og Rusland kunde slippe med godt en Fjerdedel af Byrden, var det øjeblikkelig villigt; fiskalt set maatte det betragte Ordningen som gunstig, og politisk set havde Danmark under Krimkrigen saa langt fra givet det Anledning til Beklagelse, at man tværtimod anerkendte den danske Regerings korrekte Holdning. Fyrst Gortschakoff (som i

---

¹⁾ Indberetning fra Plessen af Maj 1855.

April 1856 afløste Nesselrode som Udenrigsminister) „vilde altid gøre sig en Fornøjelse af at obligere vor Regering“, „un Gouvernement ami qui s'était si bien montré“. ¹⁾ Yderst venskabeligt havde ogsaa den svensk-norske Regering stillet sig. Oscar I's skandinaviske Sympatier kom os utvivlsomt til gode — om end som bekendt de datidige danske Helstatsregeringer just ikke vare skandinavisk anfægtede —, thi ikke alene accepterede man de danske Vilkaar, men da der mødte Modstand andetsteds fra, udsendte Kong Oscars Regering en Cirkulærdepesche til sine Gesandter, i hvilken det paalagdes dem at udtale for de Regeringer, de vare akkrediterede hos, at det af Danmark stillede Forslag var i Overensstemmelse ogsaa med Sverig-Norges Ønsker, og at den svensk-norske Regering derfor indtrængende maatte anbefale, at man fulgte dens Eksempel og vedtog Forslaget. ²⁾

Anderledes de andre Magter. Hvad Amerika angik, udløb jo Handelstraktaten den 14. April 1856, og man stod da overfor det tomme Rum. Imidlertid var Stemningen i Amerika, nu da man derovre ved sit Initiativ havde opnaaet at sætte Sagen i en Bevægelse, der aabenbart ikke kunde standses, noget mindre voldsom, og man syntes at være tilbøjelig til under en eller anden Form, der blot ikke maatte indeholde nogen Anerkendelse af Sundtoldens Berettigelse, at give sit Bidrag til det forlangte Vederlag; allerede i sin Tid havde man jo villet affinde sig med en Pengesum, og man vilde aabenbart ikke have Ord for, at det folkerellige Krav var rejst for

---

¹⁾ Indberetning fra Plessen af 3. Maj 1856.

²⁾ Indberetning fra W. Scheel-Plessen i Stockholm af 4. April 1856 (Samtale med Kong Oscar) og fra Bille-Brahe i Wien af 12. April 1856.

at smøge en (i sig selv forholdsvis uvæsentlig) Pengeskyld af sig. Foreløbig indvilgede den amerikanske Regering derfor i at forlænge Traktaten i to Maaneder, til 14. Juni 1856, og efter disses Udløb indgik man atter paa en provisorisk Opretholdelse af Tilstanden, med yderste Frist til 14. Juni 1857. Den amerikanske Regering havde ogsaa den rimelige Grund til en saadan Ordning, at selv om den havde ladet sine Skibe passere Sundet uden at klarere i Helsingør, havde de sandsynligvis ikke faaet Lov til at komme ind i de russiske Havne — hvor de for Størstedelen havde Ærinde —, thi Helsingør var en Art Karantænestation for Rusland. Havde Skibene ikke deres Papirer i Orden fra Helsingør, fik de ikke Adgang til Rusland, og denne Ordning var det naturligt for det os venskabeligtsindede Rusland at bibeholde, saalænge Sundtolden og dermed Skibsstandsningen i Helsingør bestod; herover kunde Amerika ikke beklage sig, da det jo blot var Opretholdelse af status quo. Nogen krigerisk Aktion i Sundet eller nogen Besættelse af de dansk-vestindiske Øer synes man ogsaa foreløbig at have opgivet Tanken om i Amerika; man vilde i hvert Fald se Tiden an, før man indlod sig paa Foretagender, som man fornam vilde blive meget ildesete af de europæiske Magter.

Men uagtet Danmark kun kunde være tilfreds med at faa dette Provisorium i Stand med Amerika, indeholdt endog denne Situation Anledning til Forviklinger. Handelstraktaten var ikke direkte fornyet, og idet Danmark derved stillede en uprivilegeret Stat lig en privilegeret — og nogen anden Ordning kunde der naturligvis ikke for Alvor blive Tale om — kunde de privilegerede Stater, der til Gengæld for deres Privilegium ydede Danmark

visse Begunstigelser, rejse Spørgsmaal om, hvorvidt det hele Sundtraktat-Grundlag ikke var forrykket. Og Amerikas afventende Stilling betød jo iøvrigt ingen Tilslutning. Det var ikke Deltager i Konferencen, og det vilde selvfølgelig kun inklade sig paa en endelig Ordning, naar en saadan kom i Stand med de andre Magter. Amerika var altsaa, mildest talt, ingen Støtte; kun som Hindring havde man det foreløbig fra Halsen.¹⁾

De europæiske Konferencemagter, fraregnet Sverig-Norge og Rusland, accepterede ikke Danmarks Forslag. Forholdet var ikke det, at man benægtede vor Ret til Sundtolden; fra alle Sider undgik man at fordybe sig i denne Side af Sagen, men vor Ret var, som Lord Clarendon, den engelske Udenrigsminister, udtrykte det, i hvert Fald „af en delikat og upopulær Natur“²⁾, og man var ikke tilbøjelig til at gaa langt for den. Da Konferencen sammenkaldtes, i Oktober 1855, var det paa Hældingen med Krimkrigen, og i Februar-Marts 1856 samledes Kongressen i Paris, hvor Freden sluttedes. Nu var der naturligvis ingen egentlig Forbindelse mellem det, europæisk set, ret uvæsentlige Maal for Konferencen i København og de betydningsfulde Forhandlingsemner for Kongressen i Paris; thi selv om man rent teoretisk nok kunde have fundet visse Analogier mellem Spørgsmaalene om Sundfarten og Adgangen til Østersøen paa den ene Side og Spørgsmaalene om Donaufarten og om Sortehavet paa den anden, vare jo hine Spørgsmaal nu faktisk kun af fiskal Natur. Ingen Stat og allermindst Danmark selv tænkte paa, at det skulde have Evne eller

¹⁾ Forestilling fra Udenrigsministeriet af 4. Juni 1856. Indberetning fra Oxholm i London af 10. Juli 1856.

²⁾ Indberetning fra Oxholm af 25. Juli 1855.

Vilje til at optræde som dominerende Adgangen til Østersøen, endsige denne selv. Sundtoldens Bestaaen eller Ophør havde intet med Østersøen som „lukket Hav“ eller aabent Hav at gøre, de Tider vare forlængst forbi —, og det kan tilføjes, at skulde dette Spørgsmaal mod al Fornuft for Alvor blive rejst paany, ville de Traktater, hvorved Danmark fik Passageafgift ved Sundet, og de, hvorved Afgiften afløstes, være i samme Grad ligegyldige for Forhandlinger og Afgørelser om dette Stykke Verdenspolitik. Dog saameget betød den øjeblikkelige Situation, at man i England havde Uvilje mod at give Penge ud, naar det ikke var højst nødvendigt, thi Krigen havde kostet enormt; og hvad Frankrig angaar, der gennem Krigen havde faaet en førende Stilling i Europa, blev det af megen Betydning for os, om dets Regering vilde støtte vort Forslag; men havde Opretholdelsen af vor ubetingede Neutralitet under Krimkrigen fastholdt os Ruslands Venskab, havde den haft den modsatte Virkning hos Napoleon III. Under disse Forhold behøvede endelig Preussen ikke at indtage en selvstændig Stilling overfor os — i hvert Fald ikke officielt —, det var nok at vedligeholde en vis Passivitet, thi, omvendt, at slutte sig til vort Forslag og vore Venner faldt det selvfølgelig ikke ind.

I sidstnævnte Henseende maa det erindres, at i Oktober 1855, da Konferenceindbydelsen udsendtes, udstedtes ogsaa Fællesforfatningen, og at med denne indtraadte Hertugdømmestriden og det dansk-tyske Mellemværende i den Fase, der atter dannede Overgangen til 60ernes Begivenheder. Ganske vist var det i den første Tid mest selve Hertugdømmernes Repræsentanter, der rejste Debatten i fjendtlig Aand og Tone, og fra de tyske Magters Side syntes man endog at modtage Forfatningen

forholdsvis velvilligt. Det daværende preussiske Ministerium var ikke heller vor Regering egentligt ugunstig stemt — i Preussen var man jo midt i Reaktionen, i Danmark noget borte fra Nationalliberalismen —, og Udenrigsminister Scheele stod oprindelig i godt Forhold til den preussiske Ministerpræsident Manteuffel. I den ovenfor omhandlede Forestilling til Kongen af 11. September 1855, ifølge hvilken Indbydelsen til Konferencen udgik, udtaler Scheele da ogsaa: „Jeg tror, at Konjunkturerne for en gunstig Afgørelse af Sundtoldsagen under den nuværende preussiske Regering ere saa gode, som de overhovedet nogensinde kunne være det“. Men alt dette forslog ikke. Var i Preussen den politiske Uvilje imod os ikke saa stor hos Regeringen som hos Folket, saa var den dog tilstrækkelig til at give sig diplomatiske Udtryk, der efterhaanden fik stedse skarpere Former, og havde end Sundtoldsspørgsmaalet og det slesvig-holstenske intet direkte med hinanden at gøre, saa blandedes det dog sammen af de i hint interesserede Søstater, Søstæder, Handels- og Skibsfartsrepræsentanter, og trods ret imødekommende Talevendinger fra den preussiske Regerings Side — i hvilke der var det sande, at den selv, for sine Østersøstæders Skyld, maatte ønske en Gang at faa Sundtoldsspørgsmaalet ud af Verden — var den os uvenlig stemt ogsaa i Afløsningssagen, hvor den, gunstigst sagt, afventede, hvordan den kunde redde det mest mulige ud af Situationen.

Naar man vil rette Scheeles nysciterede Ytring derhen, at Forholdene i Efteraaret 1855 i det hele taget vare politisk heldigere for en Overenskomst om Sundtolden, end de vilde have været paa noget senere Tidspunkt af Monarkiets Bestaaen, da er den rigtig. Thi vor Stilling

overfor Preussen (og Østrig) samt det øvrige Tyskland blev stedse vanskeligere, Ruslands Venskab for os op-
hørte og det blev intimt med Preussen. Uviljen hos disse Landes Regeringer overfor de danske Regeringer — en Uvilje der allerede ramte det Bangske Ministerium som Afløser af det Ørstedeske — øgedes med vore Regeringers mere liberale Sammensætning og navnlig mere ejderdanske Politik, og Frankrig endelig blev os ikke gunstigere stemt, thi Napoleons Opfattelse af selve Hertugdømmestriden var ikke til Støtte for os, i hvert Fald rettede han sin Politik mod Venskab med Preussen, hvordan det end saa gik Danmark. Og saameget kunde man i 1856 alt skønne om Fremtiden, at denne ikke ogsaa maatte bebyrdes med Sundtoldspørgsmaalet. Det gjaldt om i hvert Fald at bringe dette til Løsning.

5.

Straks efter at Konferencen havde holdt sit første Møde, erfarede den danske Regering, at man i England ikke vilde gaa ind paa Forslaget. Oxholm telegraferede den 14. Januar hjem: „Man har fortroligt meddelt mig, at vort Forslag vil blive afslaaet“. Aarsagen hertil var, som Oxholm senere indberettede, at det engelske Ministerium ansaa det for urimeligt, at Statskassen skulde betale en saa betydelig Sum Penge, som vi forlangte af det — ca. 1 150 000 £ — til Fordel for ret snævert begrænsede Handels- og Skibsfartskredse i nogle faa af Englands Byer, og en saadan Anmodning turde man ikke komme med til Parlamentet, om ikke af anden Grund, saa „af Hensyn til Kabinettets egen Sikkerhed og Eksistens under de kritiske indre Forhold“. Regeringen

vilde udsætte sig for et Nederlag i denne Sag, og det kunde man fornuftigvis ikke forlange af den.¹⁾

Nu er det rigtigt nok, at det britiske Rige ikke var særdeles stærkt engageret i Sundtolden, men det havde jo dog været med, baade før og nu, til at gøre energiske Skridt for at faa den ændret eller nedsat, og vare de Gener, den havde klaget over, de stærke Angreb værd, maatte de ogsaa være det forlangte Pengebeløb værd. Imidlertid er det udenfor al Tvivl, at den engelske Regering virkelig fandt Beløbet saa stort, at den var ængstelig for at gaa til Parlamentet med det. Det Palmerstonske Kabinet, der først nylig var kommet til Roret, maa ikke have følt sig særlig trygt, og dets Statskammerkansler havde da ogsaa den lidet behagelige Opgave at meddele Parlamentet, at Krimkrigen havde kostet 77 Mill. £., og at Indkomstskatten — der havde naaet den enorme Størrelse af $6\frac{2}{3}$ pCt. — ikke kunde nedsættes.²⁾ Paa den anden Side udtalte en af Toryernes ledende Mænd sig underhaanden ganske velvilligt om vort Forslag — Hr. Disraeli forsikrede mig, skriver Oxholm, at den Omstændighed, at Pengebeløbet fordres til Gunst for Danmark, hos hans Parti og i Almiudelighed efter hans Overbevisning snarere vil lette Indrømmelsen deraf —, og karakteristisk nok var man noget senere i Danmark nok saa bange for en partiel Ministerkrise med Gladstones Indtræden som for et Kabinetsskifte.³⁾

Hvorom alting er, til Modifikation af vort Forslag fremkom England i Løbet af Aaret 1856 med det ene

¹⁾ Indberetninger fra Oxholm af 14. Marts, 13. April og 19. Máj 1856.

²⁾ Herbert Paul. A History of modern England. II. London 1904 S. 56.

³⁾ Indberetning fra Oxholm af 18. Marts 1856. Skrivelse fra Bluhme af 11. Februar 1857.

Modforslag efter det andet, og nogle af dem vare temmelig urimelige. Først foreslog man, at de nuværende Sundtoldafgifter skulde konverteres til en Afgift efter Læstedrægtighed, der skulde oppebæres af Danmark i et vist Antal Aar i den første Østersøhavn, et Skib anløb for indgaaende til Østersøen, eller den sidste, i hvilken det udklarerede for udgaaende fra Østersøen. Man ser, at dette Forslag ikke mangler visse Analogier — i Virkeligheden eller i Projekt — i Sundtoldens Historie, men det var jo fuldkommen uigennemførligt. Dets Fordel skulde aabenbart være at forebygge Skibenes Standsning i Helsingør, at simplificere Opkrævningen og dog samtidig at lade Danmark beholde sin Indtægt. Men dersom Afgiften helt og holdent skulde hvile paa Skibene efter deres Drægtighed, vilde der fremkomme langt større Ubilligheder end nu og en fuldkommen Forskydning mellem de Anparter, Landene nu antoges at bære, og fremfor alt vilde det dernæst praktisk set hurtigt vise sig lige umuligt for Danmark at holde Agenter i fremmede Lande, der skulde kontrolere og beskatte Skibene i disses Havne, og at faa fremmede Landes Embedsmænd til at foretage disse Forretninger i den danske Statskassés Interesse. Dette Forslag faldt da ogsaa grundigt til Jorden, uden at vi behøvede at gøre os Ulejlighed dermed. Det var af den engelske Regering forelagt den preussiske, men denne svarede, at man paa ingen Maade vilde vende tilbage til sin egen tidligere Plan om Toldens Forlæggelse til Østersøhavnene, da dette vilde støde paa uoverstigelige praktiske Vanskeligheder, og at man vidste, at Rusland ikke heller vilde gaa med til denne Plan. Kort efter Planens Fremsættelse for vor Regering meddelte da ogsaa Palmerston

vor Gesandt i London, at den engelske Regering nu indsaa, at den var praktisk uigennemførlig.¹⁾

Da den engelske Regering ikke kunde faa Sundtolden forlagt til Østersøhavnene, forholdt den sig foreløbig afventende. De ved Pariserkongressen forsamlede Udenrigsministre synes at have samtalt om Sagen, men der kom intet ud deraf. De engelske Ministre udtalte sig for vor Gesandt i velvillig Aand — Lord Clarendon vilde personlig saameget hellere føje Danmark, som „det jo ikke havde Magt til at haandhæve sin formentlige Ret mod de større Stater“ — men videre naaede man ikke. Lejlighedsvis vovede endog Oxholm sig saa langt ud, at han, overfor en Ytring om, at England jo ligesom Amerika simpelthen kunde benægte Sundtoldretten og eventuelt lade sine Skibe sejle igennem, svarede „i spøgende Alvor“, at hvis noget sligt var tænkeligt, vilde han anse en tilsvarende Nedsættelse af Rentebetalingen af Danmarks udenlandske Gæld som en ganske naturlig og forsvarlig Følge af slig Overlast.²⁾

¹⁾ Indberetning fra Brockdorff af 28. Marts, fra Oxholm af 13. April 1856, Skrivelser fra Bluhme af 2. April og 16. Juni 1856. Medens det er klart, at en Opkrævning som den foreslaede foretagen for dansk Regning var ganske umulig og bl. a. aldrig var bleven tilladt af nogen fremmed Regering, vilde det været mindre barokt, om de fremmede Stater — baade Østersøstater og andre — havde betalt Danmark visse aarlige Beløb og derefter opkrævet disse i deres Havne. Men de havde da snart faaet Bryderierne hjemme hos sig selv, hvor det vilde blive meget svært retfærdigt at fordele Afgiften eller i hvert Fald at faa Folk til at indrømme og rette sig efter denne Retfærdighed. Det var ogsaa Grunden til, at den i England fremsatte Tanke, at de interesserede Parter selv skulde betale den forlangte Afløsningssum — hvad de ingenlunde vare helt utilbøjelige til — ikke lod sig praktisere, da det ansaas for ugørligt at finde det rette Fordeleingsgrundlag (jfr. den engelske Underhuskomité's Enquête om Afløsningsforslaget).

²⁾ Indberetning fra Oxholm af 19. Maj og 26. Maj 1856.

Samtidig bleve vi holdt hen af de andre Stater. Fra Lord Palmerston forelaa den Udtalelse, at det fremfor alt gjaldt om at vinde Frankrigs Velvilje paa Grund af dette Lands Overvægt (prépondérance). Men Frankrig — der iøvrigt kun var pekuniært interesseret i Sagen med saamange Rigsdaler som England med Pund — hjalp os til intet. Alt forinden Konferencen samledes, havde den franske Presse stillet sig uvenligt, ihvorvel det var givet, at den franske Regering, hvis den vilde, kunde bestemme Pressens Tone i udenlandske Spørgsmaal, og det synes berettiget, at vor Gesandt i Paris, Moltke, da den franske Udenrigsminister senere roste sig af, at han havde paavirket England og Preussen i gunstig Retning, stillede sig tvivlende overfor Sandheden heraf. Dette fremgaar ogsaa af, at da Transittoldspørgsmaalet kom op, hvor Frankrigs Interesser vare minimale, hørte det dog til dem, der stærkest krævede Indrømmelser af os ogsaa paa dette Omraade, og det samme var Tilfældet med Hensyn til Spørgsmaalet om Fyrpenge (jfr. nedenfor).¹⁾

Den preussiske Regerings Stilling skildredes af vor Gesandt i Berlin, Brockdorff, som meget imødekommende, ja en af Geheimeraadere havde udtalt, at Preussen var „Danmarks ivrigste Advokat i England“ og havde sendt sidelange Chifferdepescher dertil for at faa det til at gaa ind paa Sagens Ordning. Vor Gesandt i London havde imidlertid en anden Opfattelse af Preussen. Naar Brockdorff paaberaabte sig sin „sædvanlige tilforladelige Kilde“, udtalte Oxholm i Breve til Kolleger og hjem til, at han frygtede, at Brockdorffs Kilde ikke var til at stole paa, og at Preussen tværtimod konspirerede imod os især i

¹⁾ Indberetning fra Scheel-Plessen af 30. April 1856 og fra Moltke af 5. August 1855 og 4. Januar 1857.

Washington. I hvert Fald viste det sig, at da England ingen Vegne kunde komme med Overførelsen af Sundtolden til Østersøhavnene og derefter intet foretog sig, fulgte Preussen dets Eksempel, det instruerede sin herværende Gesandt om at udtale en Beklagelse over Tingenes Gang, men han maatte ikke binde sig til noget. Man henviste os ogsaa i Berlin til at søge Frankrigs Mellemkomst, men sluttede sig selv til forskellige af de Forslag, der beredte Sagen Vanskeligheder, idet man ikke „kunde undslaa sig for at gaa med“; samtidig haabede man, som det synes, stadig, at Danmarks Forhold til Amerika skulde hidbringe en Situation, hvor ogsaa de europæiske Magter fik Ret og Lejlighed til at melde sig fra, og hvor man kunde komme bort fra Sundtolden uden Ofre eller med minimale.¹⁾

Vi vare ikke heldigere stillede overfor de andre Stater end overfor de hidtil nævnte. Den belgiske Regering erklærede, at „da Belgien saa godt som ingen egen Handel havde med Østersøen“ og Omsætningen af Varer til og fra Belgien via Østersøen kun var at betragte som Transit-handel, havde man ingen Grund til overhovedet at tage Del i Afløsningen, men i hvert Fald vilde man kun have

¹⁾ Indberetninger fra Brockdorff af 5. Marts, 13. April og 25. Juli 1856 og fra Oxholm af 25. Juli 1855, 23. Maj, 18. Juni og 10. Juli 1856. Naar Brockdorff stadig indberetter Udtalelser i Retning af Preussens velvillige Stemning imod os, medens Oxholm mener det stik modsatte, har jo rimeligvis Sandheden ligget nærmest sidstnævntes Standpunkt. Jfr. ogsaa om Brockdorff: Neergaard. Under Junigrundloven II. S. 132. Dette for Tidens almindelige politiske Historie grundlæggende Værk er ogsaa iøvrigt spredtvis benyttet i nærværende Afh., men dets summariske Fremstilling af Sundtoldspørgsmaalet er m. H. t. Fordelingsgrundlaget, ligesom ogsaa til Betalingsformen og Afløsningssummens fiskale Betydning ikke korrekt.

Skibsfarten lagt til Grund, ikke Vareomsætningen (altsaa 0,04 pCt. af Beløbet i Stedet for 0,86 pCt., det hele Beløb var da blevet knapt 20 000 fr. i Stedet for 420 000, jfr. Tabellen).¹⁾

Fra Lybæk og andre Østersøbyer rejstes Forlangendet om, at samtidig med Fjernelsen af Tolden gennem Sundet og Bælterne skulde ogsaa Transitafgifterne paa de andre Forbindelser mellem Nordsøen og Østersøen fjernes.

Forinden imidlertid dette ny Moment, der med næsten fanatisk Iver kastedes ind i Forhandlingerne, ret kom til at gøre sig gældende, havde England søgt at faa Sagen afgjort ved et endnu mærkeligere Forslag end det første.

England skulde jo betale 10 127 000 RbdL.; dette Beløb foreslog det nedsat til 9 Million RbdL. og det saaledes, at hver 9 RbdL. skulde konverteres til 1 £, men da — i Forsommeren 1856 — Sterlingkursen var 8 Rdl. 89 β, betød dette i Virkeligheden en yderligere Nedsættelse til 8 890 000 RbdL. Af den Million £, England vilde betale, skulde der i 18 Aar ydes 4 pCt. Rente, altsaa 40 000 £ aarlig, og da 40 000 £ aarlig til 4 pCt. Rente og Rentes Rente rigeligt vilde give 1 Million £ (nemlig i noget over 17 Aar), var hermed Afløsningssummen likvideret! Paa samme Maade og samtidig tilbød Preussen, der jo skulde betale 4 440 000 RbdL., i 18 Aar aarlig at betale 4 pCt. Rente heraf med 177 600 RbdL., hvorved altsaa, ved Oplæg og Rentes Rente, Afløsningssummen rigeligt vilde være naaet.

Man maa godskrive Preussen, at det dog ikke først gjorde et Nedslag i Afløsningssummen af henved $\frac{1}{8}$, men iøvrigt vare Forslagene jo næsten en Haan. Selv naar

¹⁾ Indberetning fra Bille Brahe af 12. Februar 1856.

man tager det preussiske Beløb, udgjorde den aarlige Rate kun 62 pCt. af det aarlige Sundtoldbeløb, der var forudsat at indkomme fra Preussen (285 000 RbdL., jfr. Tabellen), og disse 62 pCt. skulde altsaa oppebæres i 18 Aar, og Sundtolden dermed bortfalde! Set paa en anden Maade betød Forslagene, at Danmark i 18 Aar ingen Sundtold skulde hæve, og efter disse 18 Aars Forløb vilde det altsaa have samlet en Sum, der svarede til (for England kun delvis), hvad det havde ment at kunne afløse Sundtolden for nu.

Og dog toges Forslagene op til alvorlig Prøvelse fra dansk Side. Maaden hvorpaa Afløsningssummerne skulde betales spillede den hele Tid under Forhandlingerne en betydelig Rolle, man krympede sig overalt ved Udtællingerne én Gang for alle; men medens man fra dansk Side jo var villig til at forhandle derom med hver enkelt Stat og var rede til at modtage Beløbene annuitetsmæssigt — om man end hellere havde haft dem kontant (d. e. i Værdier paa én Gang eller mod en Hovedobligation, man havde Ret til at gøre i Penge) — maatte f. Eks. en 18-aarig Betaling selvfølgelig indeholde ikke blot Rente- men ogsaa de fornødne Afdragsbeløb. Alligevel tilraadete Bluhme, ikke straks at give Afslag. Man havde foreløbig kun Rusland, Sverig og Oldenborg med sig, og Englands og Preussens Forslag havde jo dog som formelt Udgangspunkt vore Kapitalisationstal, saa man maatte fremfor alt ikke bryde Broen af, for at ikke det hele skulde gaa i Staa. Han tænkte sig Muligheden af at gaa ud fra en Rentefod af 3 pCt. og da med et Amortisationstillæg, thi 3 pCt. var dog den engelske Rentefod. Herimod gjorde Andræ gældende, at Englands 3 Procents Obligationer havde Underkurs, og at hvis

man gik ud fra 3 pCt., burde Afløsningssummen have været beregnet ud fra en Multiplikation med $33\frac{1}{3}$. (Paa den anden Side nævnedes det fra engelsk Side, at da dansk-engelske 5 Procents Obligationer i England kun stod i pari, burde der have været multipliceret med 20 og ikke 25; men faktisk multipliceredes der jo, for at naa de 35 Mill. Rbdl., med en langt lavere Faktor.) Scheele sluttede sig til Bluhmes Ønske, at man skulde gøre Modforslag ud fra 3 pCt. Men medens disse Overvejelser stod paa, kom der Efterretninger fra England, der tydede paa, at Sagerne havde begyndt at tage en gunstigere Vending for os.¹⁾

6.

Langt om længe havde den engelske Regering bestemt sig til at forelægge Sundtoldsagen for Parlamentet, og den 6. Juni valgte Underhuset en Komité til at behandle den, med Ret til at afhøre sagkyndige. Komitéen, der bestod af Skatkammerkansleren og 13 Medlemmer af alle Partier, holdt en halv Snes Møder, i hvilke den lod Embedsmænd, Købmænd, Redere og Diplomater fremsætte deres Mening om Sagen, og med en omfattende Enquête — paa henvend et Par Hundrede Foliosider — som Bilag afgav Komitéen sin Betænkning den 22. Juli.

Man kan ikke sige, at Enquêten indeholder meget nyt, i hvert Fald ikke, naar man møder med Kendskab til, hvad der tidligere var passeret, talt og trvkt i denne Sag. Men et saadant Kendskab havde jo rigtignok de

¹⁾ Skrivelse fra Bluhme af 16. Juni 1856 og fra Andræ af 20. s. M. Udkast til Forestilling af Juli 1856.

engelske Parlamentsmedlemmer som Regel ikke. De fik gentaget af de tilkaldte, hvoraf nogle mødte som Repræsentanter for deres Byers Købmandsstand, de Klager, som Aar efter andet havde genlydt fra alle interesserede. Beskatningens Ulighed for de forskellige Varer og dens gennemsnitlig betydelige Højde — $2\frac{1}{2}$ pCt. — betonedes. Med stærke Farver fremhævedes dernæst Kostbarheden ved Skibenes Standsning i Helsingør, Mængden og Højden af Sportler og Gebyrer, Kommissionærernes Optrækkeri og Skibsfolkenes Udgifter og Udskejelser, naar de kom i Land (jfr. ovenfor). Mod den danske Regering var Tonen dog gennemgaaende velvillig, og man bestred ikke selve Retsgrundlaget for Sundtoldens Opkrævning. Idet man gik ud fra dette som givet — eller i hvert Fald som upraktisk at diskutere — nøjedes man med at drøfte, hvorledes der kunde ske en Reform. Man udtalte sig saare positivt om det uigennemførlige i Regeringens (da opgivne) Plan om at flytte Tolden til Ankomst- og Afgangshavnene, og medens Købmænd og Redere ikke benægtede Rimeligheden af, at deres Korporationer selv udredede Afløsningssummen, var man paa det rene med, at nogen brugelig Form herfor lod sig ikke finde. Der var derfor ret stor Enighed om, at man maatte modtage det danske Forslag — om end enkelte fandt Afløsningssummen for høj —, thi man var klar over, at lod man i England alt gaa i den gamle Gænge, men Amerika satte sin Krig igennem, saa at dets Skibe passerede Sundet toldfrit, eller Danmark fik Separatkonventioner med andre Lande, vilde dette i høj Grad kompromittere Englands Handel og Søfart. Som Enkelt-
hed skal endnu fremhæves — fordi dette Moment senere paany fremdroges i det danske Rigsraad, og her kom ti

at spille en Rolle — at man ogsaa var opmærksom paa, at der for de dansk-engelske Laan var Pant i Sundtolden, og at dette Pant altsaa vilde tabes, hvis Tolden hævedes uden Afløsning. Og om det end indrønmedes, at den danske Stats Betalingsdygtighed og Loyalitet, som det ogsaa var i dens egen Interesse ikke at svigte, i og for sig var tilstrækkelig Borgen, lagdes der dog nogen Vægt paa, at de 4 à 5 Million £, som man mente der var Spørgsmaal om, hovedsagelig vare paa engelske Hænder.

En af de sidst tilkaldte var den engelske Minister i København, Mr. Buchanan. Han udtalte sig med stor Sympati om Danmark og fremhævede navnlig, at det meddelte Tabelmateriale utvivlsomt var korrekt, og at Konferencens Præsident (Bluhme) havde stillet alle Bøger og Regnskaber til fri Raadighed og Undersøgelse for Konferencens Medlemmer. Det var aabenbart, at Mr. Buchanan ønskede Sagen afgjort i Danmarks Favør, men saameget større Betydning fik derfor hans skarpe Angreb paa Transittolden i Hertugdømmerne, et Angreb man ikke senere kom udenom.

Den Betænkning Komitéen afgav, udtaler — efter en kortfattet historisk Redegørelse og en punktvis Fremhævelse af nogle af de stærkeste Klager, der vare fremkomne fra de afhørte Vidner — at Sundafgifterne i sig forene „de mest forkastelige Sider af Handelsbyrder“, „de virke ujevnt, foraarsage betydeligt Tidstab og mange unødvendige Udgifter til Opkrævning af en forholdsvis ringe Indkomst“. Det er altsaa ønskeligt at komme af med dem. Men for dette Ønske taler yderligere, at Danmark besidder Monopol paa alle praktiske Handelsveje fra Nordsøen til Østersøen, „ad hvilke Erlæggelsen af Sundtolden kunde undgaaes“. Følgen heraf er, at saalænge

Sundtolden kan opkræves, kan Danmark altid beskytte denne Indtægtskilde „ved at lægge en betydelig Transit-told paa Varer, der over Land gaa gennem dets Territorium“. „Saasnart der er bleven aabnet en Jernbane gennem dets Territorium, er der blevet paalagt Transit-toldafgifter, der ved deres Størrelse praktisk virke som en Beskyttelse af Sundtolden“. — Betænkningen fører nu denne Tanke videre, fremhæver at de høje Transit-afgifter formindske Landtransporten, og at der næppe kan være Tvivl om, at naar Sundtolden bortfalder, vil det ogsaa bevirke Nedsættelse af de Afgifter, hvormed nu Godstransporten paa Jernbanen Hamborg—Lybæk m. v. belastes. Komitéen anbefaler derfor indtrængende, at ved Forhandlingerne om Sundtoldens Ophør skal der tages fuldt Hensyn til, „at der sikres Transithandelen i enhver Del af det danske Territorium samme Frihed“.

Medens denne Del af Betænkningen naturligvis var alt andet end behagelig for den danske Regering, kunde man kun være vel tilfreds med andre Partier og navnlig med Slutningen. Det fremhæves, at vor Regerings Plan af flere Vidner var erklæret „retfærdig og udførlig“, at de Data og Beregninger, der vare fremlagte fra vor Side, maa anses for fuldt korrekte, og at der ingen Indsigelser havde fundet Sted mod Afløsningssummens Størrelse. Betænkningen fordyber sig dernæst i, om den engelske Stat eller de særlig interesserede skal betale Englands Bidrag, og naar til det Resultat, at den sidstnævnte Form næppe lader sig praktisere. Til Slutning udtaler Betænkningen, at der bør handles hurtigt, thi da Toldbeløbene vokse, ville ellers ogsaa Danmarks Krav forøges, og i hvert Fald har Nordamerikas Optræden fremkaldt en Tilstand, der foranlediger, at Sagen snarest

maa bringes i Orden. „Komitéen mener derfor, at de Forslag, der ere gjorte af den danske Regering til Regeringerne for de forskellige Stater, der ere interesserede i Sejladsen og Handelen paa Østersøen, blandt hvilke Storbritannien indtager den første Plads, burde undergives umiddelbar Overvejelse og danne Grundlaget for den endelige Ordning af Spørgsmaalet“. ¹⁾

7.

En enstemmig Komitébetænkning af den ovennævnte Art ansaas for tilstrækkelig til at give den engelske Regering vidt Raaderum til at gaa ind paa det danske

¹⁾ Et Udkast til Komitébetænkningen findes — ihvorvel det er paatrykt „private and strictly confidential“ — i U. A. Hvor stærkt Komitéen har ønsket Sagens hurtige Afgørelse, kan ses af, at den ovenfor anførte Passus, at man maa skynde sig, for at det ikke skal blive jo længere, des dyrere („the longer the settlement of this question is delayed, the larger will probably be the receipts by Denmark for which compensation will be demanded“) findes i den endelige Betænkning, men ikke i det ellers omtrent enslydende Udkast.

Af Betænkningen er der givet et Uddrag i de ovenomtalte Aktstykker i Hist. Tidssk. l. c., men man har ikke været heldig med Oversættelsen. Af den engelske Slutningspassus „that the proposals made by the danish Governement . . . . should receive immediate consideration, and become foundation of a final and satisfactory settlement of the question“ har man oversat den sidste Sætning ved „og at dette Spørgsmaal saa snart som muligt bør afgøres og tilendebringes paa en tilfredsstillende Maade“, — med Udeladelse af det væsentligste i Betænkningen, at de danske Forslag skulde danne Grundlaget for Spørgsmaalets Ordning.

Medens i det hele taget blandt de offentliggjorte Aktstykker de officielle Protokoludskrifter og Tabellerne naturligvis ere fuldt ud paalidelige, ere Uddragene af Gesandtindberetninger m. m. ret faa og ensidige (idet der er taget særlig Sigte paa enkelte Spørgsmaal) og ret magre. Dette skyldes dog selvfølgelig politiske Hensyn — og i saa Henseende blev der maaske endda offentliggjort for meget — men er jo uden Forbindelse med manglende Omhu i Gengivelsen.

Forslag, med Sikkerhed for ikke at blive desavueret af Parlamentet.¹⁾ Men en Hovedbetingelse var, som vi saa, ogsaa at faa Ram paa de øvrige Transitafgifter mellem Nordsøen og Østersøen.

Det var, som alt anført, navnlig fra Lybæk Agitationen imod disse Afgifter var udgaaet. Det havde sendt en Redegørelse for de Byrder, Transittolden paalagde de forskellige Nationer, rundt til alle Regeringer, og det havde, navnlig i tyske Blade, aabnet en energisk Pressekampagne imod os om dette Spørgsmaal. Fra alle vore Gesandter indløb der Meddelelser om, at vi ikke vilde kunne undgaa at tage det op til Forhandling. Fra fransk Side foreholdtes det os, at vi burde følge det af Frankrig givne Forbillede og ophæve al Transittold, hvad der vilde give et smukt Eksempel ogsaa for vore Nabostater, og i hvert Fald krævede den franske Regering uvægerligt Transittoldens Nedsættelse. I det engelske Parlament havde Lord Palmerston alt paa Forhaand lovet ogsaa at tage Sigte paa Transittolden, og nu stillede Komitébetænkningen direkte Krav derom. De tyske Staters Fordringer vare selvfølgelige, og endog fra Rusland og Sverig støttede man dem.

Vi forsøgte at komme udenom ved Modartikler i den fremmede (tyske) Presse, ved Modskrifter og ved Erklæringer om, at da Transittolden jo ogsaa var en Byrde for den danske Handel, havde man en Revision af den — ligesom af det hele Monarkis Toldforhold — under Overvejelse, men at Sagen kun endnu ikke var moden til Afgørelse. Naar sligt ikke hjalp os, var det for det første, fordi Modparten havde os i Klemmen —

---

¹⁾ Indberetninger fra Oxholm af 3. og 31. Juli 1856.

vilde vi have det forlangte Beløb for Sundtolden, maatte vi ogsaa give Køb paa Transittolden — og dernæst fordi Transitafgifterne i Hertugdømmerne virkelig vare af en byrdefuld og overdreven Højde.

Indtil 1838 opkrævedes Transittolden baade i Danmark og Hertugdømmerne efter en detaljeret Tarif, der afløstes af en ensartet Afgift paa 16 β (= 5 β Hamburger-Courant eller ca. 4½ d) pr. 100 Pd. brutto; hertil kom 6 pCt. Sportler. Fra Transittolden var imidlertid en stor Del vægtige Varer (bl. a. i Ruslands Interesse) bleven fritagen, og Antallet af saadanne Varer blev senere forøget. Antallet af toldpligtige Varer var dog meget stort, og Tolden var bleven følt saa meget stærkere, som den Toldfrihed, forskellige Distrikter i Hertugdømmerne tidligere havde haft, ophævedes fra 1. Januar 1839. ¹⁾ Transittolden indførtes saaledes ogsaa for disse Distrikter, der iblandt for Forbindelsen — gennem Hertugdømmerne — mellem Hamborg og Lybæk. Lybæk (og Hamborg) fremkom med Besværinger til den danske Regering, og da dette ikke hjalp, gik de til Forbundsdagen i Frankfurt, men bleve her afviste. Imidlertid sluttedes der en Overenskomst mellem de to Byer og Danmark, hvorved Fritagelsernes Antal og Udstrækning (for visse Linjer) fastsloges, og Tolden iøvrigt accepteredes, og denne Overenskomst af 8. Juli 1840 skulde gælde til 1. Januar 1868.

Senere indførtes en lignende Afgift gennem Lauenborg, hvorved alle Veje mellem Elben og Østersøen underkastedes Transittold, hvad der bl. a. fik Betydning for Jernbanen Lybæk—Büchen.

Den danske Regering udtalte nu i den Memoire,

¹⁾ Se Rubin. Frederik VI's Tid. S. 415 ff.

den oversendte til de fremmede Regeringer (og som alt delvis havde været indrykket i tyske Blade), at det var højst urigtigt af Lybæk og Hamborg at klage, naar der var en Overenskomst, gældende 12 Aar endnu. Den fremhævede dernæst, at forskellige nordtyske Stater havde en lignende Transittold og vare interesserede i Bevarelsen af vor. Endvidere udviklede man, at denne Told intet havde med Sundtolden at gøre, da der var Varer, som vare uens beskattede i Sundet og i Hertugdømmerne, ligesom der var Fritagelser her, som ikke fandtes dér, og vice versa. Men navnlig søgte man at godtgøre, dels at Transittolden ikke kunde være generende, da Transittolden trods Afgiften var steget betydeligt, dels at Tolden ikke var højere end ellers i Europa, naar man ogsaa tog de toldfri Varer i Betragtning.

Dette dokumenteredes paa følgende Maade:

	Transit- toldpligtig		Transit- toldfri		Til- sammen	
	Varemængde		Varemængde			
	Mill. Pund	1842 1855	Mill. Pund	1842 1855	Mill. Pund	1842 1855
Hamborg-Lybæk	15,5	32,8	13,1	62,9	28,6	95,7
Lybæk-Meklenborg, Preus- sen, Hannover	0,7	10,3	1,2	24,1	1,9	34,4
	16,2	43,1	14,3	87,0	30,5	130,1

Saaledes var fra 1842 til 1855 Transitmængden steget fra 30,5 til 130,1 Million, d. e. med 100 Million Pd., og deraf, trods Tolden, den afgiftspligtige Mængde fra 16 til 43 Million Pd., altsaa kunde Tolden ikke være nogen Hindring for Varetransporten. — Men hvad man ikke fremhævede var, at den afgiftsfri Mængde absolut set var steget henimod og relativt set over tre Gange saa meget som den afgiftspligtige!

Det andet Argument var, at naar man til de her anførte Mængder for Transitten føjede Transporten paa Linierne (gennem Hertugdømmerne) Meklenborg-Hannover og Meklenborg-Hamborg, blev det samlede Beløb:

Afgiftspligtigt	Afgiftsfrit	Tilsammen
Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
67,6	168,5	236,1

Da nu Tolden udgjorde 5 β courant pr. 100 Pd. + 6 pCt. Sportler, androg den altsaa ialt 3,6 Mill. β , d. e. pr. 100 Pd. for hele Varemængden: 1,5 β . Og da Transittolden mellem Hamborg og Berlin ifølge en dansk-preussisk Overenskomst kun var 1 β pr. 100 Pd., det Beløb som ogsaa Mr. Buchanan havde anført i den engelske Komité som rimeligt (han havde nævnet, at 1 d. var almindelig Transittold, men i Hertugdømmerne tog man 4 $\frac{1}{2}$ d), saa var Hertugdømmernes Transittold ikke nævneværdig højere end den ordinære. — Argumentet var altsaa, at 1 Pd. af en toldpligtig Vare sammen med 2 $\frac{1}{2}$ Pd. af vidt forskellige toldfri Varer bragte Satsen gennemsnitlig ned til kun godt en Fjerdedel. En taabelig Trøst!

Naar det endelig var anført, at Transittolden for Varerne endog oversteg Jernbanefragten, erklæredes dette for fuldkommen urigtigt. Thi ganske vist udgjorde Tolden + Sportler 5,3 β mod en Jernbanefragt paa Hamborg-Lybæk Linien af 4 β , men til disse sidste kom Omkostninger til og fra Jernbanen, der bragte Fragten op til 7,3 β , og hermed maatte sammenholdes, at for alle Varer, incl. de toldfri, var Transittolden kun 1,5 β . — Men dette Argument, der ogsaa tog Argument 2 i sin Tjeneste, kunde jo ikke tilsløre det Faktum, at paa Strækningen Hamborg-Lybæk kostede en toldpligtig Vare en Tredjedel mere i Transittold end i Jernbanefragt!

Den danske Regerings unægtelig saare uheldige Forsvar for den høje Transittold overbeviste da heller ingen. Fra London skrev Oxholm, at Mr. Buchanan, „der i alle Henseender har vist sig særdeles velstemt mod vore Interesser paastaar sig i dette Punkt ved egen bestemt Erfaring berettiget til at erklære sig mod Rigtigheden af vore Forklaringer og har i Overensstemmelse hermed afgivet sit Vidnesbyrd for Komitéen, hvilket han erklærer ikke at kunne forandre“.

I Udlandet ansloges Transittolden i Hertugdømmerne til at udgøre $2\frac{1}{2}$ pCt. af Varernes Værdi, det samme Beløb, der var blevet fastslaaet for Sundtolden, og man lod sig ikke bringe fra den Anskuelse, at de to Sæt Afgifter stod og faldt med hinanden, dog saaledes at man som Regel vel vilde gaa med til at betale en Transittold — der jo fandtes mange Steder og for saa vidt ikke vedkom Udlandet, som det var en Afgift paa Varer, der transiterede det danske Monarkis Territorium, — men ikke vilde afløse Sundtolden og saa vedblivende betale en Transittold, hvis abnorme Højde sattes i uopløselig Forbindelse med Sundtoldens tilsvarende Højde. Ulykken var kun den, at medens man vilde betale noget for Sundtoldens Ophør, vilde man intet betale for Transittoldens Nedsættelse.

I det ovenstaaende have vi kun talt om Landtransittolden, men hertil kom Kanaltolden, nemlig paa Stecknitzkanalen, der var uden finansiell Betydning, og paa Ejderkanalen. Efterhaanden som Agitationen mod Landtransittolden fik Fart, kom ogsaa Besværingerne over Kanaltolden frem, og medens England foreløbig ikke udtalte sig om dette Punkt, naaede man inden Konferencens Slutning saa vidt, at f. Eks. Nederlandene vilde have

Kanaltolden fuldstændig ophævet. At den i det væsentlige var parallel med Øresundstolden lod sig i hvert Fald ikke skjule. „Det er bekendt — skrev Bluhme — at Ejderkanaltolden er i det angivne Øjemed (Sundtoldens Beskyttelse) saa at sige udskrevet af Øresunds Toldrullen“. Transittolden paa Kanalvejene kom da til at følge Landtransittoldens Skæbne.¹⁾

8.

Følgen af Parlamentskomitéens Indstilling var, at der nu fra den engelske Regerings Side indkom et nyt Forslag til Afløsning af Sundtolden. Man spurgte, hvordan den danske Regering vilde stille sig, hvis England f. Eks. tilbød 76 000 £ aarlig i 20 Aar, om man dernæst kunde være sikker paa, at alle Fyr og Sikkerhedsforanstaltninger i Sundet vilde blive vedligeholdte som hidtil, om Transittolden vilde blive nedsat, og om engelske Skibe kunde være sikrede mod at standses i Sundet, naar Overenskomsten blev sluttet. Paa alt dette sendte den danske Regering foreløbig et imødekommende Svar — allerede for ikke at drive England tilbage til dets negative Standpunkt — og den udtalte bl. a. om Transittolden, at denne vilde blive ordnet, „uden at der ensidig lægges Vægt paa de kongelige Finansers øjeblikkelige Interesse“. ²⁾

Herefter kom Forslaget tilbage fra England, men denne Gang i positiv Form, hvad man just ikke havde tænkt sig her hjemme. Den engelske Regering erklærede at ville tiltræde den danske Regerings Forslag for Kon-

¹⁾ Memoire fra den danske Regering af 7. Septbr. 1856, Skr. fra Finansministeren af 18. Juli 1856, Indberetning fra Oxholm af 1. Aug. 1856, Skr. fra Bluhme af 11. Februar 1857.

²⁾ Udenrigsministerens Forestilling af 18. August 1856 og kgl. Resolution af s. D.

ferencen, saaledes som ogsaa Rusland og Sverig-Norge havde tiltraadt det, men man føjede til, at den for England beregnede Sum skulde konverteres til £ ved at sætte $1 \text{ £} = 9 \text{ Rdl.}$, at det udkomne Beløb derefter skulde forrentes og afdrages ved en Udbetaling af 76 000 £ aarlig i 20 Aar, at fra 1. April 1857 skulde alle britiske Skibe og Ladninger passere frit gennem Sundet og Bælterne, at Fyr og Vagervæsenet i Sundet og Bælterne fremtidig skulde vedligeholdes uden nogen Art af Udgift for britiske Skibe, og at endelig Landtransittolden skulde nedsættes fra 5 til 1 β pr. 100 Pund og de bestaaende Ertagelser for sværere Varer vedblive.

Da Sterlingkursen i September 1856 var gennemsnitlig 8 Rdl. 77 β, betød det engelske Forslag altsaa for det første en Nedsættelse af Kapitalisationsbeløbet med godt et Par Procent; men naar de udkomne 1 125 200 £ derefter skulde forrentes og afdrages i 20 Aar med 76 000 £, var man herved gaaet ud fra 3 pCt. Rente i Stedet for den normale danske Rente, 4 pCt. Herved var inidertid intet at gøre, og man var i de danske Regeringskredse enig om at maatte finde sig deri. Derimod mente hverken Sponeck eller Andræ, at man kunde gaa ind paa Transittoldnedsættelsen uden Vederlag, da det jo vilde betyde et yderligere Nedslag i Afløsningssummen. Bluhme holdt, som sædvanlig, paa at give efter, kun med den formelle Ændring, at 1 β courant pr. 100 Pd. forandredes til 16 β Rigsmønt pr. 500 Pd., og med den reelle, at Nedsættelsen kun skulde gælde for Transiten paa de Veje, der i deres hele Udstrækning førte gennem dansk Territorium, medens der for de andre Vejes Vedkommende skulde forhandles med de paagældende Regeringer. Men ogsaa den sidste Restriktion modsatte Scheele sig. Han udtalte i sin Fore-

stilling til Kongen, at man maatte tage værdigt paa Sagen og fuldt ud acceptere Forslaget; det var utvivlsomt, at mindre vilde England ikke gaa ind paa, og at man ellers ikke heller kunde vente Tilslutning fra de øvrige Lande. Transittoldens Nedsættelse som forlangt vilde muliggøre Forslagets Vedtagelse i det engelske Parlament og derigennem den hele Ordnings Gennemførelse. En Vægning vilde føre „ikke alene til en Afbrydelse af Underhandlingen, men med størst Sandsynlighed til selve Sundtoldens Tab uden Vederlag, idet jeg anser det for utvivlsomt, at en fornyet Negotiation vilde blive umulig, og for højst rimeligt, at det ikke heller vilde blive gørligt at opretholde den tidligere Tilstand“. Herefter approberede Kongen Indstillingen.¹⁾

Men derpaa skete det mærkelige, at England ikke gik videre. Den engelske Regering fik Underretning om, at man vilde acceptere dens Forlangender, men det endelige Forslag til Konvention udeblev. Grundene hertil ere ikke vanskelige at se. England var jo her optraadt paa egen Haand, medens der hidtil havde fundet en vis Samvirkning Sted med Frankrig og Preussen, og en Separatkonvention med England var ingenlunde i disse Magters Interesse, naar de skulde blive ved at betale Sundtold. Det var derfor rimeligt, de søgte at komme med, men samtidig indbragtes det ny Moment i Fordringerne, at ikke blot skulde Landtransittolden nedsættes, men i samme Udstrækning ogsaa Kanaltolden. Til Gengæld var der for de øvrige europæiske Lande mindre Rimelighed i at forlange en Rentefod under 4 pCt., og en Uensartethed kunde da undgaas ved, at England betalte sit Bidrag

---

¹⁾ Forestilling af 1. Oktbr. 1856, Res. af 2. s. M.

kontant — i Virkeligheden en temmelig ringe Byrde for England, da $1\frac{1}{8}$ Mill. £ kun udgjorde $1\frac{2}{3}$ pCt. af et datidigt engelsk Statsbudget. For England kom imidlertid fremfor alt hertil, at idet det havde forhandlet med Danmark om en Separattractat, var jo dermed Sundet ikke „frit“. For Danmark faldt det vel ret naturligt at gaa ind paa en Separattractat, nu da det uden at komme videre havde drøftet Afløsningsspørgsmaalet i et Aar — Indbydelsen til Konferencen var af Oktober 1855, og man skrev nu Oktober 1856 —; og hvis Rusland og Sverig-Norge gik med, havde Danmark, incl. „Østersøen“ m. v., de to Tredjedele af Afløsningssummen klaret. Men hvad skulde man egentlig gøre med den sidste Tredjedel?

Saavidt det kan ses, var der en betegnende Mod-sætning mellem et Udtryk i det engelske Udkast og i et foreliggende dansk Mod-Udkast. I hint tilsikres først „britiske Skibe med deres Ladninger“ fri Sejlads, hvorefter det yderligere accentueres, „at britiske Skibe og Ladninger ikke kunne tilholdes at erlægge“ o. s. v.; i dette gentages begge Gange „britiske Skibe og deres Ladninger“. Man ser, at det engelske Udkast frigør for det første britiske Skibe med alt indehavende, men dernæst ogsaa britiske Skibe og Ladninger; det danske Udkast holder sig til Skibene med deres Ladninger, men taler ikke om britiske Ladninger andetsteds. Med andre Ord, Separatkonventionerne vilde atter her blive af det onde og kunde give Anledning til Ulemper og Strid for alle Parter, og det havde jo ogsaa hele Tiden været forudsat, at der skulde være en Fællestraktat, saa at Sundet kunde blive frit for alle under et —, hvad der vilde være bedst for Danmark, der saa undgik den dyre Sundtoldadministration, og bedst ogsaa for alle øvrige Magter, fordi man ellers

uvægerligt kom ind paa de gamle Spørgsmaal: Gjorde frit Skib Ladningen fri? Gjorde pligtigt Skib Ladningen pligtig?

9.

I det sidste Kvartal af 1856 skete intet officielt; England, Frankrig og Preussen forhandlede. Efter Nytaar var man færdig, og paa et — efter Begæring af de tre Landes delegerede — den 3. Februar sammenkaldt Møde af Konferencen forelagde de deres Fællesforslag.

Dette gik ud paa, at man tiltraadte Danmarks Forslag i Hovedsagen. De Betingelser, der knyttedes hertil, kunne — med Forbigaaelse af uvæsentlige Momenter — angives saaledes: 1) Naar Traktaten var sluttet med de tre Magter (som dog havde Grund til at antage, at saa godt som alle de andre repræsenterede Magter vilde slutte sig dertil), skulde Sund- og Strømtolden aldeles bortfalde, saa at intet Skib kunde anholdes eller visiteres m. v. af Hensyn til denne Told; 2) Transittolden i de tre Hertugdømmer og Jylland skulde nedsættes til 16 Skilling Rigmønt pr. 500 Pd. brutto, og denne Afgift skulde ogsaa gælde for Kanaltolden; endvidere skulde de Fritagelser for Transittold paa nogle Varer og de Fritagelser for Sportler, der vare indrømmede paa nogle Transitveje, gælde for alle Transitvejene, og den Ordning af Afgifterne, der nu blev truffen, ogsaa gælde fremtidige Transitlinjer; 3) Danmark skulde vedligeholde Fyr- og Skibsfartsforanstaltninger i Sundet og Bælterne paa fuld forsvarlig Maade; 4) Fyrafgifter o. l. skulde ophæves i alle danske Havne og Toldsteder; 5) Lodspengene maatte ikke forhøjes; 6) Afløsningssummen skulde forrentes og afdrages i Løbet af 20 Aar.

Paa samme Møde, i hvilket dette Forslag forelagdes, udtalte forskellige af de delegerede, hvis Regeringer vare blevne underrettede derom, deres Tilslutning, andre gjorde enkelte Indvendinger, men som Helhed var man aabenbart enig om at slutte sig dertil. Kun Nederlandenes delegerede krævede, som ovenfor anført, fuld Ophævelse af Kanaltolden.

Om de anførte Punkter udtalte Bluhme i sin Betænkning, at det var rimeligt at gøre Sundet helt frit, selv om enkelte Lande af ringe Betydning ikke sluttede sig til Traktaten, da det modsatte vilde give Anledning til endeløse Forviklinger, og det for den danske Stat dog i værste Fald kun kunde dreje sig om en Formindskelse af Afløsningssummen med et forholdsvis mindre Beløb. Endvidere at man maatte tage Transittoldbetingelserne, som de nu vare foreslaaede, saameget mere, som man jo alt i Oktober var gaaet ind paa dem for Landtransittens Vedkommende, og man i hvert Fald ikke, overfor den Stemning der rundt om i Parlamenterne var oppe med Hensyn til denne Del af Spørgsmaalet, kunde lade være at indvilge; en fuldstændig Ophævelse af Kanaltolden kunde der derimod ikke være Tale om. Man skulde dernæst selvfølgelig udtale sin Beredvillighed til at vedligeholde Fyr og Sømærker etc., og med Hensyn til den finansielle Ordning, man i saa Henseende havde med Sverig og Norge, vilde der være at træffe særlig Overenskomst, men man maatte afvise Bestemmelsen om, at der i det hele ikke i danske Havne maatte opkræves Fyrpenge o. l. Bluhme gjorde opmærksom paa, at det var vist bl. a. den fælles Benævnelse „Fyrpenge“, der her havde gjort Ulykker, men at man selvfølgelig ikke, i Anledning af Sundtoldspørgsmaalet, kunde lade sig diktere Betingelser

for Størrelsen af Danmarks Havneafgifter; det var kun uheldigt, at det var den franske Kejser personlig, der havde faaet denne Passus ind, men det vilde dog nok lykkes at omredigere den saaledes, at der muliggjordes en Retræte for Forslagsstillerne. Hvad Lodspengene angik vilde det ogsaa blive nødvendigt at komme bort fra det stillede Forslag, da man jo ikke kunde binde sig til i al Evighed ikke at forhøje den Betaling Lodserne fik. Med Hensyn endelig til Annuiteterne var der intet at indvende eller i hvert Fald at udrette overfor den foreslaaede Ordning, ved hvilken der iøvrigt var at bemærke, at den engelske Minister underhaanden havde meddelt, at hans Regering havde besluttet sig til at betale kontant.¹⁾

Udenrigsministeren forelagde derefter Kongen de tre Magters Forslag i en Forestilling, der i alt væsentlig knyttede sig til Bluhmes Betænkning, saavel med Hensyn til hvad der pure burde tiltrædes og hvad der burde ændres, som med Hensyn til Motiveringen. Om den Fremgangsmaade, der skulde følges for Tidsrummet fra 1. April indtil Traktaterne med de enkelte Magter vare endeligt i Orden, havde der været en Del Uenighed i Ministeriet, men ogsaa her sluttede Forestillingen sig til den af Bluhme anviste Udvej. Ifølge denne skulde Afgifterne provisorisk erlægges, men tilbagebetales, efterhaanden som Traktaterne bleve underskrevne; i den Mellemtid der gik, indtil alle kontraherende Magters Traktater vare udvekslede, kunde ingen Standsning eller Visitation finde Sted for de Landes Skibe, hvis Traktater vare i Orden, men de skulde kun være pligtige til at tilkendegive deres Nationalitet. Kongens Underskrift er af samme Dato som Forestillingen, den 15. Februar 1857.

¹⁾ Bluhmes Skrivelse af 11. Februar 1857.

Konferencen afholdt nu en Række af Møder: den 16. Februar, den 7., den 12. og den 14. Marts. Paa det første af disse gjorde Bluhme i et udførligt og glimrende Foredrag Rede for, hvad vi kunde gaa ind paa og hvad ikke. Han fremhævede, hvilken Resignation vi viste ved ogsaa at aabne Sundet for de Magter, der ikke nu underskrev Konventionerne, men at vi saa ogsaa haabede paa, at de øvrige Magter vilde yde deres bona officia til at formaa hine til at tiltræde, et Tilsagn han dog ikke mente skulde omsættes i Paragraf-Form, men som han ventede en frivillig Udtalelse fra Konventionsmagterne om. Han paaviste, hvor meget mindre den forlangte Kapitalisationssum var end den, der direkte svarede til Toldindtægten, og hvilket Offer vi derfor bragte ved yderligere at tilstaa de forlangte Transittoldnedsættelser, thi vel vilde sligt ogsaa have Betydning for Monarkiets egen Handel, men et var dog selv at nedsætte Afgifter, et andet at fraskrive sig Retten til at bevare, endsige forhøje dem; alligevel vilde man føje Magterne, men videre kunde man heller ikke gaa, og saaledes f. Eks. ikke helt ophæve Tolden paa Ejderkanalen, en Transportvej, som nu maaske vilde blive saa kostbar at vedligeholde, at der endog kunde være Tale om helt at opgive den; det hele Spørgsmaal om Afgifter paa Transitomsætningen var dog vedblivende under den danske Regerings nøje Overvejelse. Han forsikrede, at det for saa vidt var overflødigt at paalægge Danmark at vedligeholde Fyr og Sikkerhedsapparater, som alt saadant som bekendt var nok saa godt her som andetsteds, og det vilde vedblive at være det, uden at man derfor direkte eller indirekte under nogensomhelst Form kunde falde paa at ville genindføre de „Fyrpenge“ eller lign., man nu fik Vederlag

for at opgive; dog noget ganske andet var det, at man ogsaa skulde opgive Statens Autonomi til at paalægge Fyrafgifter m. m. rundt om i Landets Havne og Toldsteder, hvad der ikke blot i sig selv var en krænkende og en urimelig Fordring, men ogsaa vilde medføre, at den Reform af de lokale Skibsafgifter, for at tilvejebringe Simplificering og muligvis Nedsættelse, som der ellers kunde være Tale om, vilde blive udelukket, naar der alt paa Forhaand var lagt Haand paa en Del af dem; han foreslog derfor her en Redaktionsændring, hvorved alt det, som Magterne i Forslaget havde forlangt, forblev staaende — ingen Afgifter maatte opkræves i Sundet, Bæltet, Havnene o. s. v. — men blot med den Tilføjelse, at det forstodes, at det gjaldt saadanne Afgifter, der ifølge de hidtidige Traktater hidrørte fra eller stod i Forbindelse med Sundtolden, alt saadant skulde ophøre og under enhver Form forblive ophævet. Han udtalte, at ogsaa den danske Regering ønskede, at Lodspengene ikke maatte forhøjes, thi det var jo Regeringen, der satte Taksterne, hvoraf ingen Hvid gik i dens Kasse, og som delvis dens egne Borgere skulde betale; men hvad kunde det nytte at indføre en Traktatbestemmelse derom, alt forandredes jo i Verden, ogsaa Livsfornødenhedernes Pris, og vilde man fordre, at den Del af Sømandsstanden, der havde det vanskeligste og det farligste Hverv, skulde arbejde for en lavere Betaling end normalt, da vilde den hellere søge privat Hyre, og man vilde faa de daarligste Kræfter til det Arbejde, der skulde have de bedste; man kunde være rolig for, at den danske Regering ikke vilde sætte højere Takster end nødvendig, og den paagældende Passus burde derfor enten omredigeres eller helt gaa ud. Han vilde endelig paa den danske Stats Vegne vel gaa ind

paa, at Afløsningssummen udbetaltes ved Annuiteter, men rimeligere end at bruge Udtrykket „skulde forrentes o. s. v.“, var dog at sige „kunde“, for at udtrykke hvad Danmark helst ønskede, og hvad det lod sig nøje med. Endnu gjorde han Rede for Nødvendigheden af et Provisorium og fremlagde det dertil sigtende Forslag.

Naturligvis kom der i de følgende Møder Smaaændringer og Smaaændringer, men som Helhed accepteredes samtlige danske Forslag. Fra Sverig-Norges og fra Stormagternes Side udtalte den ene delegerede efter den anden, efter indhentet Bemyndigelse, at man vilde yde sine bona officia til at faa alle afløsningspligtige Stater til at gaa ind paa Konventionen. Den hollandske delegerede vilde ikke insistere paa Kanaltoldens Ophevelse, men haabe paa Fremtiden. Afsnittet om Fyrgene ændredes som af Danmark ønsket, og den om Lodspengene fremsatte Passus bortfaldt. Man rettede endelig „skulde“ til „kunde“ i Betalingsstipulationen, og efter at have faaet fastslaaet, at Provisoriet skulde være saa kortvarigt og saa lidet generende som muligt, vedtoges ogsaa dette.¹⁾

¹⁾ En kurios lille Kontrovers Magterne imellem skal endnu noteres. I de tre Magters Forslag stod i Artikel VII, at Udførelsen af de i Traktaten indeholdte Forpligtelser gjordes afhængig af Opfyldelsen af de Formaliteter og Forskrifter „der ere fastsatte i de kontraherende Parters Forfatningslove“. Med stor Energi havde den russiske delegerede protesteret derimod. Han maa „paa det bestemtteste forlange en Forandring i Aflattelsen af Art. VII. Denne Artikel forudsætter, at alle de kontraherende Magter uden Forskel ere i den Nødvendighed at maatte fyldestgøre konstitutionelle Former. Den kejserlige Regering befinder sig ikke i dette Tilfælde, og for at denne Forskel kan træde bestemt frem, foreslaar den delegerede o. s. v.“ Der kom da til at staa: „der ere fastsatte i Forfatningslovene hos de af de høje kontraherende Parter, som ere forbundne til at bevirke disse Formaliteters Anvendelse o. s. v.“

Den 14. Marts 1857 Kl. 9 Aften holdt Konferencen sit Slutningsmøde, i hvilket var tilstede, foruden Kongen af Danmarks Kommissær, de delegerede for Østrig, Belgien, Frankrig, Storbritannien, Hannover, Meklenborg-Schwerin, Oldenburg, Nederlandene, Preussen, Rusland, Sverig-Norge og de frie Hansestæder. Fuldmagterne udveksledes, de nødvendige Formalia foretoges og Traktaten underskrevs. Saa tog den franske Minister Dotézac Ordet og udtalte Konferencens Tak til Ekscellensen Bluhme. „Konferencen vil intet Øjeblik tøve med at opfylde, hvad simpel Retfærdighed byder, og med Glæde anerkender den derfor alt, hvad den skylder den udjævnende og upartiske Aand, hvori dens Præsident har ledet dens Forhandlinger o. s. v.“. Bluhme takkede i varme Ord. „Den Underhandling, vi nu have tilendebragt, angaar en Sag, som paa Grund af dens overordentlig store Vigtighed for mit Fædreland i en Række af Aar har beskæftiget mine Tanker. Aldrig, mine Herrer, skal jeg glemme denne Stund; til mit Livs Ende, den være fjern eller nær, vil jeg mindes den o. s. v.“.

Senere hen paa Aaret, da Separattraktaterne vare blevne underskrevne, udveksledes naturligvis ogsaa Ordensdekorationer, hvoraf Bluhme fik sin rigelige Part. Ved Siden deraf blev han Ridder af Elefanten. Udenrigsminister Scheele var da fratraadt som Minister.¹⁾ Han

¹⁾ I April 1857 begyndte med Scheeles Udtræden den Ministerkrise, der i Maj Maaned endte med, at Ministeriet Andræ, som i Oktbr. 1856 havde afløst det Bangske Ministerium, afløstes af Ministeriet Hall. Alt længe, eller vel rettere hele Tiden havde der indenfor Ministeriet hersket stærk Spænding, navnlig fra de andre Ministres Side overfor Scheele. Den sidste Anledning til Krisen skal have været et Sammenstød i Anledning af, at da Scheele ved Sundtoldtraktatens Forelæggelse for Rigsraadet, meddelte forskellige herhenhørende Aktstykker (se ovfr. S. 275 Note), skete

var alt Elefantridder, og Kongen sendte ham da, under 4. August, en Haandskrivelse, i hvilken det bl. a. hed: „I den Tid, Du har forestaaet Vort Udenrigsministerium, er en af de vigtigste Underhandlinger med Udlandet bleven ført til en endelig og tilfredsstillende Afgørelse. Denne Underhandlings Begyndelse skriver sig fra samme Tid. Vi kunne ikke nægte os den Tilfredsstillelse at give Dig et særligt Bevis paa, hvormeget Vi paaskønne Dine store Fortjenester af den nu opnaaede endelige Ordning. . . . . Et saadant Bevis have Vi villet give Dig ved nærværende Kongelige Haandskrivelse“. — Denne Anerkendelse var fortjent.

Tredje Afsnit.

Efter Konferencen.

1.

Efter at Konferencen var forbi, forestod Affattelsen af Separatkonventioner med de enkelte Stater, hvad der jo allerede af den Grund var nødvendigt, at Hovedtraktaten havde overladt det til hver enkelt Stat at fastsætte Betalingsvilkaarene — kontant Betaling eller ved Annuiteter —, Kursberegning o. l.; desuden var der særlige Vilkaar overfor nogle af Staterne.

Men først og fremmest skulde vi jo affinde os med en Stat, der ikke var repræsenteret paa Kongressen, Nordamerikas forenede Stater. Allerede i Februar havde man

---

dette i større Omfang end aftalt. (Jfr. bl. a. „Fædrelandet“ for 11. April 1857. Bladet, der var Scheeles arge Modstander og saare glad over Krisen, var dog saa forstandigt at udtale: „Heldigt er det, at Sundtoldsagen er afgjort, inden Krisen er indtraadt“.)

begyndt Forhandling med Unionen, der efterhaanden var blevet føjeligere og i Virkeligheden nu var villig til at yde sin Andel ligesom de andre Magter, kun med visse formelle Forbehold. Der maatte saaledes ikke i Traktaten staa noget om „Afløsning“, men der skulde staa Erstatning for Skibsafgifter m. v., et Punkt, om hvilket det i Udenrigsministerens Forestilling til Kongen med Rette hed, at naar Erstatningen erlægges, „saa vil Terminologien intet gøre til Sagen“. Og saa vidt i Formaliteter gik man, at medens Afløsningsbeløbet var 717 829 Rbdl., vilde man i Amerika først have betalt 720 000 Rbdl. „i Erstatning“, for at det ikke skulde se ud som om man, som Medlem af den europæiske Koncert, var gaaet ind paa samme Opfattelse og samme Vilkaar som Europa. Det kunde vi naturligvis heller intet have imod, men den sunde Fornuft sejrede dog, og da det kom til Stykket, betalte Unionen — kontant — det stipulerede Beløb. Men i Konventionen hedder det, efter den sædvanlige Opregning af Danmarks Forpligtelser til at vedligeholde Fyr og Sømærker etc. i Sundet og Bælterne, „i Betragtning af de ovenanførte af Danmark overtagne Forpligtelser“ o. s. v. Saaledes have vi fra Amerika faaet Penge for en Pligt, vi paatog os, og ikke for en Ret, vi gav Afkald paa.¹⁾

Fra Belgien fik vi ingen Penge. Sammenhængen hermed er den, at ved Traktat af 19. April 1839 fik den hollandske Regering Ret til at tage en Afgift af Skibe paa Schelde fra Havet til Belgien eller fra Belgien til Havet. Denne Afgift, der paahvilede alle Landes Skibe,

¹⁾ Udenrigsministerens Forestillinger af 15. Februar og 10. Juni 1857, Resolutioner af s. D. Departementstidende for 1858, S. 212 ff.

betalte Belgien aarlig for samtlige Lande. For danske Skibe havde det af Belgien til Holland betalte Beløb gennemsnitlig aarlig siden 1840 udgjort 39 000 fr. Det Beløb, der ifølge Sundtoldtraktaten paahvilede Belgien, var 301 455 Rbdl. eller ca. 850 000 fr., medens de 39 000 fr. kapitaliserede gav ca. 100 000 fr. mere, saa at de to Beløb omtrent ækvivalerede. Ganske vist havde Belgien ikke hidtil forlangt Refusion, og naar det betalte Udlandets Scheldetold, var det naturligtvis for, i dets egen Interesse, ikke at holde Udlandets Skibsfart borte, men paa den anden Side havde det ingen Forpligtelse dertil, og mente, at til en Frigørelse for danske Skibe paa Schelde maatte svare en Frigørelse for belgiske Skibe i Sundet. Denne Betragtning kunde vi ikke vel afvise, og i den Konvention, der afsluttedes, fastsattes det derfor, at saalænge Belgien betalte Scheldetolden for os, skulde det ikke betale sin Part i Afløsningssummen, at danske Skibe paa den anden Side ingen Scheldetold skulde betale, og at hvis denne kapitaliseredes til Afløsning, skulde Danmark ikke udrede nogen Part heraf, samt at endelig, hvis Scheldetolden uden videre bortfaldt, skulde Belgien aarlig betale Danmark et Beløb, der svarede til 4 pCt. af dets Sundtoldkvota. — Efter langvarige og yderst besværlige Forhandlinger afløstes Scheldetolden i 1863¹⁾.

Fra Sverig og Norge fik vi et afkortet Beløb. Da vi ved Deklaration af 1842 (der ændrede en tilsvarende Traktatbestemmelse af 1660) havde paataget os at yde til Sverig et aarligt Beløb af 10 000 Speciedaler, til Norge

---

¹⁾ Departementstidende for 1857, S. 571 ff. — „Exposé des motifs &c.“, afgivet i det belgiske Repræsentantkammer ved Sundtoldtraktatens Forelæggelse. — Holtzendorff. Handbuch des Völkerrechts. Band II, Hamburg 1857. S. 342 ff.

af 3 500 Speciedaler, som „Vederlag for de Bekostninger, Vedligeholdelsen af de svenske og norske Fyr i Sundet og Indløbet til Kattegat foranledigede“, kapitaliseredes nu disse Beløb efter samme Forhold, som var anvendt ved Kapitaliseringen af Sverigs og Norges aarlige Afgifter i Sundet og Bælterne, og Resultatet blev, at der i Sverigs Kvota skulde afkortes 311 307 Rbdl., i Norges 108 958 Rbdl., hvorefter naturligvis Danmarks hidtidige Ydelser til de to Lande ophørte.¹⁾

Englands Andel betaltes, som det hele Tiden havde fastholdt, saaledes at vi kun fik 1 £ for hver 9 Rbdl. Beløbet indgik kontant.

Rusland lærte af England — til stor Forargelse for vor Regering. Det trak ud med den russiske Konvention, fordi den russiske Regering stillede Krav paa at betale i Sterling med 1 £ for hver 9 Rbdl., hvad vi atter og atter demonstrerede imod. Vi gjorde gældende, at England havde dog den Begrundelse for sit Krav, at de engelske Skibe havde betalt Sundtolden med 1 £ for hver 9 Rbdl., og at England desuden betalte kontant, men ingen af Delene var jo Tilfældet for Ruslands Vedkommende. Hertil svarede imidlertid Rusland, at der i Traktaten ingen Forskel var stipuleret paa kontant og Afdragsbetaling, og at der var lovet hvert Land saa gunstige Betingelser som det gunstigst stillede, samt at det i hvert Fald var urimeligt, at England, der havde gjort alskens Vanskeligheder, skulde slippe billigere end Rusland, der havde været den første til at slutte sig til vort Forslag og havde gjort alt for at faa Sagen i Orden. Dette var naturligvis rigtigt, og ihvorvel man i Ministeriet var meget

---

¹⁾ Departementstidende for 1857, S. 678 ff.

utilbøjelig til at give Køb — det drejede sig efter Kursen i Sommeren 1857 om halvanden Procent af Beløbet (d. e. henved 150 000 Rbdl.) — maatte man, da Rusland ikke vilde give efter, bøje sig, idet man dog trøstede sig med, at da de fleste Konventioner nu vare afsluttede, behøvede man ikke at frygte for lignende Krav fra andre Lande. Men ogsaa Kongen var vred, hvad der dog kun fik platonisk Udtryk i den saalydende Resolution: „Skønt Vi ikke kunne anerkende, at den Kejserslige Russiske Regering har noget retligt Krav paa at forlange konverteret Sundtoldkvotaen i £ St. à 9 Rbdl., ville Vi dog paa Grund af Omstændighederne indrømme, at denne Konvertering maa finde Sted.“¹⁾

Med næsten alle øvrige Lande fik vi Konventioner enten straks eller, for nogle italienske Staters, Portugals, Spaniens, Tyrkiets og Venezuelas Vedkommende i de nærmest følgende Aar. Foruden England og Nordamerika betalte Holland, Østrig og nogle af de mindre tyske Stater kontant, de øvrige Lande betalte, som stipuleret, afdragsvis. De Stater, der fik Konvention efter Rusland, betalte som Regel i £ à 9 Rbdl.

Ejendommelige Betingelser indeholdt Konventionen med Spanien. Ifølge denne skulde af Spaniens hele Kvota, 1 020 016 Rbdl., de 368 573 Rbdl. for det egentlige Spanien betales med 4 Million reales de vellon i klingende Mønt og de 651 443 Rbdl. for de spanske Kolonier med 13 Million reales i 3-Procents Obligationer af den spanske indre Statsgæld. Med dette sidste Beløb skulde ogsaa være likvideret Spaniens gamle Gæld til Danmark ifølge

---

¹⁾ Forestilling fra Udenrigsministeren og kgl. Resolution af 21. Juli 1857.

Fredstraktaten af 14. August 1814. Ser man nu efter i denne Traktat, finder man i dens § 6, at „Kongen af Danmarks Rettigheder til Betalingen af de gamle Gældsposter, som den spanske Krone har paadraget sig imod den danske, ere anerkendte som de vare i Begyndelsen af 1808“. Det er næppe værd at granske længere tilbage efter disse „gamle Gældsposter“ fra før 1808, da de jo nu bleve strøgne ved den store Obligationsudbetaling, og selve denne viste sig saare langt fra blot at dække den ny Gældspost, de 651 000 Rbdl.¹⁾

Kun fra et af de Lande, hvor der var Spørgsmaal om et Beløb, det ansaas for værdigt og værd at gøre sig særlig Anstrængelse for, fik vi intet, nemlig Brasilien. Dette Lands Kvota udgjorde 506 295 Rbdl. Vi henvendte os naturligvis til Brasiliens Regering allerede i 1857, men fik intet Svar. Den lod paa anden Haand forstaa, at da Brasilien ingen Skibsfart havde paa Østersøen, var der ingen synderlig Grund for det til at betale noget,

¹⁾ Departementstidende 1860, S. 521 ff. — Det fremgaar af Statsregnskaberne, at i en Aarrække opførtes de spanske Obligationer „indenfor Linjen“, i 70erne bleve de rentebærende og ansattes derefter i lang Tid som 3-Procents rentebærende Papirer med et Beløb af ca. 540 000 Kr. Paa Grund af forskellige spanske Finansoperationer og Særoverenskomster gav de senere 4 pCt. og ansattes til et højere Beløb end nysnævnt, og i Finansaaret 18⁸⁹/₉₀ lykkedes det at afhænde dem for 1 289 000 Kr., altsaa næsten det Beløb, vi 30 Aar i Forvejen havde faaet dem for. Som Følge heraf — og fordi et nogenlunde nøjagtigt Beløb dog ikke kan angives — er der for disse Obligationers Vedkommende ikke sket nogen Afkortning i den nedenfor anførte Opgørelse over, hvad Sundtoldafløsningen endelig indbragte; men tages der Hensyn til Rentetabet i Tiden, 1860—90, bliver denne Postering naturligvis alt andet end korrekt. — Ogsaa paa de 4 Mill. Realer „i klingende Mønt“ var der et betydeligt Tab (henved $\frac{1}{5}$), men dette var et umiddelbart Kurstab, som nedenfor er taget i Betragtning.

men det vilde dog være villigt til at give et mindre Beløb. Man kom dog ikke videre, og paa en Forespørgsel i 1860 fik vi heller intet Svar. Derimod kom der en midlertidig chargé d'affaires hertil, men hver Gang man henvendte sig til ham, erklærede han at være uden Instruktioner, indtil han i 1863 rejste med den Afskedsmeddelelse, at Brasiliens Næringsveje vare i en saadan Stand, at de ikke tillod Regeringen at betale os. I 1869 prøvede vi paany og tilbød da, hvis vi kunde faa en Ordning i Stand, at nøjes med 250 000 Rbdl., men vi opnaaede intet. Der var da Spørgsmaal om at forhøje Tolden paa brasilianske Produkter, hvad der meddeltes Brasiliens Regering, men Tanken førtes dog ikke ud i Praksis. I Begyndelsen af 70erne gjorde Sverig-Norge og Stormagterne Forestillinger overfor den brasilianske Regering, i Overensstemmelse med deres Løfte paa Konferencen om, hvis fornødent, at yde deres bona officia, og navnlig søgte den russiske Gesandt at faa Sagen i Orden, men dette affødte kun en Noteveksling, hvor Brasilien først udtalte, at det ingen Grund havde til at betale, senere at det ingen Penge havde dertil. Et Forslag fra vor Side i 1873 om at søge Sagen afgjort ved Voldgift tiltalte ikke Brasilien, og efter en Skrivelse af September 1875 fra os gennem vor Generalkonsul i Rio de Janeiro til den brasilianske Regering har der intet videre været foretaget.¹⁾

2.

Hvormeget indbragte da herefter Sundtoldafløsningen den danske Stat? De 35 Million Rbdl., vi havde forlangt, fordelte sig paa følgende Maade:

---

¹⁾ Redegørelse i U. A.

1. Traktatmagterne, dels Hovedtraktatunderskriverne, dels senere tiltrædende	Rbdl. 32 810 000
2. Danmark selv	1 122 000
3. „Østersøen“, „Nordsøen“ etc.	529 000
4. Smaabeløb	33 000
5. Brasilien	506 000
	<hr/> 35 000 000

Beløbene for 3—5 mistede vi altsaa frivilligt eller ufri-
villigt, hvad der bragte Summen ned til 33 932 000 Rbdl.
Men dette Beløb formindskedes atter ved Kurstab m. m.,
saa at det gik ned til knapt 33½ Mill. Rbdl. Vi fik
altsaa i Sundtoldafløsning ca. 67 Million Kr. (Vil man
heri afkorte Danmarks egen Part og Fradragene for
Sverigs, Norges og Belgiens Modkrav, bliver det Beløb,
der kontant eller efterhaanden udrededes til os, selv-
følgelig fraregnet Renter, 63,3 Mill. Kr. Heraf udrededes
ca. $\frac{2}{5}$ kontant.)

Og hvad afgav vi for de 67 Mill. Kr.? Efter det
Materiale, der forelagdes Konferencen, og som gik ud fra
Afgiftsbeløbene i 40erne og Begyndelsen af 50erne, gav
Danmark Afkald paa en samlet Indtægt af $2\frac{1}{4}$ Mill. Rbdl.
Men i det sidste Aar før Sundtoldens Afløsning, 1. April
1856—31. Marts 1857, udviser Statsregnskabet en Indtægt
paa disse Poster af 2 500 000 Rbdl. Og hertil kommer
Nedsættelsen af Transittolden. Hvormeget denne Ned-
sættelse androg, er det, efter Statsregnskaberne, ugørligt
nøje at angive; det lader sig kun beregne ved at sammen-
ligne de paagældende Indtægtsposter i Aarene nærmest
før og efter Traktaten, hvorved der dog kommer det
forstyrrende Moment ind, at Transitten jo var i stadig
Stigning, hvad der naturligvis endnu mere blev Tilfældet
efter den stærke Nedsættelse af Taksterne; men som
Minimumsbeløb kunne vi regne med 300 000 Rbdl. Den

virkelige Afgiftsformindskelse, Traktaten medførte — med Aaret 1856—57 som Udgangspunkt — bliver altsaa 2 800 000 Rbdl. Heri indgaa ikke de Beløb, der vare blevne erlagte i Sportler og Mulkter etc., og som hovedsagelig anvendtes til at dække Administrationsomkostningerne; men det blev selvfølgelig nødvendigt for den danske Stat at pensionere de Embedsmænd m. fl., der vare blevne overflødige, og den fik ogsaa andre saadanne — udækkede — Udgifter ved Afløsningen.¹⁾ Dog selv bortset herfra opgaves der altsaa 2,8 Mill. Rbdl. i aarlig Indtægt, hvorfor Erstatningen var 33,5 Mill. Rbdl., d. e. knapt 12 Gange det aarlige Beløb.

Da Regeringen foreslog Konferencen at gaa ind paa 35 Mill. Rbdl., havde den selv, som det vil erindres, forudsat, at man heri maatte afkorte en halv Million for „ubestemte Lande“; man gik altsaa ud fra at skulle have 34½ Mill. Rbdl. i Erstatning for 2¼ Mill. aarlig Indtægt, d. e. en Kapitalisation med 15⅓. Ved Kurstab og Ikke-Betaling gik Kapitalbeløbet en Million Rbdl. yderligere ned end beregnet — og Størstedelen af Kapitalen indkom ikke, som ventet, kontant, men afdragsvis —; samtidig maa den mistede Aarsindtægt sættes 550 000 Rbdl. højere end forudsat. Herved fremkom en Reduktion fra 15⅓ til henimod 12 af Kapitalisationsfaktoren. Gaa vi ud fra, at denne, for at der fuldt ud

¹⁾ Egentlig burde yderligere tages i Betragtning, at af de ca. 200 000 Rbdl., der i Finansaaret 1856—57 betaltes i Sportler, „Fattigpenge“ og Mulkter, anvendtes kun ca. 120 000 Rbdl. til Administration, medens de 80 000 Rbdl. bidrog til Udgifterne til Sikring for Søfarten m. v. Ialt kan i det nævnte Finansaar Sund- og Strømtoldens Nettoprovenu anslaaes til at have udgjort ca. ⅓ af den danske Stats Indtægter (d. e. Monarkiets ÷ de enkelte Statsdeles Tilskud ÷ disses Særindtægter).

kunde være Tale om en Afløsning, skulde være 25, have vi altsaa saa langt fra faaet Sundtolden afløst, at vi ikke naaede Halvdelen af det formelle Afløsningsbeløb. Havde man forrentet og afdraget samtlige $33\frac{1}{2}$ Mill. med $8\frac{1}{3}$ pCt. aarlig (hvoraf 4 pCt. Rente), vilde Beløbet have været betalt i noget over 16 Aar. Men $8\frac{1}{3}$ pCt. af $33\frac{1}{2}$ Million er 2 800 000, d. v. s., at den Erstatning, der ydedes os, svarer til, om vi havde faaet Lov til at beholde Sundtolden m. v. i godt 16 Aar — og da havde ophævet den uden Afløsning!

Men naar vi saaledes ere naaede til regningsmæssigt at paavise, at vi kun fik under Halvdelen af normal Afløsningssum, eller at vi kun fik Tolden garanteret i 16 Aar og derefter maatte opgive den uden Vederlag —, da maa vi derefter betragte Medaillens anden Side. Chancen var ikke for at beholde Tolden i 16 Aar, vi havde ikke Sikkerhed for Tolden i 16 Maaneder, da ingen vilde betale denne Afgift mere. Sundtolden var kostbar, byrdefuld, tidsspildende, handelsforstyrrende ikke blot for Udlandet, men ogsaa for Danmark selv, og den var stridende mod nutidig Folkeret og alle nutidige Sædvaner. Lidet bedre gik det med Transittolden, hvis Satsers Højde vare bestemte ved Sundtolden, og som det efter dennes Ophør vilde have været landsskadeligt at fastholde —, en urimelig Told, som vi selv snarest muligt aldeles ophævede.

Derfor var det paa høje Tid, at vi fik Konferencen i Stand, hvor vi med forstandig og berettiget Paa-beraabelse af et halvt Aartusindes Hævd for Sundtolden og med Henvisning til, at vor Stat regnede med denne Indtægt og fra Arilds Tid havde regnet med den, forlangte en billig Skadesløsholdelse for at afgive den. Derfor

var det rigtigt, at vi gav efter overalt, hvor der ellers havde været Fare for, at Forhandlingerne vare bristede, og at vi vare blevne tilbage med tomme Hænder. Vi opnaaede herved en Tilsikring af en for de danske Finanser saare betydelig Kapital og det under fuld Hønr for Regering og Stat.

3.

Den 3. April 1857 traadte det danske Rigsraad sammen til en ekstraordinær Samling for at give sit forfatningsmæssige Samtykke til Traktaten om Sundtoldens Afløsning. I den korte Tid Rigsraadet var inde — det sluttede den 25. April — behandlede det hovedsagelig kun Sundtoldsager. Af disse gav selve Traktaten ingen Anledning til Forhandling, men saameget mere blev dette Tilfældet med flere af de Lovforslag, der stod i Forbindelse med den.

Der forelagdes et Lovforslag om Transittolden, ved hvilket, kortelig udtrykt, denne gjordes ensartet for Kongeriget og Hertugdømmerne, saaledes at baade Fritagelserne for Told bleve ens begge Steder, og at de toldpligtige Artikler kom til at betale ens, 16 Rbβ pr. 500 Pd. Forskellige Talere beklagede, at Regeringen ikke havde foreslaaet en fuldstændig Ophævelse af Transittolden; støttet af Forsamlingens store Flertal henviste imidlertid Regeringen til, at Øjeblikket ikke var til yderligere at formindske Statens Indtægter, om man end indrømmede, at en saadan Ophævelse af Transittolden muligvis kunde komme i Følge med den almindelige Toldrevision. Dette skete ganske vist ikke ved Toldloven af 4. Juli 1863, hvorimod Transittolden hævedes i Kongeriget Danmark ved Lov af 11. Marts 1865.

Ved Siden af de saglige kom der imidlertid ogsaa politiske Momenter ind i Forhandlingen, der som Helhed prægedes af den nationale Strid, og denne gav sig allerede Udtryk straks ved Forhandlingernes Begyndelse. Fra Regeringens Side var det bleven udtalt, at efter at Kanaltolden var bleven saa stærkt nedsat, kunde der være Spørgsmaal om, hvorvidt man burde holde selve Kanalen vedlige, da dens Benyttelse var i Aftagende og nu rimeligvis vilde give Underskud — en Betragtning der jo allerede var fremkommen under Konferencens Forhandlinger —; men dette gav fra slesvig-holstensk Side Anledning til energiske Beklagelser, og disse kædedes sammen med en Tvivl om, hvorvidt det hele Kanal-spørgsmaal overhovedet hørte ind under Rigsraadets Forum. I denne Anledning fremkom det Svar fra Orla Lehmann, at Kanaltolden utvivlsomt hørte under Rigsraadet, medens Foranstaltninger vedrørende Kanalen ganske vist hørte under Hertugdømmernes Særomraade. „Hvilketsomhelst Tilskud Kanalen maatte behøve for at vedligeholdes, er en Udgift, der er Helstaten som saadan aldeles uvedkommende, og som maa overlades til de paagældende tvende Landsdele. For mig har Ejderkanalen væsentlig kun sin Betydning, afset fra Kanaltolden, som Grænse imellem Slesvig og Holsten, en Grænse, hvis praktiske Betydning jeg tillægger den allerstørste Vægt.“¹⁾

Dog dette var kun en Episode. Af videre Betydning blev Spørgsmaalet om Transittoldens Forhold til Øresundstolden, dels i Almindelighed, dels overfor Afløsningen. Den sidste Del af Spørgsmaalet kom ganske vist først

---

¹⁾ Rigsraadstidende 1857, Sp. 52.

skarpt frem under Forhandlingen om Afløsningssummens Anvendelse, men i Virkeligheden var det to Sider af samme Sag. Fra den slesvig-holstenske Gruppe gjordes det gældende, at Sundtolden var en Transittold, at „Transittoldens“ Satser vare ansatte for at svare til Sundtoldens, at Sundtolden ikke var blevet afløst, naar vi ikke vare gaaede ind paa at nedsætte Transittolden, og at endelig derfor Afløsningssummen ogsaa omfattede Erstatning for Hertugdømmernes Transittold. Dette Standpunkt — eller rettere de forskellige Synspunkter, der kunne samles under det her anførte — blev imødegaaet af forskellige af Kongerigets Talere, med størst Virkning af Bluhme. For det første, udtaltes det, var Sundtolden ingen „Transittold“, thi en saadan kan kun paalægges, hvor man er raadig over begge Sider af Gennemgangsvejen, men den var en hævdvunden Passageafgift, der erlagdes for at passere Sundet og Bælterne. Ved Siden af dette Argument — der unægtelig var noget skrøbeligt, thi Sundtoldens historiske Basis, den vi saa meget havde bygget paa, var jo netop Sundets oprindelige Karakter som „dansk“ Strøm, og i hvert Fald beskyllede da Bælterne paa begge Sider danske Bredder — anførtes heldigvis andre ulige stærkere. Det fremhævedes med Rette, at det Beløb, man havde foreslaaet Konferencen som Afløsningssum, var beregnet paa Grundlag af Sund- og Strømtolden, hvad der ogsaa havde været Forudsætningen for alle Forhandlinger og faaet sit stærkeste Udtryk i selve Fordelingen af Beløbet paa Magterne, der samtlige havde anerkendt Fordelingen; og at dernæst Nedsættelsen af Transittolden var et Krav, der først sent var fremkommet, og som vel havde givet Anledning til Tøven fra dansk Side, af finansielle Grunde og fordi man gik vore

Territorialrettigheder vel nær ved selve Kravet, men dog saameget lettere havde kunnet accepteres, som det var en aldeles nødvendig Konsekvens af Sundtoldens Ophør, hvis vi ikke selv ganske vilde ødelægge vore Landtransitveje. Netop derfor kunde der ikke være Tale om, at vi havde faaet noget Vederlag for Transittoldens Nedsættelse; Vederlaget var ydet for vort Afkald paa den Aarhundreder gamle Sundtold, og paa anden Maade havde fra den første Dag til den sidste ingen betragtet det.

— Det Forslag, Regeringen indbragte om Afløsningssummens Anvendelse, lød saaledes:

„Finansministeren bemyndiges til at anvende de ved Sundtoldens Afløsning indvundne Summer, som ikke paa hensigtsmæssig Maade kunne frugtbargøres, til overordentlige Afbetalinger paa Monarkiets Statsgæld, af hvilken saadanne Poster, der dertil maatte skønnes egnede, kunne opsiges til Udbetaling . . . .“

Dette Lovforslag, der unægtelig gav en vid Disposition for Anvendelsen af en efter vore Forhold enorm Kapital, blev i det nedsatte Udvalg fuldstændig omdannet, og i den Skikkelse det fik blev det under 6. Maj 1857 ophøjet til Lov om Øresundsfondet. Først og fremmest er denne Lov karakteristisk ved, at den har oprettet et Fond, hvad Regeringens Lovforslag jo ikke talte et Ord om; dernæst fastsætter Loven, at Renten og Udbyttet af Fondets Effekter skulle opføres som en løbende Indtægt for Statskassen, og Fondet selv bevares uformindsket; endelig har Loven den betydningsfulde Bestemmelse, at Fondets Midler hovedsagelig skulle anlægges i indenlandske, subsidiært udenlandske sikre Værdipapirer, saaledes at kun en mindre Del anvendes til ekstraordinære Afbetalinger paa Statsgælden, og denne

Del skal erstattes ved, at et tilsvarende Beløb af Statskassens eller Reservefondets almindelige Aktiver overføres til Fondet.

Udvalgsflertallet — og dermed Flertallet i Salen — motiverede Omkalfatringen af Regeringsforslaget paa en dobbelt Maade. Det vil erindres, at under den engelske Parlamentskomité's Forhandlinger var der bleven rejst Spørgsmaal om, hvorledes det vilde gaa Ejerne af dansk-engelske Statspapirer, naar Sundtolden blev hævet uden Erstatning. Sundtolden var sat i Pant for vore Laan i England, saaledes at det store Laan af 1825 (der var gaaet over paa Rothschild's Hænder i 1837) havde første Prioritet i den, og de Hambroske Laan af 1849 og 1850 anden Prioritet. I Virkeligheden havde dog denne Pant-sætning liden reel Betydning; intet Menneske troede i Midten af 50erne, at den danske Stat ikke kunde og vilde betale sin Statsgæld, og intet Menneske havde mere Kontrol med Sundtoldindtægterne end med Statens øvrige Indtægter, der naturligvis i et og alt garanterede Statens Gæld. Men nu var Spørgsmaalet en Gang kommet frem, og ved Rigsraadets første Behandling af det her omhandlede Forslag drog Tscherning det i Forgrunden og udtalte, at der af Hensyn til de udenlandske Kreditorer maaske burde oprettes et Regeringssyndikat til at kontrolere Afløsningssummens Bevarelse, indtil de engelske Laan vare afbetalte. Tschernings Udtalelser hidrørte sikkert fra oprigtig Redelighedssans; hertil kom imidlertid, at han jo i det hele ikke gik af Vejen for at indtage Særstandpunkter — ogsaa sære Standpunkter — og med Rette bemærkede de fleste af Talerne, noget indignerede, at vore Kreditorer i Udlandet kunde være trygge nok og ikke nu kunde fordre mere Garanti, end

de havde haft før, ligesom i hvert Fald Annuitetsindbetalingerne paa Afløsningssummen vilde vare ligesaa længe som Afdragene paa den engelske Gæld.

Fra enkelt Side støttedes dog Tscherning, og i Udvalget benyttede nu Flertallet hele dette Pantsætningssspørgsmaal til at motivere, at Pengene maatte bevares i et særligt Fond, i hvert Fald til de engelske Laan vare betalte. Tscherning var ikke Medlem af Udvalget og tog senere hverken Del i Debatten eller i Afstemningen; det tør anses som tvivlsomt, om han har tænkt sig sine Udtalelser benyttede netop paa den Maade, som det skete. Thi Hovedsagen med det særlige Fond var, som Udvalget ikke lagde Skjul paa, at faa fastslaaet, at Pengene hidrørte fra Sundtolden, og at, da denne var en kongerigsk Herlighed, Renterne af Pengene, naar de indgik i Monarkiets Fælleskasse, altsaa hidrørte fra en kongerigsk „Domæne“. Erfaringen havde nemlig lært, at naar Kongeriget afhændede sine Domæner, og Pengene gik ind i den fælles Kasse, uden at det bemærkedes hvor de hidrørte fra, medens Domænerne forblev uafhændede i de andre Landsdele, da vilde de sidstnævnte, hver Gang der blev foretaget en „Opgørelse“, fremhæve, hvor meget mere Besiddelserne i Hertugdømmerne betalte til de fælles Udgifter end Kongeriget, idet man saa glemte, at dette én Gang for alle havde betalt ved dets Domæners Salg til fælles bedste; for at forebygge at sligt skulde ske paany med Hensyn til Øresundstolden, burde Afløsningssummen for denne bevares i et særligt Fond, i hvert Fald indtil videre.¹⁾

Imod Udvalgets Forslag gjordes imidlertid bl. a. fra

¹⁾ Netop paa dette Tidspunkt var en Domænedisput oppe; jfr. iøvrigt om Domænespørgsmaalet i de gamle Prægravationsstridigheder: Rubin. Frederik VI's Tid, S. 470 ff.

David og Ussing gældende, at Spørgsmaalet om Pantet for de engelske Kreditorer ingen Realitet havde, og at det var urimeligt nu at oprette et nyt Fond, naar man dog i de senere Tider netop havde holdt paa at faa de mange forskellige Kasser sløjfede; men fremfor alt ansaa man det for utilbørligt, at det skulde tillades Finansministeren, naar han — indenfor den fastsatte Begrænsning — fandt det passende, at indløse nogen Del af Statsgælden ved Hjælp af Midlerne fra Reservefondet (som jo netop skulde ligge i „Reserve“), medens samtidig Øresundsfondets Midler skulde holdes immobile. Til disse danske finansielle Betragtninger føjedes, fra slesvig-holstensk Side, yderligere den, at det altid var farligt at have et vel spækket Fond til Raadighed; man skulde hellere bruge Pengene straks til at afbetale saameget af sin Gæld som muligt end lade dem ligge som Fristelse til Virkeliggørelse af forskellige Tanker, der alt havde været fremme, saasom en Befæstning af København: med en Enceinte, detacherede Forter o. a. l. Hovedsagelig indvendtes imidlertid fra slesvig-holstensk Side, at den hele Betragtning om, at Afløsningssummen udelukkende var fremkommet til Fordel for en kongerigsk Herlighed, var urigtig, da den ogsaa var ydet for Nedsættelse af Hertugdømmernes Transittold (jfr. ovenfor), og at Oprettelsen af et Fond som det foreslaede var en separatistisk Handling, der visselig ikke skulde fremme Følelsen for Fællesstaten. Naturligvis fralagde man sig fra dansk Side enhver separatistisk Hensigt, der jo var og maatte være os saare fjærn. Scheel-Plessen gav hertil det tørre Svar: „Es hat etwas beruhigendes, dass werde ich gern einräumen, dass wenn man einen Separatfond

empfehlte, man dann zugleich sagt, man wolle nicht separiren.“¹⁾

Forslaget anbefaledes af Finansminister Andræ, der, ikke just efter Sædvane, indrømmede, at Udvalget bedre havde formet hans Intentioner, end han selv havde gjort i sit Forslag, og det vedtoges mod en Minoritet af 20 Stemmer med et Flertal paa 36; men til Flertallet hørte ved denne Lejlighed hverken den mere moderate Side blandt Slesvigholstenerne eller Mænd som David, Haagen, Ussing m. fl.

Ved Lov af 17. November 1865 ophævedes Øresundsfondet, og dets Midler førtes tilbage til den almindelige Aktivmasse, Kassebeholdningen og Reservefondet.

— I den korte Rigsraadssession kom der endelig endnu en Sundtoldsag under Debat, der rigtignok ikke havde saa stor almen Interesse som de foregaaende, men en saameget større for en bestemt Kreds af Medborgere. Sundtoldens Ophævelse var selvfølgelig en sand Misère for Helsingør Kommune og Borgere, og der indkom nu Andragender om Støtte af Statskassen fra Kommunen, fra Skibsklarererne og fra Færgelavet. Andragenderne støttedes fra nogle Sider ret varmt — og Alfred Hage udtalte sig bl. a. for at gøre Helsingør til en Frihavn —, medens der fra andre Sider straks toges Reservation. Foreløbig blev man enig om at nedsætte en Kommission til Undersøgelse af Andragenderne. Medens denne i de nærmest følgende Aar overvejede, hvad der burde gøres, gaves der paa Finanslovene midlertidige Understøttelser. Men det endelige Resultat for Helsingør var ikke stort. Regeringen fulgte nemlig Undersøgelseskommissionens For-

---

¹⁾ Rigsraadstidende 1857, Sp. 335.

slag, kun at træde til, „hvor Sundtoldens Afløsning direkte har bevirket et Tab“, som desuden paa Grund af særlige Omstændigheder burde dækkes.¹⁾ I Overensstemmelse hermed forelagdes og vedtoges der to Love, begge af 22. November 1859. I den ene Lov fastsattes det, at Staten skulde udbetale dels ca. 1200 Rbdl. aarlig — indtil den 31. Marts 1868 — til forskellige Institutioner, der hidtil havde nydt Støtte af Øresunds-Administrationsfondet, dels ca. 3500 Rbdl. aarlig til Understøttelse for forskellige trængende og værdige, der i særlig Grad havde lidt under Sundtoldens Ophør. Ved den anden Lov tilstodes der en Del Personer, der ved Overenskomst var traadt ud af Helsingørs Færgelav — som hidtil havde talt 60 Personer og nu havde maattet reduceres til 25 — hver 250 Rbdl. aarlig, og desuden mindre Beløb til Enker og til nogle Færgekare.

Staten kunde rimeligvis ikke handle anderledes. Helsingør havde tjent godt i mange fede Aar, og nu maatte dens Borgere tage de direkte og indirekte Tab, der fulgte med den skete Omvæltning i dens Eksistensvilkaar. Sikkert er det, at for mange Familier i Helsingør indtraadte der meget vanskelige Tider, og en stor Udvandring fra Byen fandt Sted. Det bedste Bevis herpaa og paa Tilbagegangen som Helhed er, at Byens Indbyggertal, som i 1855 udgjorde 9 055, endog formindskedes og endnu fem og tyve Aar efter, ved Folketællingen i 1880, kun udgjorde 8 978. Den gamle By med dens brogede Færdsel blev en stille og en fattig By; den internationale Trafik i Havnen, paa Gader og i Boder var forbi, de mange

---

¹⁾ Departementstidende for 1859, S. 675 ff.

Tungemaal hørtes ikke mere, og, hvad der var værre, den fælles-forstaaelige Mønt udeblev.

Dog efter 1880 har Byen langt mere end indhentet Folketabet. Dens Indbyggertal er steget fra 9 000 til 15 000 — en meget betydelig Tilvækst —, og Helsingør er i vore Dage en middelstor dansk Købstad med en saadans Handel, Skibsfart og Industri. I hvert Fald er dens Liv nu knyttet til Nutidens Liv og Fremtidens, medens Byen den Gang støttede sig til noget, som var meget ærværdigt, men ogsaa meget faldefærdigt, var fortidigt i Grund og Art — og som nu kun hører Historien til.
